

P.1V 1399

Biblioteca Bucureștilor

6
Iunie
2006

REVISTA ASOCIAȚIEI BIBLIOTECARILOR ȘI DOCUMENTARIȘTILOR DIN ROMÂNIA • BIBLIOTECA METROPOLITANĂ • DIRECTOR FLORIN ROTARU

HENRI COANDĂ

1886 – 1972

120 de ani de la naștere

„... Nu civilizația, ci cultura e cea care generează evoluția vieții noastre. Civilizația este un termen cu care eu nu mă împac. Nu pentru că am capricii și preferințe în ceea ce privește noțiunile, impresiile sau expresiile, ci pentru că în temeiurile gândirii omenești, cultura – și prin aceasta înțeleg știința, arta, muzica, fără a ocoli literatura, din care aveți grijă să nu lipsească poezia!

– este forma de materializare a gândirii.

Cu fiecare nouă născocire a inventatorilor, patrimoniul omenirii se îmbogățește, punând la dispoziția omului – Majestatea Sa Individul – mijloace care, aparent, creează un climat propice sedentarismului, dar, în realitate, predispun la eforturi de gândire ce îndeamnă la creație. Aici, cred eu, e marele secret al prezenței culturii în viața Omenirii. Gândirea omenească n-are dreptul la odihnă, creierul n-are voie să cunoască pauzele, întreruperile de gândire...”

Sumar

„Povestea unei coroane de oțel“

Paul ANGHEL – Zăpezile de acum un veac 2

Bucureștii de altădată

Discursul pronunțat de D-l Primar al Capitalei
cu ocazia inaugurării statuii lui Mihai Viteazul 5

Georgeta FILITTI – Arhive bucureștene – Lahovary 6

Ana Maria ORĂȘANU – Bucureștii lui Carol I – Biserica – un program
de reprezentativitate comunitară 9

Parfum de epocă... 10

Patrimoniul 11

Istoria cărții

Mileniul Românesc. 1000 de ani de istorie în imagini 12

Autografe contemporane

Ion COCORA – Pentru a scrie 14

Meridian biblioteconomic

Din viața filialelor Bibliotecii Metropolitane București

Gabriela TOMA – 1 iunie 2006 în bibliotecile pentru copii din Capitală 16

Secvențe 17

Liviu BUTUC – Scurtă istorie a mijloacelor de comunicare din România (V)

Comunicarea cu ajutorul sateliților 18

Orizonturi

NICOLAE IORGA – 135

„Zilele Ghibu“ la Chișinău 22

Georgeta FILITTI – Locul Basarabiei în opera lui Nicolae Iorga 24

Ion CONSTANTIN – Conceptul balcanic în viziunea lui Nicolae Iorga 26

La Ploiești 29

Maria VIERU-IȘAEV – Ion Zaborovschi – un bucureștean

în slujba cărții românești din Basarabia (II) 30

Agenda culturală

Nina VASILE – Literatura – legătură directă cu cititorii 35

Catalog 36

Repere

Tradiția „Daciei Literare“ 38

Calendar 39

„Povestea unei coroane de oțel“**Zăpezile de acum un veac**

Paul ANGHEL

La recepția pentru decernarea ordinului *Pour le Mérite*, ministrul de externe avusese dreptate atunci când din nou evocase, cu foarte mult temei, tactica faptului împlinit. Reamintindu-și vorbele ministrului: „– Independența noastră e un fapt împlinit!“, prințul îl aproba pe Kogălniceanu, deși cu amărăciune. Da, ministrul avea dreptate, dar ce trist totuși. Acest neam, peste care prințul domnea, nu putea înainta decât în salturi. I se refuza deci o dezvoltare lină, organică. I se ofereau în schimb crestele de talaz, care urmau după prăbușiri, sau, și mai rău, retragerea sub linia de plutire, într-o letargie istorică echivalentă cu inexistența. În asemenea momente, uneori foarte lungi, neamul românesc părea că nu există. Din platitudinea unei anume ere, negre, nu se putea extrage nici un relief, nici un nume. Doar nume aluvionare, numele unor seminții în avalanșă, care s-au rostogolit peste acest spațiu, măturându-l, fără a lăsa în urmă nimic. Apoi, din nou, plaja primordială, din care urmau să răsară forme, nume, piscuri, sub aceeași identitate nerecunoscută. Apoi o precipitare grozavă, un palpit demential al afirmării, un apogeu, pentru ca imediat toate acestea să cadă, să se cufunde iar în abis, pentru ca din nou să iasă deasupra plaja primordială.

Prințul fusese chemat să domnească, după un fapt împlinit, care putea să pară un artificiu al inteligenței: Unirea. Un al doilea fapt împlinit, alt artificiu al inteligenței, fusese chiar aducerea lui în țară. Al treilea, un fapt al singelui: Independența. La ultimele două fapte se asociase și Alteța-Sa. Între penultimul și ultimul fapt împlinit se întindea o epocă zbuciumată și fără speranță în care părea că din nou nava statului se va duce la fund. În momentele de incertitudine sau descumpănire, ca acel de acum, Alteța-Sa se întorcea spontan în timp, ca să măsoare începând de acolo clipa prezentă, într-un dus-întors al gândului de la sine la sine.

*

Prințul se afla în cala vaporului care plutea pe Dunăre, era în compartimentul călătorilor de clasa a doua. Deasupra lui, pe punte, se mișcau nervos ghetele lui Brătianu, îngrijorate să nu-l piardă, să nu-l scape cumva pe cel închis acolo, jos, în cală, pe domnul Karl Hettingen. Lângă el, lângă domnul Karl Hettingen, un alt pasager, tot îngrijorat, ba chiar speriat, un omuleț elegant și volubil, care-l tot iscodea, îl tot scormonea, împins de o curiozitate irezistibilă, poate din nevoia de a se liniști pe sine însuși, de a-și atenua o spaimă.

- Călătoriți spre Odesa?
- Da, spre Odesa.
- Cu afaceri?
- Da, cu afaceri.
- Numele meu e Sam Schlesinger.
- Numele meu e Karl Hettingen.
- Încântat.
- Încântat.

Cele două pălării s-au ridicat simultan, cea a domnului Schlesinger cu mult mai sus decât cea a domnului Hettingen. Acesta a reintrat în mușenie, încercând să se încuie acolo. Celălalt

**Franz Duschek – Principele Carol I,
comandantul Armatei de Vest la 1877**

însă nu l-a slăbit. I-a cîntat și cîntărit numele, ca pînă la urmă să-l întrebe:

– Hettingen, Hettingen... Sînteți german, domnule Hettingen?

Pasagerul cu acest nume a dat din cap cu îndoielă, după toate cele întîmplate nu mai știa de fapt cine este el însuși. A întreat la rîndu-i:

- German sau american?
- Și german și american, și mai multe deodată.
- Aceasta ar fi urmat să fie în ultimă instanță și situația prințului, și german, și francez – prin neamul Beauharnais, și român – peste cîteva clipe, deci mai multe deodată. Domnul Schlesinger a recapitulat:
- Deci la Odesa!... Dar de ce nu la București?
- E mai bine la București?
- O! Nu cunoașteți România?

Domnul Hettingen nu cunoștea România, deși în curînd avea să intre în această țară. Domnul Schlesinger n-a rezistat să nu-l informeze în detaliu despre ceea ce-l așteaptă acolo:

– Vreți să știți cum e acolo? Ei bine, vă spun eu. Toate-s scumpe în România, numai mîncarea-i ieftină. Pește cît vrei, carne duium, vită albă, oaie, porc, vînat. Măcelarii de la Chicago s-ar îmbogăți dac-ar ști unde se află această țară. Căci vitele se vînd nu cu bucata ci cu cireada, cu turma, cu herghelia. Griu? Cît grîu e p-aici nu vă pot spune. Apoi albine, roiuri de albine, prin scorburi de copaci. Se presupune că au și un subsol bogat. Vă interesează subsolul?... Totu-i ieftin, vă spun eu.

– Și inteligența?

– Și. Apoi după ce-a tăcut o vreme: Românii ar fi cu mult mai ciștițați dac-ar avea cîte-un om deștept la zece mii. Unul la zece mii ar fi fost suficient. Or la ei acest procent nu este respectat. Sînt prea mulți deștepți, toți o fac acolo pe deștepții și țara merge prost. N-are cine le trage ciubotele de deștepți ce sînt, cum chiar ei o spun. De asta cei mai mulți sînt desculți. Apoi brusc: În ce branșă lucrați, domnule Hettingen?

Domnul Hettingen s-a închis din nou în sine; nu putea mărturisi că lucrează în branșă șefi de state. Deasupra lui, pe punte, se tot mișca Brătianu. Prințul îi simțea în creștet ghețele. Era și foarte aproape țarmul român.

– Acuși intrăm în România, a mai spus domnul Schlesinger, pregătindu-și bagajele.

Prințul a sărit sprinten pe mal, n-avea asupra-i bagaje – sumarul său bagaj fusese dus de Brătianu, pe rol de valet –, domnul Schlesinger în schimb a fost reținut la vîmă. S-au descoperit în geamantanele lui voluminoase foarte multe testele de ace industriale.

– Ce faceți cu atîtea ace? a întrebat vameșul.

– N-am voie să am asupra mea cîte ace poftesc?

– Ba da, poftiți! și a fost invitat în țară cu brațe larg deschise. Dar vă atrag atențiunea că astea-s ace pentru războaiele de țesut. Ace industriale!...

Domnul Hettingen trecuse mai departe, spre gara fluvială. Domnul Schlesinger l-a văzut și i-a strigat jovial, din urmă, în chip de salut:

– Mă bucur foarte mult că v-am convins să rămîneți în România!

*

Presimțirea prințului că tronul românilor e așezat pe un vulcan s-a confirmat la puțină vreme, nici un an după sosirea la București. Schimbările dese de guvern păreau prea adesea mașinate din afară, uneori firele din afară – nu fire ci odgoane! – se vedeau de la distanță. A domni aici, într-o asemenea țară – nu a guverna, căci aceasta era imposibil! – părea și chiar era un calvar. Nu numai românii erau de vină, prin turbulența lor, erau în cauză vecinătățile, din aproape și din departe, astfel încît un cutremur din Asia sau de la Atlantic era cu neputință să nu trimită un zgomot, dacă nu și o mișcare la București.

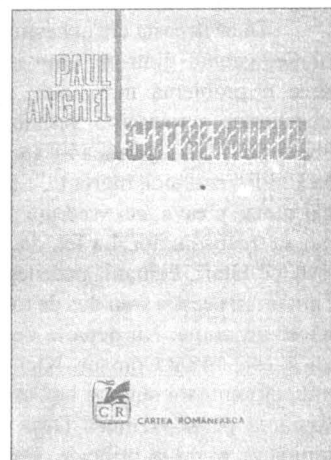
Curînd, tehnica faptului împlinit, al cărei maestru era Brătianu, nu s-a mai putut pune la bătaie. Era de păcălit nu numai puterea otomană – dominantă, suzerană, dar toate cele șapte puteri garante care stăteau cu ochii ațintiți asupra Bucureștilor, pentru ca aici să nu se schimbe nimic. Puterile erau în același timp cu ochii una asupra celeilalte, geloase ca nici una să nu cîștige un avantaj asupra spațiului care decidea în „chestiunea orientală“, iar românii se vedeau împinși în unghiul mort al neputinței extreme. De unde nervozitatea, prea multele răsturnări de guvern, violența la alegeri, scandalurile, vehemența delirantă a presei. Nu era om politic care să nu fie acuzat de a se face instrumentul uneia dintre puteri, de a favoriza o influență străină, eticheta „omul turcilor“, „omul rușilor“, „omul nemților“, fiind pe toate buzele. Foarte rar era socotit cîte ceva „omul țării“ și la drept vorbind cine mai putea fi? De aici poate suspiciunea față de străini, vinovați de toate relele țării – de unde accentele negre, xenofobe ale unei

anume prese, inclusiv agitația în „chestiunea evreiască“, pusă pe tapet imediat după sosirea în țară. „Chestia țărănească“ și „Chestia evreiască“ agitau opinia publică din țară și din afară, iar prințul nu înțelegea cum aceste două chestiuni puteau fi puse pe același plan și uneori opuse. Alteța-Sa știa că va domni peste o țară de țărani și boieri, și că problema țărănească o rezolvase Cuza.

La puțin timp după sosire, Alteța-Sa a cerut să viziteze un sat de „împroprietăriți“, pentru a putea direct aprecia rezultatele reformei, dar l-a cuprins dezolarea. Supușii prințului din „satul liber“ arătau la fel de rău, în sărăcia lor africană, ca și ceilalți supuși, din satul vecin, care nu primiseră pămînt. Latifundiile păreau ca și intacte, neafectate de marele act de dreptate al lui Vodă Cuza, pămîntul căpătat de țărani era puțin și prost, iar pe deasupra rău muncit. Alteței-Sale i s-a spus că după reformă, doi ani în șir, venise și seceta, o secetă care sleise și glia și satele, de unde aspectul dezolat al ținutului vizitat, un ținut african: „– Ceea ce s-a făcut e bine! l-a asigurat un sfetnic. Pentru binele pe care l-a făcut țaranilor, Cuza era să-și piardă capul. A scăpat însă ușor, a pierdut doar tronul“. Constatarea aceasta suna ca un avertisment: Măria-ta, pe aici reformele se plătesc cu capul. Sau cu tronul. Indirect i se spunea prințului că aristocrația care-l adusese pe tron era puternică și hotărîtă să nu admită nici o inițiativă gen Cuza, la succesori.

Brătianu era în schimb de cu totul altă părere. El pretindea că boierimea era sau devenise o clasă demisionară. „– Păi ce, boierul român mai e azi stăpîn pe pămînt? a întrebat retoric liderul liberal. Pămîntul lui a trecut în alte mîini, pe mîna arendașilor. Nici cinci la sută din boierii noștri nu se mai ocupă direct de moșiile lor, iau doar ciștișurile, pe care le vîntură în lux, prin lume. Ce fac în afară de petreceri? Politică. Au geniul politicii, ca să ne dea nouă de furcă, să ne scoată peri albi, să ne pună în incapacitatea de a împinge carul țării la drum bătut. Da, pămîntul trece pe alte mîini, mai cu seamă pe mîna străinilor, iar boierii l-ar da oricui, numai țaranilor să nu-l dea“. Brătianu vorbea ca și cum el însuși n-ar fi fost un aristocrat, stăpîn de pămînt. Un vrednic stăpîn de pămînt, după cum prințul avea să afle, de fapt un moșnean din zona podgoriei, un proprietar de o condiție aparte, pe care liderul roșu o afișa cu mîndrie: „– Bă, eu nu sînt boier, sînt vier, adică podgorean! dacă vreți“.

Poziția contrară avea s-o afle nu de la un bărbat, lider politic sau teoretician, ci de la o femeie, Hélène, sau Leanța Grădișteanu, soția ofițerului său ghid, o frumoasă și elegantă doamnă, care părea răsărită dintr-un alt veac. „– Măria ta, i-a spus Grădișteanca, noi n-am avut privilegii. Privilegiile s-au dat mai tîrziu veneticilor, noi, boierii vechi, am avut numai răspunderi și datorii. Țara aceasta, ca orice țară antică, a crescut pe ierarhia răspunderilor, cu atît mai mari cu cît cei ce le purtau aveau ranguri mai înalte, pînă la domn, care dădea seamă de țară cu capul. Țara cea veche e pămîntul oaselor noastre, oase de țărani și tigve de boieri. Și-atunci cum să răbdăm a se face așezăminte noi? Nu, o dată cu capul!“ Care erau acele așezăminte noi, aducătoare de spaimă – împrumutarea țaranilor, votul universal, drumurile de fier? – doamna nu spunea, ea tuna și fulgera împotriva străinilor „care, de la fanarioți încoace, au surpat țara“. Prințul a introdus imediat obiecțiunea reciproc jenantă: „– Și eu sînt un străin“. La care ea, zîmbindu-i, i-a răspuns: „– Ba nu mai ești. Căci ai jurat să nu mai fii!“

Dacă aceasta era „chestiunea țărănească”, o problemă fără soluție, venind dintr-un timp imemoriabil, la fel de insolubilă părea o problemă mai nouă, agitată cu puțin timp în urmă: „chestiunea evreiască”. Veritabilă conservatoare, stăpînă peste timpul țării, Grădișteanca i-a spus: „– Cu mai puțin timp în urmă, dacă ai fi venit aici, măriă ta, i-ai fi găsit pe greci. Acum din ei a mai rămas pleava, cei vrednici s-au dus, și-au făcut statul lor, nu mai au treabă cu noi. La fel, dac-ai fi venit și mai în urmă, i-ai fi găsit pe tătari, cumani, pecenegi sau huni. Și aceștia s-au dus. Unii dintre aceștia s-au dus de tot, nimic n-a mai rămas la noi, nici măcar un nume. Nu departe de moșia mea, de Cotul Argeșului adică, este un sat Comana. Nici un cuman acolo, doar numele. Ei bine, cîți cumani sînt azi la Comana, atîția ovrei vor rămîne și-n România peste vremuri. Deși mi-ar părea rău. O tragedie i-a împins pe ovrei în pribegie. Dar ei au dreptul la o țară, țara lor. Mai bine i-am ajutat să-și dobîndească țara lor veche, pe care cu toții o știm”. „Chestiunea evreiască” era intens agitată, intern, prin presă și prin intervenții la Cameră, dar mai ales extern, dînd prilejul unor plături și uneori concertate presiuni internaționale. Franța, campioana „Drepturilor Omului”, l-a prevenit pe prinț asupra „gingașei chestiuni”, imediat după sosire, direct prin domnul Crémieux, care era nu numai demnitar francez, dar și președintele Alianței Izraelite. În fața acestei situații prințul a socotit util să ia cunoștință și de punctul de vedere contrar, cel liberal, pe care îl reprezenta perfect Brătianu. Acesta a pornit de la invocarea „Drepturilor Omului”, de care se făcea atîta caz: „– Drepturile Omului? Dar vă întreb, pămîntenii aceștia, țărani indigeni adică, n-or fi și ei oameni? Nu înțeleg de ce evreii doresc indigenatul, cînd condiția indigenului la noi este infernală!” „– Se spune că sînteți antisemit!” a avertizat Altea-Sa. „– Eu?! Doamne ferește! Păi la noi nu există particula anti față de nimeni. Eu unul aș fi de acord ca Europa să strige: ce faceți cu țărani, care reprezintă majoritatea populației din România, cum de-i țineți în starea aceasta? Dar nu strigă. De ce?” „– Întreb și eu, de ce!” a replicat prințul. „– Păi, măriă ta, aici nu-i vorba de chestia evreiască, ci de problema supușilor străini, protejați de consulatelor marilor puteri, care au introdus la noi un stat în stat. Cum se atînge cineva de un supus străin, de un traficant, de un uzurar, de un falsificator de rachiou, vrînd să-i aplice legea, Europa sare ca arsă. La fel sînt însă și austriecii, francezii, englezii, olandezii, grecii, care se vîntură pe la noi, doar că evreii sînt mai mulți, au sosit din toate imperiile vecine unde le-a mers rău”. „– Dar oare nu aceeași este și problema creștinilor din Imperiul Otoman?” a întrebat prințul. „– Pare aceeași, dar nu-i. Căci nu creștinii au invadat imperiul turcesc, ci turcii au venit peste creștini, cuprinzîndu-i într-un nou imperiu. Chestiunea emancipării acestor neamuri e alta, măriă ta, este drama națiunilor sud-dunărene care au teritoriul lor, instituțiile lor, limbile lor”. „– Și-atunci?” „– Eu n-am năvălit peste nimeni și nu vreau să fiu pus în aceeași bancă cu turcii. Cînd îi vom dezrobi pe români, pe toți românii, vor răsufila ușurați și străinii de pe la noi”. „– Și nu e vorba nici măcar de un dispreț față de străin?” a mai întrebat Altea-Sa care deja simțea un început de ofensă. „– O fi, nu zic, a convenit Brătianu, dar e de observat și un dispreț al străinului față de băștinaș”.

Există nici vorbă un dispreț față de străini, pe care prințul însuși avea să-l îndure foarte curînd, așa cum exista, Altea-Sa a constatat-o imediat, și o religie a străinului, singurul om liber, avînd în spate o mare putere, care îl ocrotește – de unde cultul acelei puteri, împletit cu sila față de băștinaș – un fel de negru, un fel de galben, un fel de piele roșie, un dispreț față de limba și condiția lui, de cultura lui, un cosmopolitism frivol, la fel de reprobabil ca și xenofobia neagră, ambele măsurînd impulsul unei

țări, al unui om, al unui spirit. „– La noi, i-a mai spus Grădișteanca, ieri s-a vorbit grecește, limba turcocrăției, azi se vorbește franțuzește, limba democrației. Mîine, Dumnezeu știe ce-o mai fi...” „– Și cînd se va vorbi românește?” a întrebat Altea-Sa, conversînd franțuzește cu doamna, căci românește abia urma să învețe. „– Cînd? Cînd s-o ridica nația. Căci de asta v-am adus aici”. Prințul fusese adus în fața unei țări în impas și pofit să domnească – cu mîinile legate!, pentru ca imediat să fie acuzat că „neamțul nu-i bun de nimic”. A și întrebat: „– De ce m-ați adus într-un moment de impas?” Doamna i-a răspuns: „– Păi cînd să te fi adus, măriă ta?!”

Brătianu a preluat gîndul Grădișteancei: „– Căci uitasem să-ți spun, măriă ta, l-a prevenit Brătianu după sosire, că România nu ține de un singur stăpîn, Poarta Otomană, ci de șapte stăpîni”. Prințul a schițat un gest de stupoare, ar fi fost loial să-l prevină. Brătianu n-o făcuse, o făcea abia acum: „– Ehei, a început el, era mai simplu pe vremea dominației turcești absolute, cînd domnii erau direct numiți de la Stambul, peste capul țării, sau pe vremea protectoratului rusesc, cînd consulul trimis de la Petersburg era adevăratul cap al statului. Acum? Acum ne guvernează șapte capete din șapte capitale, iar noi trebuie să stăm cu capul plecat și să pîdim cînd și cum să le tăiem unul cîte unul, ca să ieșim întregi din burta monstrului. Nu vă ascund că va fi greu”. „– Cu cine mai greu?” „– Cu toți. Tot ce se vîntură prin Engliera, prin Franța, prin Austria sau prin Rusia răbufnește la noi. Cum se zice, capra bese și oaia pate rușinea”.

Această zicală, ininteligibilă, provenind de la mocanii din Carpați, l-a provocat pe prinț de la sosire. Căci la un an numai după recunoașterea domniei de către Stambul, imediat ce s-a pus problema ca țara să se numească așa cum poftea, România și nu Principatele Unite, cei șapte s-au opus. „– Dar pe cine lezează această minimă pretențiune?!” s-a mirat prințul. „– Cum pe cine? Pe toată lumea! Cei mari doresc ca nimic să nu se schimbe sau să se schimbe cîte ceva, după voia lor”. La fel în chestiunea baterii unei monede naționale, cu chipul prințului. „– Bine, dar pe cine lezează moneta, care este o necesitate națională!” „– Cum pe cine? Pe toți! Căci ieșim, care va să zică, din briul monetar otoman, dar nu voim să intrăm nici în punga rusească și nici în buzunarul austriac. Și atunci?” „– Atunci ce se va întîmpla?” „– Păi aici la noi, măriă ta, e un Texas al monetelor și intereselor. Țară de jaf și de haram. Noi suntem puși să păzim daraverile altora, iar cînd îndrăznim să ne apărăm prăpădita de pîine, monitorul din afară ne dă peste degete”.

Și în chestiunea monetei, ca și în chestiunea numelui țării, tactica faptului împlinit a ratat. Moneta s-a bătut – și de aur și de argint, se cumpăraseră mașini din Franța, se construise o monetărie –, dar Turcia a refuzat s-o recunoască și a cerut topirea numerarului, iar Austro-Ungaria a pretins ca inscripția gravată pe avers: „Carol domnul românilor” să fie înlocuită cu un text modificat: „Carol domnul României”.

Era cazul ca prințul să se constituie jignit, și el s-a și purtat ca atare: „– Am fost adus aici ca domn al românilor și nu al altor neamuri!” a observat măriă-sa. „Desigur, i s-a răspuns, dar românii sînt și dincolo de Carpați, și în celelalte două alte imperii din jur. Puterile sînt cu priveghere, ele discută de pe acum, peste capul nostru, despre viitorul românilor ca neam”. „– Se gîndește cineva la un astfel de viitor, cînd sîntem într-un atît de groaznic impas?!” [...]

Din Cartea a VIII-a, *Cutremurul*,
Editura Cartea Românească, București, 1986

Bucureștii de altădată

Discursul pronunțat de D-l Primar al Capitalei cu ocazia inaugurării statuii lui Mihai Viteazul la 8 noiembrie 1874

Măria Ta,

Pentru întâia oară ne este dat astăzi a serba în capitala României inaugurarea unui monument, ridicat în memoria gloriilor noastre naționale, și a vedea astfel împlinite voturile pioase ale mai multor generațiuni.

Dacă din atâtea greutăți ale timpurilor n-am putut până acum să dăm o ființă dorințelor și aspirațiunilor noastre, Românii n-au uitat un singur moment numele acelora care au ilustrat și au înălțat țara lor, păstrându-le cu toții o duioasă și mândră amintire.

În lipsa marmurei și a bronzului, ei le-au ridicat în adâncul inimii lor un altar nepieritor, unde recunoștința și admirațiunea au întreținut de-a pururea vie flacăra patriotismului.

În așteptarea zilelor mai bune, ei n-au încetat a crede că poporul care știe a onora gloriile și măririle trecutului său, este acela care învață mai lesne a le imita.

Orașul București, interpret fidel al simțămintelor țării întregi înălțând statuia unuia din cei mai mari Domni ai Românilor, se felițită că a putut dânsul pune cea dintâi piatră a aceluia cult național.

Capitala României se fălește cu o legitimă mândrie că a consacrat acestui monument aceluia erou, care nu aparține numai țării sale, ci întregului neam românesc, și care din malurile Dunării, peste vârful Carpaților până în apele Tisei, a purtat cu vitejie steagurile Române.

Dezvelind privirilor tuturor această imagine grandioasă, care a însoțit eroarea inamicilor țării, n-avem trebuință să spunem a cui este. La singura amintire a numelor înscrise pe marmura acestui monument: Giurgiu, Putinei, Hârșova, Călugăreni, Nicopole, Sibiu, toată țara se închină la numele lui *Mihai Viteazul*.

Înălțându-ne ochii spre dânsul, care din noi nu se simte readus cu suflul în acea epocă măreață, când glasul său, chemându-ne la independență și la glorie, redeștepta în noi vechea bărbăție, și când oștile Române, răsărind ca prin farmec din toate unghiurile teritoriului, țineau piept la toate hotarele, risipeau hoardele, apărau cu o mână de oameni Termopilele Române contra valurilor cotropitorilor, treceau de peste Dunăre peste Carpați și încingeau fruntea eroului cu laurii victoriei și cu o întreită coroană! Care din noi n-a tresărit până în adâncul său ascultând povestirea faptelor epice ale Ilustrului Căpitan, deșteptând admirațiunea și respectul tuturor contemporanilor și răspândind atâta strălucire asupra numelui Românesc!

Și astăzi după trei secole aproape împlinite, care inimă nu se simte zdrobită încă de durere, cugetând și cu groază la cumplita ursită a celui mai glorios dintre Domni, pe care nici

inamicii, nici nenorocirea nu-l putuseră abate și care părăsit un moment de fortuna armelor, opunea soartei o tărie neînvinsă și se ridica mai superb și mai puternic; dar pe care l-a doborât lovitura mârșavă a trădării.

Aceste simțăminte, Măria Ta, totdeauna vii în inimile noastre, dobândesc o nouă consecrațiune prin serbarea de azi. Prezența Măriei Tale, dând acestei serbări o solemnitate mai mare, ne este în același timp o nouă dovadă că Măria Ta le împărtăște deopotrivă cu toți Români.

Amintirile trecutului sunt legăturile cele mai puternice ce unesc cu patria.

Țara s-a simțit ferică de a putea evoca asemenea suveniruri eroice, când a oferit coroanele lui Mihai Viteazul și a lui Ștefan cel Mare unui Prinț dintr-o familie în care eroismul este o tradițiune și un patrimoniu moștenit. Uniți în aceeași cugetare, ea înconjoară pe Alesul ei cu iubire și devotament, și dacă – de ceea ce Dumnezeu să păzească – ora pericolului ar suna iarăși, vom reveni cu toții în fața acestui monument, și sub inspirațiunea faptelor glorioase, a căror amintire el deșteaptă, națiunea întreagă se va aduna cu încredere și bărbăție în jurul Domnului și al Doamnei Țării.

Alături cu numele Buzeștilor, ale lui Calomfirescu, Banu Manta și Mihalcea vom săpa aci alte nume și mai scumpe și România va dovedi că este încă țara lui Mihai Viteazul.

Să trăiți Măria Ta, să trăiască Măria Sa Doamna, să trăiască România.

Primarul Capitalei, G. Manu

(Biblioteca Națională a României)

Arhive bucureștene

Lahovary

Georgeta FILITTI

În orașul care își pierde identitatea istorică de la o zi la alta, prin dărâmare deliberată ori dărăpănare provocată de neglijență și neglijență, puținele case vechi rămase în picioare amintesc de lumea boierilor din *la belle époque*, aflată în fruntea afacerilor statului român. Între membrii ei, un loc de seamă l-au ocupat Lahovareștii, cu locuințe ce dăinuie și azi pe str. Orlando, Dumbrava Roșie ori Calea Dorobanților. Moartea lui Alex. Lahovary, survenită la Paris în 1897, e un prilej de prezentare a familiei de veche stirpe vâlceană – scriau ziarele de atunci – fără a pomeni, cine știe de ce, originea ei constantinopolitană. Alexandru, născut în 1842, era unul din cei patru fii ai lui Nicolae Lahovary; a urmat liceul *Louis le Grand* și apoi Facultatea de Drept la Paris. Ofițer al *Legiunii de Onoare*. S-a numărat printre fondatorii junimismului și a fost în mai multe rânduri ministru (la Justiție, Domenii, Externe). Arhiva cercetată de noi (Biblioteca Națională, fondul St. Georges) reține în primul rând anunțurile și necroloagele din presa internațională. Ele dovedesc o legătură profundă a românilor cu lumea occidentală. Studiile făcute în capitala Franței, apartamentele deținute acolo, decorațiile conferite de statul francez, participarea la funeralii a ministrului francez de Externe Hanotaux – toate au îndreptățit consemnarea decesului în formule dintre cele mai mișcătoare. A scris astfel atât presa pariziană cât și cea din provincie: „La Presse“, „Le Soleil“, „La Paix“, „La Vérité“, „Le Gaulois“, „L'événement“, „Tablettes de Charentes“, „Phare du littoral“, „Journal de Montélimar“, „Le Souverain“, „Journal de Lot et Garonne“, „Le libéral de l'Aisne“, „Le parti national“, „Paris Journal“, „La revue diplomatique“, „Le Constitutionnel“, „Le pays“, „Le Journal des débats“, „La République Française“, „La lanterne“, „L'intransigeant“, „La Croix“, „Le radical“, „Correspondance Havas“, „Le journal de centre“, „L'avenir républicain“, „L'indépendant“, „Petit comtois“, „France Militaire“, „Le parisien“, „Le courrier du soir“, „Le Journal“, „Le petit moniteur universel“, „La Gironde“, „Le matin“, „Gil Blas“, „L'univers et le monde“, „L'époque“. Unele foi trec de frazele convenționale: „ami de la France“ („La libre parole“), „un des hommes politiques les plus distingués“ („Le vélo“).

Și ziarele belgiene consemnează atent tragicul eveniment: „Le petit bleu“, „Le bien public“, „Le soir“.

Presa britanică, sobră și la obiect ca totdeauna, „the greatest Romanian parliamentary orator of the day“ („The Times“), „The Morning Post“, „The Daily Telegraph“, își vâdește pe alocuri ignoranța. „The Daily Messenger“ scrie senin că a fost „a man with an essential french education“, care a părăsit de tânăr Budapesta ca să ia parte la „revolutionary mouvement“ de ridicare pe tronul României a principelui Carol... Referirea anapoda la orașul unde a trăit Al. Lahovary e prezentă și în foaia franceză „Le progrès“ care amintește că a fost directorul ziarului „L'indépendance roumaine“ din Budapesta!

„Revue de l'Orient“, ce apărea în capitala ungurească, îl considera un reformator prin excelență (mai cu seamă pentru

Alexandru Lahovary

ansamblul de legi prin care s-a dat pământ țăranilor din Domeniile statului). Și „Pester Lloyd“ îi face un portret consistent, ca unui adversar respectat.

„Frankfurter Zeitung“ și „Stamboul“ (din Constantinopol) adoptă aceeași notă pozitivă când creionează portretul ministrului conservator.

Se înțelege că în țară manifestările de regret au fost mai ample, elogioase, chiar ditirambice și, trebuie să spunem, neobișnuite. Take Ionescu, conservator, a scris că „în pieptul lui Alexandru Lahovary s-au dezlănțuit uraganele care au zdruncinat România“. Liberalul Nicolae Flevea l-a numit „gigant al generației sale“ iar Constantin Mille, ca să nu rămână mai prejos: „trăia departe de mediocritatea umană și mai aproape de fulgerele lui Jupiter“. În același ton au mers gălățenii („vulturul oratoriei politice românești“) și vâlcenii („ministrul mândriei naționale“). Senatul și-a întrerupt ședințele când a aflat de moartea sa subită. Cu șase ani în urmă, în iunie 1891, la moartea altui mare român, tot la Paris, Mihail Kogălniceanu, orator unic și reformator de factură europeană, parlamentul român, învrăjbit, a refuzat să-și întrerupă ceea ce în epocă s-a caracterizat drept „campania de limbă“.

Timpul avea să-l așeze pe Alex. Lahovary la locul cuvenit, cu cele două statui, la București și Râmnicu Vâlcea, datorate sculptorului francez Mercier, între miniștrii onești și muncitori, slujbaş destoinic al neamului său.

Dar arhiva Lahovary oferă și surprize, în sensul că nu te așteptai ca unele documente să se afle acolo. Soția lui Alexandru, Simona (n. Ghermani), a fost doamnă de onoare a reginei

Maria. În această calitate a însoțit-o în vizita triumfală efectuată în 1926 în SUA. Entuziasmul uimitor al americanilor, nostalgia românilor desțerați acolo, formulele complicate de protocol pentru respingerea unor invitații – iată ce se regăsește în mapele doamnei de onoare. În plus, felul de adresare al americanilor, diversitatea năucitoare a instituțiilor lor de solidaritate socială, fraternizarea plină de duioșie cu un popor aflat în aceeași tabără în timpul primului război mondial ilustrează mai grăitor decât o monografie ce însemnează în fapt America.

Majoritatea scrisorilor sau invitațiilor au un rezumat pentru regină – cele mai multe cu precizarea: „nu cere nimic” și notații fugare ale acesteia: „mulțumiri”, „vorbe drăguțe”, „regrete pentru imposibilitatea de a onora invitația”.

Cu un simț desăvârșit al captării simpatiei populare, regina Maria s-a adresat, prin presă, zilnic, americanilor. Într-un astfel de mesaj ea mărturisea părerea de rău că nu poate face cât ar dori pentru oameni. Reacția americanilor n-a întârziat. O mamă a patru copii îi scrie entuziasmată că românii ar trebui să se socoată fericiți că Maria e regina lor căci e „atât de profundă, de drăguță și de simpatcă”. E „dulce, cu inima bună și înțeleghătoare” crede mama unui băiețel de șapte ani și a unei fete de zece luni, urându-i să se bucure de șederea în America și încheie duios: „o necunoscută dar credincioasă prietenă”.

Institutul internațional de arte teatrale din New York o invită pe regină la ceremonia de inaugurare. Cineva din entourage notează pe invitație, în dreptul numelui președintelui Comitetului de organizare: „un prea bine cunoscut bancher”. Bruck Weiss, care împărtășește prețuirea tuturor americanilor pentru „marea frumusețe a reginei”, îi dăruiește două pălării.

O californiancă se confesează dezarmant: „simte că are multe lucruri în comun cu regina” și îi povestește de divorțul fiului ei cel mic: „nora a preferat căsătoriei viața profesională”. În ceea ce o privește, lumea o consideră „un geniu pentru că vorbește engleza, germana, spaniola și e pasionată să-i învețe pe copii să facă păpuși de hârtie pe care să le îmbrace...”, într-un cuvânt e „expert în distrarea copiilor” (*child expert entertainer*).

Uniunea femeilor creștine pentru temperanță o îndeamnă să-și exprime acordul pentru legea prohibiției, recent votată în SUA, bând în public doar ceai și limonadă. Federația

Regina Maria

cluburilor feminine din Detroit (care număra peste 20.000 membre) și Institutul internațional din Detroit (sic!) o invită să conferențieze în fața lor. O femeie din Virginia, prea bătrână ca să se deplaseze, o poștește la ea acasă. Mediatorul (*peace maker*) care conducea Liga Națiunilor Unite ale lumii, cu sediul la New York, o salută pentru osârdia depusă „în slujba popoarelor lumii lui Dumnezeu”. Comandantul școlii „Militare și Scolastice” Manlius din orașul Syracuse (New York), cu 15.000 elevi, o invită să viziteze așezământul. Societatea națională a fiicelor revoluției americane, cu sediul la Washington, cere o audiență (solicitată cu o lună înainte la București). O localnică din Excelsior Springs (Montana) îi scrie „ca de la femeie la femeie”. A aflat că va trece la doar 20 mile de orașelul ei și promite: „Voi fi undeva în mulțimea care vă va saluta”.

Cineva din Cleveland (Ohio) îi scrie despre una din minunile lumii, cascada Niagara. Speră s-o viziteze și să-i îndemne și pe alții s-o facă; va vedea așa „una din înfăptuirile lui Dumnezeu”. Clubul orașenesc al evreicelor din New York o invită la masa de seară ori la ceai ca să discute despre dreptul la vot al femeilor și ajutorarea copiilor.

Articolul zilnic (despre lacrimi) al reginei din „Evening Bulletin” emoționează o mamă din Philadelphia care-și pierduse copila de trei ani într-un incendiu („e atât de bine să simți că există cineva care înțelege cât de greu îți vine să zâmbești când inima ți-e copleșită”).

Asociația tinerelor femei creștine din Hastings (Nebraska) o așteaptă, pornind tot de la articolul cotidian al reginei (despre organizarea tinerelor fete din România).

Colonia română din New Mexico, prin Carol Cesarman, o invită la Mexico City pe regina-poetă, admirată de lumea întreagă, „mândria României”. Să observăm că apelativul e ciudat și i-a

Măldărești

Desene de Simona Lahovary

fost dat îndeobște reginei Elisabeta.

Joseph Wayer, în numele mai multor emigranți români, întruniți în Benrus Watch Company, îi oferă un ceas-brățară. Iar Comitetul „Asociației operatorilor foto din New York și America” îi solicită o fotografie cu alt ceas, bătut în diamante, purtat de regină pe vasul ce o dusese în SUA, la care să se uite copiii ei...

O pictoriță din Los Angeles se oferă, telegrafic, să-i arate orașul. Un texan îi trimite cartea sa *Văcarii din Texas* din care poate afla totul despre *cowboys* și indieni. I s-a spus că atât ea cât și principesa Ileana (care o însoțea) erau interesate de subiect. Își cere scuze pentru sinceritatea cu care scrie, dar „în țara noastră nu avem regină” și apoi „n-a scris în viața lui unei regine”. Speră că vor citi cartea și își vor exprima părerea despre ea în presă.

Fiul „campionului german internațional al femeilor și al păcii” (sic!) îi urează bun venit la New York.

Ruth Iulia Hall cere s-o vadă amintindu-i că a fost școlăriță la Gotha (Thuringia) într-un așezământ patronat de mama reginei și se jucase cu principesa Beatrice, sora reginei. Tatăl ei, alături de arhiepiscopul de Canterbury, oficiase căsătoria reginei Victoria cu principele Albert.

Judecătorul J. Maulsby Smith din Baltimore solicită o audiență „ca să-i omagieze frumusețea, noblețea sufletească și a minții”. Clubul de copii *Big Brother* din Boston (cu 80.000 membri) solicită un interviu de 10 minute la radioul local. Un îndemănatic din Massachussetts o roagă pe Simona Lahovary să-i îngăduie să se apropie câteva minute la un metru de regină ca să-i decupeze din hârtie profilul.

Octavian Borcoman, care ținea o librărie (*book shop*) pe 5-th Avenue la New York, amintește că e văr cu fosta domnișoară Elefterescu (acum soție Diaconescu), odinioară guvernanta în anturajul reginei Maria, și o invită să-i viziteze magazinul. Un Sol Toronski a călătorit cu regina pe vas; ea i-a promis să-i viziteze localitatea (Canton, Ohio), unde sunt și români („a patra, dacă nu a treia comunitate din SUA”). Acum telegrafiază în numele societății *Iuliu Maniu* de acolo. Adaugă și o telegramă a primarului Nicolae Bardaş (Nicholas Bardash) care cere „măcar jumătate de zi”.

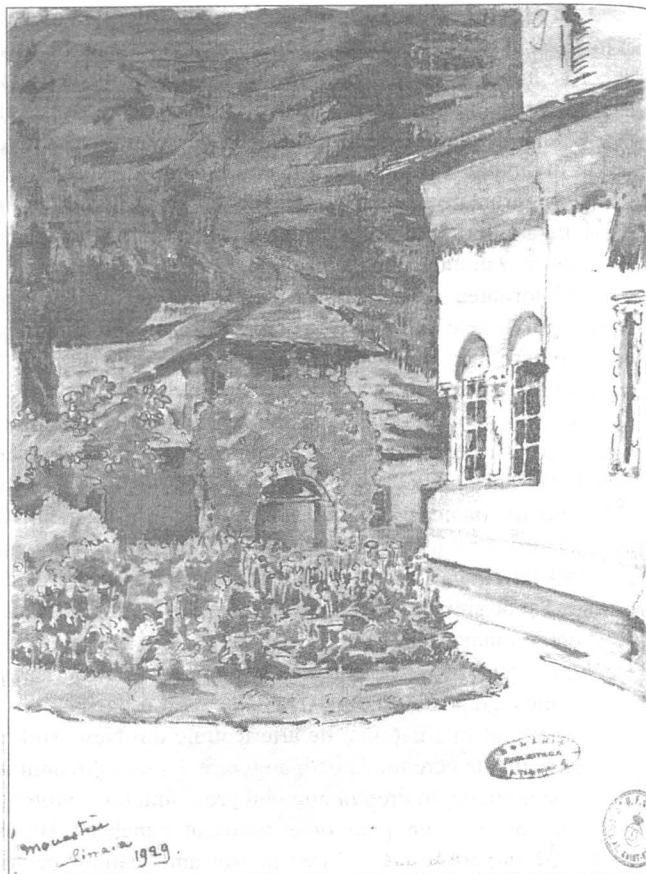
Americanii au pus totul în mișcare, inclusiv pilele. Văduva fostului președinte al SUA, Woodrow Wilson, trimite așa mai multe scrisori solicitând audiențe, adăugând și propria ei rugămintă de a le împlini dorința.

Negrii din Harlem (*colored people*) o invită pe regină să le vadă comunitatea. Gl. Booth, președintele voluntarilor americani, care reprezentase țara la Congresul internațional al pușcăriilor, solicita o audiență însoțit de nevastă. Atașa la cerere o listă cu mulțumirile exprimate de diferite personalități pentru activitatea ce desfășurase în închisori.

YMCA (Asociația tinerelor femei creștine) din New York o invită să viziteze sediul ca și Institutul internațional al femeilor născute în afara Americii.

Școala de pe str. Franklin din Wilkesbarre (Pennsylvania) o invită, în virtutea faptului că elevii se aflau în corespondență cu omologii lor de la școala „Regina Maria” din București.

I se mai adresează surorile de caritate de la un sanatoriu din Colorado Springs, Asociațiile profesorilor protestanți, catolici și mozaici din New York, Camera de comerț din Phoenix (Arizona), studenții universităților din Bloomington (Indiana), Berkeley (California), Cornell (New York), Fraterni-

Mănăstirea Sinaia

tatea jurnalistică, Femeile americane care lucrează pentru pacea lumii, Liga femeilor care votau, Liga femeilor cu asociații neangajate politic, Veteranii războaielor din afara SUA, Herman Speier – în numele evreilor români din America, F. W. Mondell – președintele „Country Club Washington”.

Serviciul de îngrijire a copiilor (*Nursing Service*), pe care regina ceruse să-l viziteze într-o discuție purtată pe vapor cu doamna W. Wilson și unde exista un departament de calificare și pentru persoane străine, inclusiv românce, o aștepta cu nerăbdare (vizita s-a ratat dintr-o comunicare defectuoasă).

Croitorii Lejkowitz și Pitowsky roagă să li se dea permisiunea de a face două ținute de stradă pe gustul reginei pe care să le vândă apoi pentru fonduri de caritate.

Principele Obolenski și „Tommy”, rude din partea familiei sale ruse, organizează un bal în Long Island (New York) în beneficiul bisericii rusești și îi cer să-l patroneze, luându-i cu ea și pe principii Ileana și Nicolae.

Programul extrem de încărcat ca și scurtarea vizitei datorită veștilor rele de la București (înrăutățirea stării de sănătate a regelui Ferdinand, suferind de cancer la colon) au făcut ca la unele invitații să răspundă doar copiii regali. Astfel, Comitetul de primire din Detroit (Michigan) se bucură că îl va avea oaspete pe principele Nicolae, iar primarul din Pittsburgh așteaptă fotografiile copiilor cu autograf.

Arhiva cuprinde prea puține ecouri despre vizitele efective ale reginei. Unul din ele e cuprins în telegrama adresată pe vapor, la întoarcerea spre țară, de locuitorii orașului Chicago: „Vom păstra o profundă afecțiune în suflet pentru spiritul civic și patriotic dovedit de regină și care ne-a impresionat profund”.

Bucureștii lui Carol I**Biserica – un program de reprezentativitate comunitară**

Ana Maria ORĂȘANU

Secole de-a rândul, mărturiile documentare privind înfățișarea Capitalei relevau consecvent numărul mare al construcțiilor și ansamblurilor religioase (biserici, mănăstiri, capele), implicit contribuția lor la definirea ambiențului arhitectural. Încununate cu turle metalice strălucitoare, frecvent înconjurate de masive spații verzi, numeroasele edificii de cult reprezentau nu doar o caracteristică a peisajului bucureștean. Ele erau principalele dominante ale siluetei urbane, căci în spațiul amplu al orașului, mobilat preponderent cu clădiri joase, de unu sau două caturi, turnurile clopotniță și turlele zvelte identificau bisericile, punctând amplasamentul lor ca centre de interes comunitar complex, implicate în întreaga viață a comunităților parohiale, mai ales până la crearea instituțiilor administrației comunale.

În a doua jumătate a secolului XIX și începutul secolului XX, perioadă ce corespunde domniei lui Carol I, orașul s-a dezvoltat constructiv prin programe arhitecturale foarte diverse și cu pronunțat accent pe arhitectura civilă. Bucureștenii vremii se mândreau cu noile palate adăpostind sedii administrative, instituții de cultură și învățământ, cele mai multe realizate cu constructori străini și după modele consacrate în alte metropole europene.

În acest tumult înnoitor, apare firească întrebarea: ce s-a întâmplat cu arhitectura religioasă, respectiv ce importanță s-a acordat programului, calității funcționale și estetice, precum și aportului său la noua imagine a Bucureștilor, având în vedere că apelativul consacrat, însă discutabil, de *Mic Paris*, exclude orice referire la construcțiile bisericești.

În statistica din 1868, se atestă că, la populația de 177.987 locuitori, orașul avea 20.232 locuințe și 135 de biserici, distribuite astfel: 126 biserici ortodoxe pentru 132.987 credincioși, 4 biserici romano-catolice pentru 16.991 credincioși, o biserică luterană și una evanghelică pentru 5.854 credincioși, una armeană la 796 credincioși și 27 de sinagogi pentru 20.749 de credincioși.

Între acestea, se remarcă importante lăcașuri ortodoxe precum Mitropolia, Biserica Colței, Biserica Curtea Veche și biserica fostei Mănăstiri Cotroceni, sau unele aparținând altor confesiuni, precum Biserica Bărăția și Sinagoga mare.

În perioada de referință, în București s-au înălțat numeroase biserici ortodoxe, mai ales în mahalalele periferice, prin contribuția unor comunitari înstăriți: Biserica Giulești – Sârbi (1866), Sfântul Ioan Moși (1870), Cărmidarii de Sus – Grozăvești (1872), Sfântul Pantelimon Foișor (1872), Iancu Nou – Bălăneanu (1873), Sfântul Mina (1874), Sfântul Gheorghe-Capra (1877), Sfânta Treime – Tei (1897) și altele.

Prin calitatea arhitecturii și a încadrării în ansamblurile existente se remarcă Biserica Dobroteasa (1877), Schitul Măgureanu (1881), Herăstrău (1887), Biserica Amzei (1898) și Biserica Bazilescu (1898). Unele au beneficiat de atenția și

Biserica Rusă

ajutorul financiar al domnitorului. Carol I a contribuit la mobilarea Bisericii Nicolae-Șelari, refăcută în 1868, și la pictarea Bisericii Mănăstirii Antim, lucrările de refacere fiind încheiate în 1869. Atenția sa pentru edificiile ortodoxe bucureștene s-a manifestat prin prezența la inaugurarea unor lucrări de construcție sau la ceremoniile de sfințire, cum a fost la biserica Sfântul Nicolae-Șelari, Capela Elena Doamna sau la Biserica Domnița Bălașa. Aceasta din urmă, refăcută integral în perioada 1881 – 1885, după proiectul arhitecților Orăscu, Beneș și Hartmann, cu concursul pictorilor vienezi Rott și Rihowsky, al sculptorilor Mihail și Petre Babic, a dobândit o ținută arhitecturală monumentală și a devenit lăcașul frecventat de elita Capitalei.

Cel mai important edificiu al epocii este Catedrala Romano-Catolică Sfântul Iosif, înălțată din inițiativa Monse-niorului Ignățiu Paoli, primul episcop catolic numit în România în 1870, după înțelegerea guvernului român cu Papa Leon al XIII-lea. Edificiul s-a înălțat în perioada 1873 – 1884, după proiectul arhitectului vienez Friderich von Schmidt, ca o structură bazilicală cu trei nave și altar poligonal, înconjurat de un deambulatoriu. Arhitectura este de factură romantică, predominant neoromantică, cu elemente specifice Padovei, dar și cu inserții neogotice, ca rozasa de pe fațada de vest. Cate-

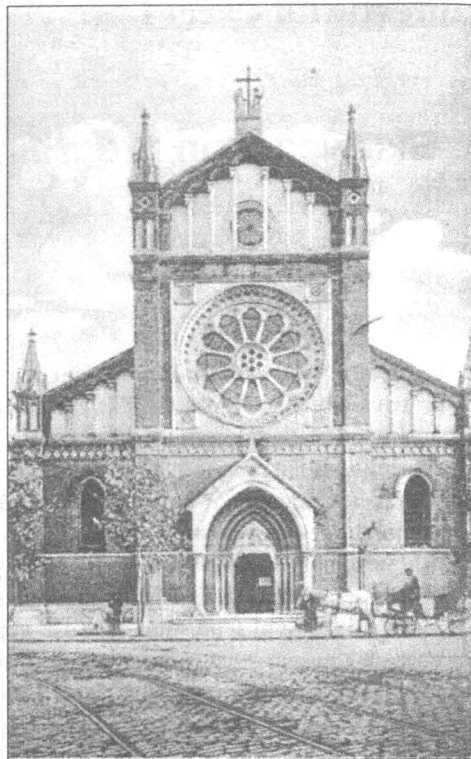
drala s-a realizat prin strădania perseverentă a inițiatorului, cu subvenții și colecte, din partea Casei Imperiale a Habsburgilor, a prințului Charles al III-lea de Monaco, a unor personalități religioase și civile din Europa catolică. Pe baza donațiilor oferite de Papa Leon al XIII-lea, de domnitorul Carol I și principesa Elisabeta, s-au organizat loterii, fondurile obținute fiind donate pentru continuarea construcției.

Catedrala, inaugurată la 15 februarie 1884, a devenit un important centru spiritual al comunității catolice și o remarcabilă creație arhitecturală a orașului. Ulterior, în vecinătate s-au realizat Palatul episcopal și Școala Sf. Iosif, extinzând valențele funcționale comunitare.

Și alte comunități etnice și-au înălțat în această perioadă biserici parohiale cu arhitectură valoroasă, dovedind tendința de afirmare a specificului etnic în forme particulare, de factură națională: Biserica Rusă (1906), cu siluetă suplă, încununată de turlă – cocoșnic, Biserica Grecească (1899), modelată ca un templu antic, și Biserica armenescă (1911), a cărei volumetrie este împodobită cu reliefuri tradiționale, dispuse pe principalele elemente arhitecturale.

În contextul tematic propus, se impune să punctăm și o altă problemă a Bucureștilor de la sfârșitul secolului XIX – demolarea unor vechi lăcașuri de cult. Considerate anacronice, iremediabil degradate sau incomode în procesul de înnoire, au fost demolate atunci: Biserica Grecească din str. Lipscani, Biserica Caimata, Biserica Sărindar, Biserica Sf. Sava ș.a., stârnind aprige controverse și, câteodată, protestul vehement al opiniei publice. Ne mărginim să cităm gândurile istoricului Gh. D. Florescu din 1935: „Și totuși, un vechi obicei ne învață că pe locul pristolului unui lăcaș de rugă căzut sub urgia vremurilor se împlântă o cruce care în vorbe duioase amintea viitorimii că acolo a fost cândva un loc de reculegere în vremuri grele, când gândul înaintașilor se mai îndrepta spre A Tot Creatorul.

Unde este pristolul Sărindarului, unde acela al Sf.

Catedrala Sf. Iosif

Sava, unde al Mărgeanului și cel al Sf. Ioan cel Mare? Doar cei azi gârboviți de ani și le mai aduc aminte, iar cu ei va dispărea în negura trecutului și ultima mărturie“.

Așadar, biserica – instituție fundamentală a societății vremii și-a exprimat prezența în cadrul orașului, accentul punându-se pe funcționalitate, pe reprezentativitate sau pe ambele coordonate, după posibilitățile materiale ale comunităților pe care le servea.

Parfum de epocă...

Luni, 29 mai a.c., la Sala „Dialog“ a Centrului Administrativ al Sectorului 2, s-a vernisat expoziția *Parfum de epocă. Mărturii din timpul domniei lui Carol I*. Menită a reînvia, în acest an omagial Carol I, o lume dispărută, care trăiește prin amintiri și cărți poștale, expoziția a fost organizată de Primăria Sectorului 2 în colaborare cu numeroase instituții partenere, printre care și Biblioteca Metropolitană București, prezentă cu un fond de carte veche alcătuit din lucrări despre Bucureștii vremii: Fr. Damé, *Bucureștii în 1906*, Album Preziosi – *Bucureștii în 1869*, *Prefecții Poliției Capitalei* – document administrativ, *Planul orașului București din 1898*, precum și câteva lucrări celebre de beletristică ale epocii: Carmen Sylva, *Pe Dunăre* (1904), V. Alecsandri, *Opere Complete* (1875 – 1876), Alex. Odobescu, *Pseudo-Kynegeticos* (1874) și altele.

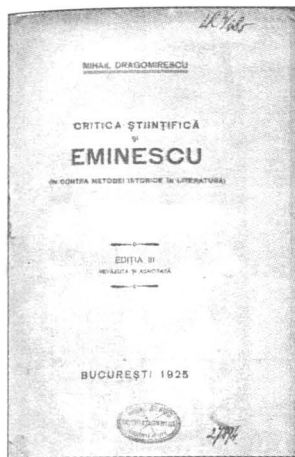
Evenimentul s-a bucurat de prezența Regelui Mihai al României și a soției sale, Regina Ana, precum și a unui numeros public avizat, format din oameni de artă, publiciști, colecționari.

Expoziția rămâne deschisă până în data de 7 iulie a.c., constituindu-se într-o invitație într-o lume care a dat odată viață și faimă Bucureștilor.

Patrimoniu

Din colecțiile Bibliotecii Metropolitane București

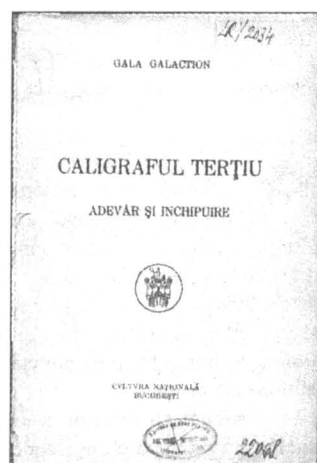
**Mihail DRAGOMIRESCU, *Critica științifică și Eminescu*
(În contra metodei istorice în literatură)**

Ediția III revăzută și adnotată, Tipografiile Române Unite, București, 1925

Sunt două categorii de scriitori, care, ocupându-se cu Eminescu, i-au întunecat, cu voe sau fără voe, personalitatea lui artistică. Sunt, mai întâi, aceia care, contestându-i valoarea poetică și morală, acuză pe amicii lui literari că l-au ridicat pe un pedestal nemeritat, pentru ca astfel să se ridice ei înșiși. Sunt apoi admiratorii lui post mortem, care, recunoscându-i marele talent poetic, susțin că el ar fi putut fi un poet și mai însemnat, dacă aceiași amici nu i-ar fi sfărâmat iluziile și nu i-ar fi istovit puterile, prin indiferența lor. Astfel, și de o parte, și de alta, Eminescu a putut fi întrebuițat ca ramă de atac în contra acelor care, timp de mai bine de două decenii, l-au prețuit și l-au cultivat cu stăruință, pe când postumii lui prieteni n'au găsit cu cale să se intereseze de dînsul...

**Gala GALACTION, *Caligraful terțiu. Adevăr și închipuire*
Cultura Națională, București, [f.a.]**

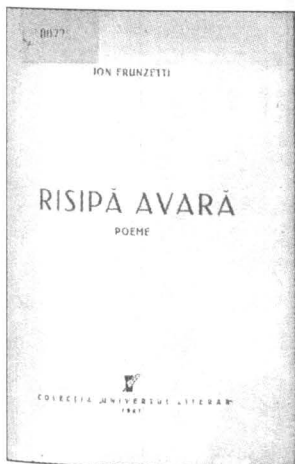
– Știi voi cum va fi venirea Domnului?... Știi voi cine va rămâneă neatins în ziua aceea?... Mîntea mea proastă stă în loc îngrozită! Și nu e de mirare... Dar însuși Învățătorul se cutremură și șovăește, când caută să ne-o zugrăvească. Ziua Domnului se descopere prin foc și ce fel este lucrul fiecăruia focul însuși va cerca-o. Vai nouă păcătoșilor! Cine va rămâneă neatins, de focul Domnului!...

Ion FRUNZETTI, *Risipă avară. Poeme*

Cu un portret de George Tomaziu, Colecția „Universul literar”, 1941

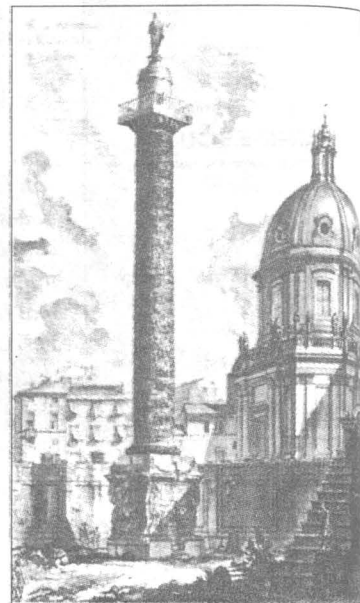
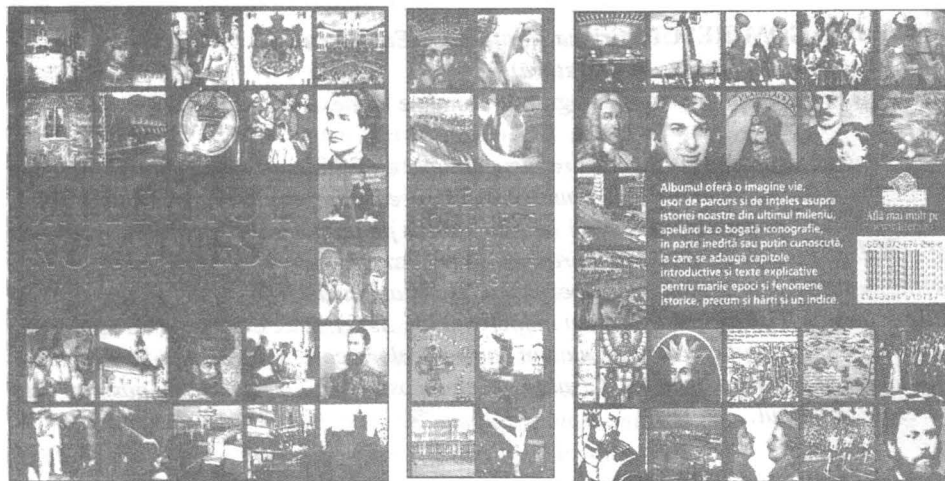
*Frunți peste taine: lespezi pe guri de morminte. / Numai ochii mai pot sfredeli nepăsări.
/ Ochii poetului – frunți însă, peste chemări. / Fruntea lui: lespede spartă n'petriș de cuvinte.*

Istoria cărții

MILENIUL ROMÂNESC

1000 de ani de istorie în imagini

Mileniul Românesc. 1000 de ani de istorie în imagini, prefată de academician Virgil CÂNDEA, texte de dr. Georgeta FILITTI (sec. XVIII – XX) și Dorin MATEI (sec. XI – XVII), Editura Litera Internațional și Fundația Culturală „Magazin istoric”, București, 2004

Notă asupra ediției

Această carte nu este o istorie a poporului român sau a spațiului locuit de români în cel de-al doilea mileniu al erei noastre, în sensul consacrat. Este un album care se adresează celor care sunt deja îndrăgostiți de istorie, dar și celor care, atrași de frumusețea imaginilor, vor începe poate, din clipa când vor deschide această carte, să fie interesați de trecutul nostru.

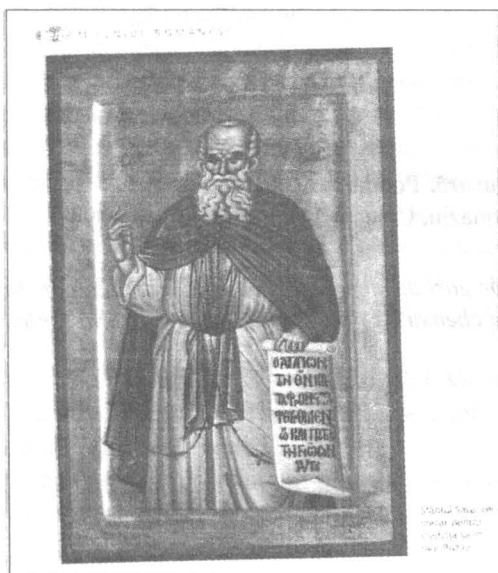
Este, în același timp, și o carte de vizită ce prezintă istoria românilor într-o formulă sintetică și atractivă pentru străinul puțin familiarizat cu ea.

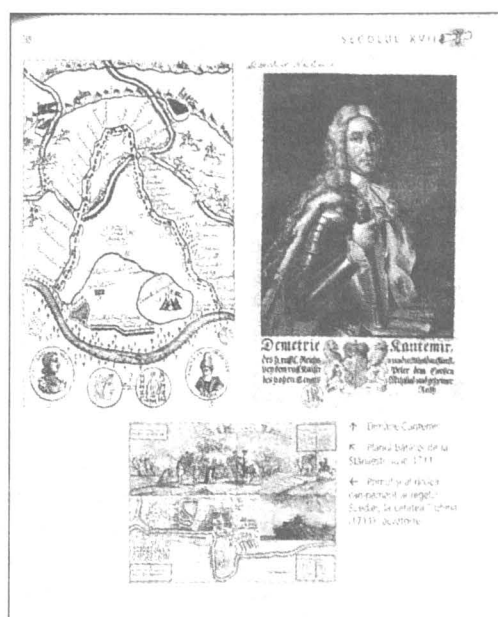
Album cu imagini ce oferă scenografia și chipurile personajelor din principalele episoade prezentate în cărțile clasice de istorie,

cadou util pentru orice străin, volumul poate fi folosit în egală măsură și de profesori la clasă.

Apariția lui a fost posibilă datorită fototecii alcătuite în timp în redacția revistei „Magazin istoric”, în cei aproape 40 ani de apariție neîntreruptă. În anii '70 redacția revistei a angajat fotografi pentru realizarea unor seturi de imagini la monumente istorice sau prin muzee.

Mare parte din fotografiile provine de la autorii articolelor publicate în revistă. Ei se pot considera, în egală măsură, autori ai acestui volum. O mențiune specială se cuvine pentru câțiva colaboratori care, din prietenie și fără solicitări financiare, au adus revistei un mare număr de fotografii și după 1989. Ionel Zănescu, Cezar Mihai Săvulescu, Narcis Dorin Ion sau Georgeta Filitti sunt câțiva dintre cei către care îndreptăm gânduri de recunoștință. [...]

Acad. Virgil CÂNDEA

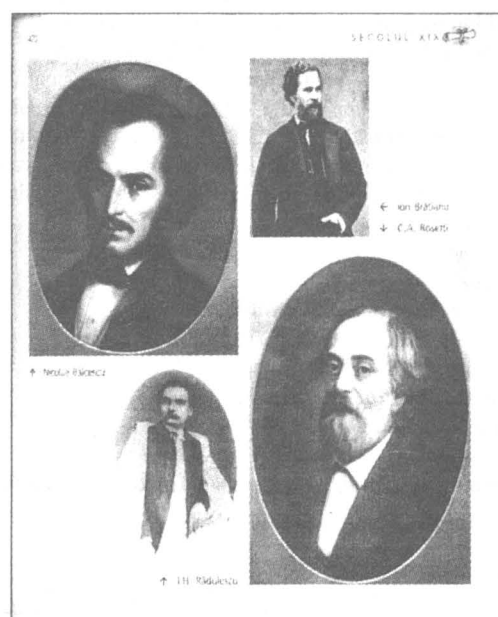
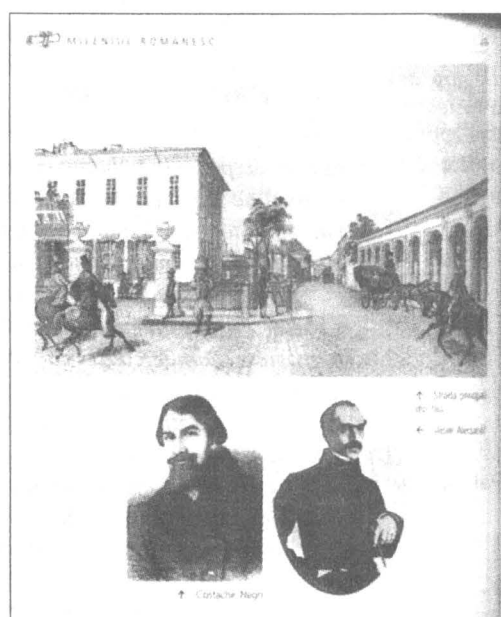
Pentru a cunoaște un popor, trecutul și prezentul lui, personalitățile și evenimentele care i-au marcat evoluția și i-au cucerit locul în lume există multe și variate căi de informare.

Călătoriile i-au apropiat pe oameni din cele mai vechi timpuri. Ei s-au descoperit apoi prin acțiunile și realizările lor de seamă consemnate în scrieri care se păstrau în memoria colectivă, biruind uitarea și distanțele.

Dintotdeauna documentele precumpănitor evocatoare au fost însă cele vizuale. Imaginația este de multe ori înșelătoare, ea poate fi afectată de sentimente, prejudecăți sau iluzii. Veridice sunt imaginile, fixate în forme și culori, asupra cărora poți reveni pentru corectarea percepției, cunoaștere aprofundată, reflecție și reculegere sau pentru desfătarea ochilor și a minții.

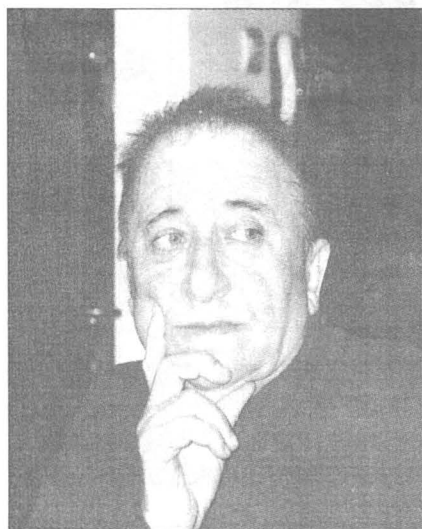
Plaiurile românești, locuitorii, arhitectura și arta populară, sanctuarele, dar mai ales trecutul nostru au inspirat de mult pe meșterii imaginilor în piatră, contururi și vopsele, autohtoni sau din alte părți ale Europei. Când scrierile cronicarilor au fost nimicite de dinte necruțător al vremii, au rămas, mai evocatoare, monumentele.

Jurnalul de campanie al lui Traian *Despre războiul dacic* n-a ajuns până la noi, dar faima strategului care așezase spre răsărit un nou *limes* al împărăției sale s-a păstrat în istorie prin *Columna* și *Forul* ce-i poartă numele, ctitorite de el în inima Romei, uriaș muzeu în aer liber care continuă să instruiască și să fascineze după aproape două milenii. Filmul de piatră desfășurat pe fusul Columnei evocă privitorilor întreg războiul din anul 106. Dunărea, impunătorul pod militar – capodoperă a ingineriei antice –, înălțimile stâncoase ale Carpaților, cetățile dacice și apărătorii lor, legiunile romane, complutele încheștări ale ostașilor, bejenia locuitorilor izgoniți de furia armelor, triumful cuceritorilor relatează captivant evenimentul memorabil care sporea, pentru totdeauna, întinderea civilizației europene spre răsărit printr-un nou popor latin, românii, înfățișați, tot în imagini, de cartea aceasta. [...]

Autografe contemporane

Ion COCORA

Cel mai mare dușman al Poetului este însuși poetul. Sufocându-și vocația reală – cea poetică! – Ion Cocora trece printre noi purtând cel puțin o mască, grimasa sa lirică ascunzând-o cu o pudoare, poate cu o frică!, ce nu-i lirică, ce nu-i familiară exhibiționiștilor metaforei. Urând punctuația ca o cenzură inutilă, gemând aproape caligrafic între pleoapele iubitei, silabisind ca un copil o apocalipsă a memoriei sau a iubirii, orășean uimit peste pașiștile livrești, Ion Cocora se sinucide fără succes. Subteranitatea sa a învins, m-a cucerit, l-am recunoscut și îl rog, îl provoc să se arate. Să-și smulgă masca histrionică și să ne arate cicatricele sale melodice, țipetele-i înăbușite, cheful aproape clasic de a cânta moartea și iubirea. De parcă ar vorbi de un altul, insuportabil de familiar.

Nicolae BREBAN

Biobibliografie

Născut în Greoni, județul Caraș Severin.

Studii: elementare și liceale la Reșița, Timișoara și Arad, Facultatea de Litere (Filologie), Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj.

Funcții: metodist cu probleme de literatură (Casa Creației Populare a Regiunii Cluj), consilier cu probleme de teatru (Comitetul de Cultură al Județului Cluj), redactor responsabil de rubrică, publicist comentator, membru în colegiul de redacție (revista „Tribuna”, 1970 – 1996, unde semnează timp de 25 de ani cronică teatrală), redactor șef adjunct (revista „Literatorul”, 1992 – 1998), director la Theatrum Mundi din București (1995 – 2006), actualmente, director al Editurii Palimpsest (din 2003).

Membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 1969), membru al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (din 1979), membru fondator UNITER, membru în Comitetul Director al Fundației „Gellu Naum”.

Participă la seminarii de teatrologie și critică teatrală, la congrese ale criticilor de teatru și festivaluri internaționale în Franța, Italia, Israel, Portugalia, Rusia, Germania, Cehia, Slovacia, SUA, Singapore, Ucraina, Bulgaria, Polonia.

Premii: Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, 1973, pentru *Dezlegare de chaos*; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, 1975, pentru *Privitor ca la teatru* (vol. I); Premiul ATM pentru critică teatrală în 1977 și 1986; Premiul UNITER pentru critică teatrală în 1990; Premiul de excelență al Asociației Scriitorilor din București, 2003, pentru *Ar mai fi de trăit*; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj, 2004, pentru *Oda Caligrafului*.

Volume de poezii

Palimpsest, Editura pentru Literatură, 1969

Dezlegare de chaos, Editura Dacia, 1973

Suveranitate lăuntrică, Editura Eminescu, 1975

Inventatorul de numere, Editura Dacia, 1976

Plante de dincolo, Editura Dacia, 1983

Ar mai fi de trăit, Editura Vinea, 2003

Oda Caligrafului sau Ficțiunile artistului la maturitate, Editura Palimpsest, 2004

Critică teatrală, eseuri

Privitor ca la teatru, Editura Dacia, vol. I 1975, vol. II 1977, vol. III 1982, vol. IV 2003

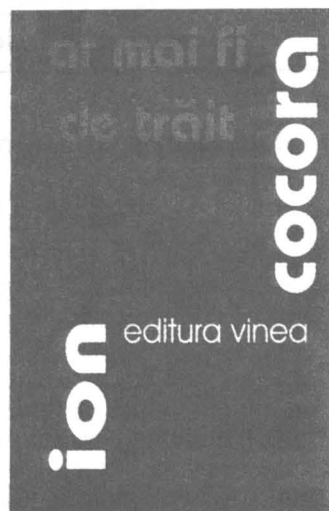
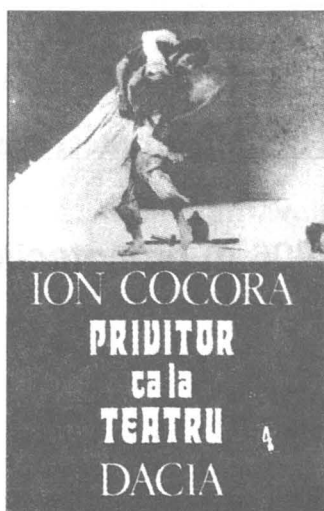
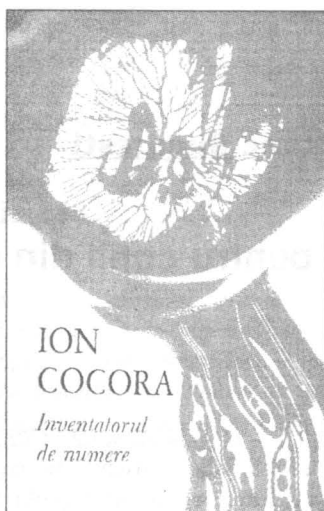
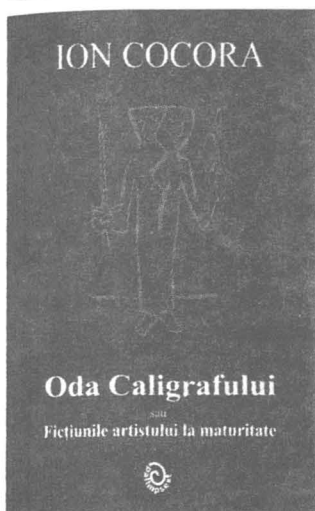
Seara asta

*seara asta viața mea e un bandaj fumegând
ceva se mișcă în mine cu încetinitorul
ceva în mine a obosit
nici măcar tu nu mă mai privești cu ochii tăi*

*nu scriu nu mă rog nu sper nimic
mușc din carnea de mătasă a ploii și râd
măine va fi o zi fericită
voi veți uita fără de mine*

Până la nebunie

*mă întreb până la nebunie ce să inventez
o inimă de femeie o burtă de pește
vine noaptea și mă aflu tot singur
cu coatele sprijinite pe masa de scris
cu privirea ațintită în gol așteptând
să se crape pereții și să curgă din ei
o grăsime gălbuie ca din rădăcina lăptucii
așteptând să se arate cuvintele în care
ferestrele încă nu au fost zidite
nu e nimic dacă înspre ziuă
sufletul mi se va împotmoli în cenușă
fără nici o speranță oricât de fragilă
că-și va redobândi forma și culoarea*

Pentru a scrie

*goana și răzvrătirea ta nu ajută la nimic poemul
le consideră vinovate că nu-l lasă măcar o clipă să doarmă
cu bărbia sprijinită pe genunchi*

*e o noapte călăoasă între pleoapele cărților o umezeală
amăruie înțepă nările pătrunde în litere până la oase iar
singurătatea sugerează fantezia ca viermii dulceața miezului
din prună*

*tu nu ești nici aproape nici departe acum văd
doar părul tău roșu un fel de mărăciș precum o rană
pe fața lunii pline*

*am nevoie de umărul tău gol pentru a scrie umărul tău
gol în palmele mele atinge perfecțiunea trandafirului*

Cu fața în jos

*am îmbătrânit Ștreangul îmi atârână de gât și mă umbrește ștreangul
Atingerea femeii nu mai e amețitoare Sunt obosit și confuz Nu mă mai
gândesc la câtă viață am trăit fiind în viață Stau cu fața în jos pe un
roșu vid Trupul meu doarme în coaja lui ca într-un mormânt de carne
Oasele mi se subție și se scurg prin creștăturile de cuțit ale anilor în
pământ Acolo strămoșii mă așteaptă precum niște tuberculi Sunt încă
îngropat până în gât în cuvinte dar nu mai sunt cuvânt Zilele lumină
se filtrează electric în sens invers Timpul posibil își macină tunele cu
ieșiri strâmte unde verile iau sfârșit și emoțiile cresc în straturi de
rocă aspră Dumnezeu meu sfâșie-mă cu ciocul cel dumnezeiesc și
dă-mi durerea ce sfâșie larva cu un fluture Uple existența mea
poroasă de tine ca de un ulei negru Întoarce-mă pe dos Întoarce-mă
sub talpa ta Întoarce-mă în ochiul tău rubiniu Mai ține-mă departe de
răsuflarea coclită a morții! Nu-mi da Doamne ceea ce tu nu ai*

Doină

*de ce crești tu plopule dacă nu ești cal
de ce crești tu calule dacă nu ești plop
de ce călărești tu drumule dacă nu ești om
de ce te duci tu omule dacă nu ești drum*

Clujul

pictorului Jacob Vargo

*orașul acesta e chiar o orgă
prin care sângele trece din părinți în părinți
în dimineața de primăvară când ploile luminează
ca părul fiicelor*

*orașul acesta e chiar o muzică înmiresmată
ce plutește de pe suflet pe suflet
în seara de primăvară când străzi și turnuri
se năpustesc în descriere*

*orașul acesta e chiar harul verbului
năzuind la revelație
în noaptea de primăvară când poemul
pune botniță morții*

*orașul acesta e chiar limba
în care se scrie poemul
cu cuvinte ca o boare de altar adumbrit
de părul Maicii Domnului*

Duhul

*duhul poemului îmi dă târcoale ca o transă
dimineața când dinaintea oglinzii în baie
îmi pipăi pojghițele de pe față și mă întreb
oare nu sunt țărâna galbenă a părinților morți
lasă palavrele îmi zice și ascultă câinii cum latră
la groapa ce-ți crește în șira spinării
ca o cocoasă invizibilă
taci dracului din gură îi răspund nu mai vorbi și tu
despre funie în casa spânzuratului
îngăduie-mi să evaderez dintre stârvuri de fraze
să mă afund în vârtejuri roșcate de viță sălbatică
să mai fiu măcar o clipă drogatul ce delirează
pe buricul aromat al actriței
să mai simt în nări mireasma resturilor de viață*

Meridian biblioteconomic

Din viața filialelor Bibliotecii Metropolitane București**1 iunie 2006 în bibliotecile pentru copii din Capitală**

Gabriela TOMA

Serviciul Programe pentru Copii din cadrul Bibliotecii Metropolitane București a organizat de Ziua Internațională a Copilului o serie de evenimente cultural-artistice care au avut ca finalitate promovarea drepturilor de exprimare artistică ale copilului, unul dintre obiectivele principale ale proiectului cultural *Roata Copilăriei. Lectură. Studiu. Joc*. Copiii care au participat la evenimente au primit diplome și premii.

Pe 31 mai, prefigurând sărbătoarea copilului, Biblioteca *VASILE ALECSANDRI* și Grădinița nr. 205 au adresat un îndemn copiilor din sectorul 5 – *Să recunoaștem eroii din povești!* Preșcolarii din grupa pregătitoare, coordonați de educatoarea Mioara Boțogan, au identificat corect personajele din povești și au apreciat însușirile lor pozitive.

Grupa mare a Grădiniței nr. 242, sub îndrumarea educatoarei Ioana Bacăru, a fost gazda Bibliotecii *ELENA FARAGO* împreună cu care a pregătit microrecitalul de cântece și poezii intitulat *De ziua ta, copile!*

Biblioteca *PETRE ISPIRESCU* a dat curs unui dialog despre drepturile copilului la care au participat elevii clasei a III-a C a Școlii nr. 64 – unde a avut loc evenimentul – coordonați de învățătoarea Simona Ducman.

Un microrecital de poezie a fost organizat și la Biblioteca *GEORGE TOPĂRCEANU*. Recitatorii premiați au fost elevii clasei a II-a A a Școlii nr. 117, coordonați de învățătoarea Niculina Costache.

La Biblioteca *ION CREANGĂ* a avut loc un program cultural-artistic deosebit. În colaborare cu Teatrul de Păpuși *LICURICI* și cu elevii Școlii Speciale nr. 10, biblioteca a fost gazda expoziției de desene, obiecte decorative și împletituri din sfoară – *Gând de copil*. Un gând pur, limpede, rostit din toată ființa lor. La ora 11.00 așteptăm emoționați deschiderea vernisajului. Este o zi foarte importantă pentru noi, cei care lucrăm în cadrul Serviciului Programe pentru Copii, pentru că sărbătorim copiii care deschid poarta și cărțile acestei instituții de cultură, care mănuiesc păpuși, pictează, cântă, se bucură. Programul a debutat cu prezentarea lucrărilor expoziției. A urmat un microrecital poetic și muzical intitulat sugestiv *Zâmbet de soare*. Licuricii Speciali au avut succes cu piesa *Asta-i toată povestea* de Alexandru Adrian, sub coordonarea doamnei Gabriela Stamatiate.

Sunt câteva rânduri în care am prezentat un desfășurător. Dincolo de acesta, au fost emoțiile, aplauzele pentru acești copii care au trăit fiecare clipă cu bucuria maximă. I-am simțit fericirii. În acele momente, atmosfera gri a vieții cotidiene a rămas suspendată, uitată, abandonată și jocul de culori a prins viață prin poezie, cântec și dans. Ne-am reamintit cum e să rostești fiecare cuvânt la înălțimea lui, cum e să crezi și să dăruiești în același timp și, mai cu seamă, cum e *Să fim copii pentru înc-o zi*.

Li se cuvin în mod special mulțumiri doamnelor Delia Nistor, șef Serviciu Programe pentru Copii, și Gabriela Stamatiate, coordonatoarea Teatrului de Păpuși *LICURICI*, pentru suc-

cesul unei colaborări de lungă durată cu Școala Specială nr. 10, concretizat în organizarea de evenimente incluse în Proiectul Internațional Comenius I – *Include prin arte*. De asemenea, Biblioteca *ION CREANGĂ* și Teatrul de Păpuși *LICURICI* au adresat felicitări directorului acestei instituții de învățământ, F. Manolescu, precum și învățătorilor și profesorilor coordonatori ai Școlii Speciale nr. 10, implicați în acest proiect internațional – C. Trușășu, P. Stoian, V. Olaru, D. Nicolae, M. Bazarciuc, A. Boborel și I. Gajdea. Nu în ultimul rând, mulțumim partenerilor noștri media: Radio România Cultural și ziarul „Ziua” pentru mediatizarea evenimentului.

Elevi ai Școlii Speciale nr. 10 în recital

SECVENȚE

14 martie 1881

Carnavalul copilăriei

Biblioteca Metropolitană București a organizat, prin Serviciul Memorie Comunitară, evocarea *București, 14 martie 1881 – Ziua declarării Regatului*. Manifestarea face parte din proiectul *Mărturie de memorie comunitară – Bucureștii lui Carol I (1866 – 1914)* și s-a desfășurat în perioada 13 – 16 martie 2006 în colaborare cu filialele: *DIMITRIE CANTEMIR, MARIN PREDA, LIVIU REBREANU, ALECU RUSSO, IOAN SLAVICI*, precum și cu alte instituții partenere.

Evenimentul a avut loc la Filiala *LIVIU REBREANU*, cu participarea Grupului Școlar *NICHITA STĂNESCU*, reprezentat de o clasă de elevi din anul III, coordonați de prof. Cătălina Năstase. Prezentarea făcută de Ana Maria Orășanu, șef serviciu Memorie Comunitară, a punctat importanța evenimentelor istorice care s-au succedat venirii prințului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen pe tronul României. Tema manifestării a fost ilustrată cu o impresionantă iconografie de epocă. În final, au fost împărțite elevilor chestionare privind interesul pe care îl au pentru acest gen de întâlniri, ce subiecte ar dori să fie abordate (locuri din București, muzee, obiceiuri din trecut etc.), cum să fie prezentate, durata prezentării și ce cred despre această inițiativă.

Elevii au fost încântați de ideea participării la astfel de evenimente, fapt care a propulsat o altă inițiativă: pornirea unei anchete în școli și licee prin care să se culeagă mai multe informații despre ceea ce își doresc membrii comunității din zona de acoperire a Filialei *LIVIU REBREANU*. (GSM)

Lecția micului meloman

In ziua de 25 martie a.c., la orele 11 dimineața, postul Radio România Muzical a difuzat, în direct, în cadrul emisiunii „Lecția micului meloman”, opera *Petrică și lupul* de Serghei Prokofiev, spectacol susținut de Teatrul *LICURICI* al Bibliotecii Metropolitane București, Filiala *ION CREANGĂ*. Studioul Radiodifuziunii, Sala „Alfred Alessandrescu”, a fost gazda originalului spectacol în care, pe fundalul muzical și al textului citit de actorul Octavian Cotescu, cei 23 de păpușari-copii de la diverse școli au ilustrat cu ajutorul păpușilor, timp de o jumătate de oră, cunoscuta poveste.

Personajele-instrumente muzicale (Petrică – coarde ușoare, Lupul – trei corni, Păsărica – flaut, Rățoi – oboi, Pisica – clarinet, Bunicul – fagot, Vânătorii – toba mare și timpane) au smuls ropote de aplauze publicului (s-au introdus și spectatori-păpuși, ținute de copii în mână).

Totul la vedere, fără scenă și fără cortină. A fost un dublu spectacol: cel al copiilor-păpușari, care au jucat în sală, și cel al corespondențelor muzicale personaje-instrumente.

Remarcabilă a fost regia întregului spectacol, asigurată de regizoarea-coordonatoare Gabriela Stamadiade, precum și dialogul realizat între creatorii-păpușari și copiii-spectatori din sală. De altfel, pe 2 aprilie, la postul

Oreșită manifestare a avut loc pe 1 iunie 2006 la Biblioteca *MARIN PREDA*, filială a Bibliotecii Metropolitane București, cu prilejul *Zilei Internaționale a Copilului*.

Proiectul face parte din programul *Pași spre Biblioteca Metropolitană* inițiat de Serviciul Relații Publice și a fost realizat în colaborare cu Școala Nr. 152 URUGUAY (coordonator Doina Popa) și Grădinița Nr. 147 (coordonator Ilona-Daniela Ioniță). În deschiderea manifestării, copiii de la Grădinița Nr. 147 au prezentat mai multe scenete, cântece și poezii. Parada costumelor și concursul de dans au încântat întreaga audiență.

În special, concursul măștilor a generat un dialog aprins cu toți participanții (copii, părinți, învățători, bibliotecari), fiind câștigat de Robert Petrache.

Participanților li s-au oferit premii constând în cărți, reviste, jucării, oferite cu generozitate de sponsorii noștri, unii dintre ei tradiționali: editurile *NEMIRA, RAO, ERC PRESS, CORINT, DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ*, precum și revista „Casa Lux”, *PEPSI COLA* și *Mc Donald's Central*.

Colectivul Filialei *MARIN PREDA* (Marilena Chiriță, coordonator, Cătălin Gavrila și Aurora Petrila) s-a dovedit a fi la înălțime și în realizarea acestui eveniment, primind felicitările tuturor participanților. Aducem mulțumirile noastre tuturor celor care s-au implicat concret în derularea acestui proiect. (GSM)

Radio România Cultural, în cadrul emisiunii „Baloane colorate” de la ora 9, au fost transmise interviurile cu copiii-păpușari și regizoarea spectacolului.

Această ambianță artistică a fost un moment fericit realizat de grupul păpușarilor în contextul întregii activități pe care formația artistică a Bibliotecii *ION CREANGĂ* o susține fără vacanțe de 34 de ani.

Scurtă istorie a mijloacelor de comunicare din România

– V –

Liviu BUTUC

5.10. Comunicarea cu ajutorul sateliților

Satelitul artificial (cf. MDE – 1972) este un obiect construit de oameni, care se lansează în spațiul circumterestru cu ajutorul rachetelor cosmice și care, după plasarea pe orbită, continuă să graviteze în jurul Pământului fără a avea nevoie de propulsie. În general, sateliții artificiali reprezintă sisteme tehnice complexe, prevăzute cu dispozitive pentru corectarea traiectoriei, pentru orientare și stabilizare, cu surse de energie electrică, cu emițătoare și receptoare radio, precum și cu aparataj destinat efectuării unor anumite activități științifice sau tehnice. Din punct de vedere al utilității pentru care aceștia au fost fabricați distingem sateliții: **geofizici, meteorologici, militari** (de spionaj), **de evaluare a resurselor terestre, de cercetări spațiale, de telecomunicații** etc. Ultima categorie se împarte, la rândul ei, în: **sateliți cu difuzare directă** (sateliți de radiodifuziune de mare putere – peste 130 W – care transmit semnale spre stațiile de recepție individuale, naționale sau continentale); **sateliți de distribuție** (sateliți de telecomunicații de putere medie – 45 – 55 W – care transmit semnale între sateliții de talie medie – terminal cablat, antene de la 1,30 la 3 m – spre zone cu acoperire națională sau continentală); **sateliți din punct în punct** – sunt de putere unică – 10 – 20 W – și se adresează antenelor mari cu peste 10 m diametru.

Principiul de funcționare este simplu: semnalul audio sau vizual este receptat de satelit și retransmis spre stații terestre de recepție (inițial de tipul Pleumeur-Bodou) care le „injectează” în rețeaua de emițătoare hertziene. Din punct de vedere al distanței plasării sateliților în raport cu Terra și al vitezei de mișcare distingem: **sateliții geostaționari** (geosincroni) – plasați pe orbită la circa 36.000 km de Ecuator și cu o desfășurare a mișcării de rotație concomitentă cu cea a Terrei, de aici și senzația că par ficși pentru un observator imobil de la suprafața Pământului – și **sateliții de pe orbite joase** – la o distanță de aproximativ 1.500 km, viteza de mișcare a acestor sateliți numiți **LEO (Low Earth Orbit)** este foarte ridicată.

Forma de (tele)comunicare cu ajutorul unor aparate plasate în afara spațiului terestru apare în literatura de anticipație a scriitorului englez Arthur C. Clarke; în lucrarea *2001 Odișea spațiului* (în care se lansează ideea că este posibilă plasarea unui satelit pe o orbită geostaționară) și într-un articol publicat de revista „Wireless World”, în 1945. Încă de pe atunci Clarke imagina un sistem mondial de comunicații bazat pe utilizarea unui satelit artificial al Pământului, în calitate de mare amplificator în spațiu. Ideea, însă, începe să prindă contur odată cu dezvoltarea tehnologiei de penetrare a spațiului extraterestru de către URSS și SUA, după concepții apărute încă din Evul Mediu.

Evoluție istorică

Sec. XVI – Conrad Haas (1509 – 1579) din Sibiu face primele schițe din lume de construire și utilizare a rachetelor compuse din mai multe trepte reactive și cu aripioare stabilizatoare de direcție a zborului (prefigurând navetele spațiale actuale) descrise în partea a treia a *Coligatului de la Sibiu*, cel mai vechi manuscris din lume în acest domeniu.

1650 – Polonezul Kazimierz Semionowicz reia descrierea rachetelor cu mai multe trepte.

1660 – Blaise Pascal (1623 – 1662), matematician, fizician,

scriitor și filozof francez, definește principiul rachetei.

1896 – K.E. Tjolkowski elaborează teoria zborului rachetelor, publicând în 1903 lucrarea *Explorarea spațiilor cosmice cu aparate reactive*, iar în 1929 creează teoria trenurilor de rachete.

1910 – **Henri Coandă (1886 – 1972)**, inginer și savant român, construiește primul avion cu reacție.

1911 – Românul Ion Stroeescu brevetează un sistem original de hipersustentație folosind, după principiul rachetei, jeturi de aer.

1923 – Herman Oberth (1894 – 1980), fizician german originar din Transilvania (Sibiu), unul dintre întemeietorii astronauticii, publică lucrarea *Cu racheta în spațiile interplanetare*, urmată de *Căi spre zborul interplanetar* (1929), iar în anul 1931, pe când se afla încă în Transilvania, descoperă și brevetează **Efectul Oberth**, fenomen ce se petrece în camera de ardere a rachetei.

1942 – Werner von Braun (1912 – 1977), om de știință american de origine germană, conduce lucrările de construire a primelor rachete balistice teleghidate (celebrele V-2), pe care Germania hitleastă intenționa să le folosească în cel de-al doilea război mondial. Este capturat de trupele americane în anul 1945 și realizează pentru SUA primul satelit artificial american, devenind ulterior coordonatorul construcției rachetelor cu combustibil lichid pentru programul Apollo.

1949 – Racheta americană **Bumper-5**, lansată de la Cape Canaveral, atinge altitudinea de 403 km.

1957 – URSS lansează **Sputnik-1** – primul satelit artificial al Pământului, inaugurând astfel „era cosmică”. Îi urmează, în același an, **Sputnik-2**, având la bord cățelușa Laika.

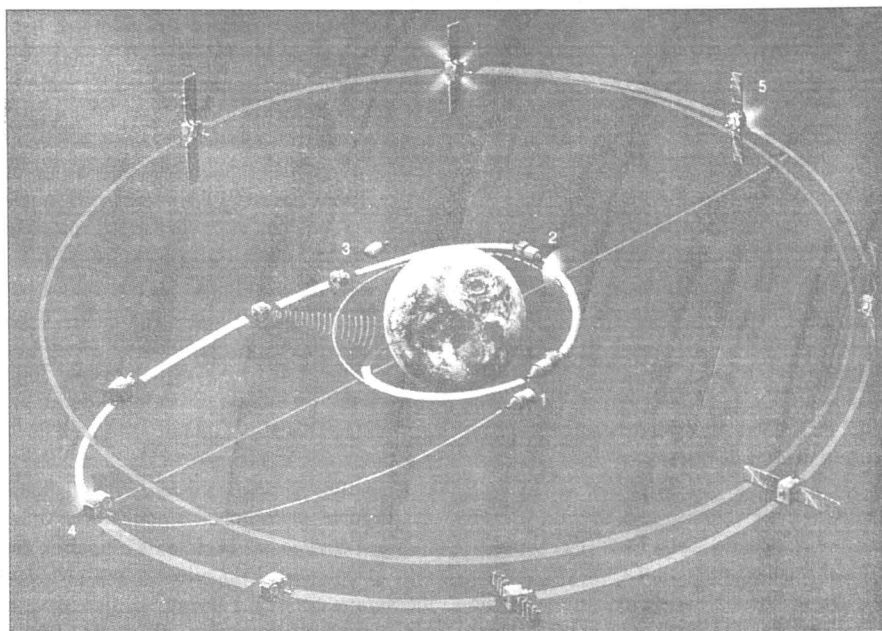
1958 – Americanii lansează racheta tip **Jupiter**, cu o maimuță la bord, și **Explorer-1**, satelit cu ajutorul căruia a fost descoperită centura interioară de radiații „van Allen”, iar URSS realizează primul laborator geofizic orbital automat din lume.

1959 – **Explorer-6 (SUA)** transmite, pentru prima oară în lume, imagini de televiziune din Cosmos, iar **Luna-3 (URSS)** furnizează primele imagini foto de pe partea invizibilă a Lunii.

1960 – Se inaugurează epoca telecomunicațiilor spațiale. La 12 august SUA plasează pe orbită, la o altitudine de 1.700 km, satelitul balon **Echo-1**, cu diametrul de 30,5 m, acoperit cu folii de aluminiu, servind la comunicații pasive; este urmat de **Courier-1B**, satelit activ pentru informații, capabil să stocheze și să transmită 68.000 de cuvinte pe minut, în recepții simultane și remisii teleprint²¹⁹.

12 aprilie 1961 – **Primul zbor în spațiu al unui om: cosmonautul Iuri Gagarin.**

1962 – SUA lansează primul satelit de mare altitudine – **Telstar I**. Este primul satelit de comunicații, plasat pe orbită de AT&T pentru a susține 600 de căi telefonice și un canal de televiziune. Este, de asemenea, primul satelit destinat preluării programelor TV între SUA și continentul european²²⁰. Acesta era capabil „să vadă” simultan Europa și SUA, după care, în cealaltă jumătate să acopere zonele Japoniei și Americii de Sud. Tot acum, și tot în SUA, se lansează **Relay-1**, retransmițător între SUA și Europa, **Lofti-2**, cu ajutorul căruia a fost experimentată legătura radio pe frecvențe joase între Pământ și un satelit, și se inaugurează seria sateliților geostaționari **Syncom**, pentru telecomunicații internaționale; Congresul american promulgă prima lege a comunicațiilor prin satelit, care a dus la întemeierea unei noi companii: Communications Satellite Corporation – **COMSAT** – subordonată AT&T, care deținea jumătate din acțiuni, iar în plan internațional se realizează consorțiul **INTELSAT** International Telecommunication Satellite, pentru proiectare dez-

Plasarea pe orbită a unui satelit geostaționar

voltarea și operarea rețelei de sateliți comerciali. Ulterior, în noiembrie 2000, în urma privatizării sale, acesta devine ITSO (International Telecommunication Satellite Organization – Organizația Internațională de Telecomunicații prin Satelit).

11 iulie 1962 – ora 0.47, cântărețul francez Yves Montand este primul interpret european prezentat în SUA la TV, printr-un program preluat de satelitul de telecomunicații **Telstar I**.

Octombrie 1962 – a fost plasat pe orbită satelitul **Anna**, cunoscut și sub numele **Firefly**, care era echipat cu patru faruri puternice, scânteietoare, cu scopul de a permite calcularea formei și dimensiunilor Terrei. După două luni își încetează subit activitatea, dar în mod straniu, în august 1963, după șapte luni de întrerupere, **Firefly** reîntră brusc în acțiune.

1963 – NASA lansează **Syncom-2** – primul satelit geosincron. Acesta avea capacitatea de acoperire, din punct de vedere al comunicațiilor desfășurate prin intermediul său, a 42% din suprafața globului, dar cu mici impedimente în privința transmiterii semnalelor telefonice, cu decalaj între momentul transmiterii semnalului vocal și cel al recepționării sale²²¹.

2 mai 1963 – SUA lansează **Telstar-2**, care funcționează perfect până la 16 august când, deodată, intră în pană. În mod ciudat, ca și **Firefly**, își reia activitatea la 22 august, fără a se putea da o explicație.

1964 – Satelitul **Syncom-3** transmite Jocurile Olimpice de vară de la Tokio, iar **Mariner-4** – sondă spațială – comunică pe Terra 21 de imagini de pe Marte, realizând totodată emisiuni radio de la o distanță de peste 200.000 km; **Echo-2** (SUA) este folosit pentru telecomunicații coordonate sovieto-americane; **Ranger-2** (SUA) – sondă – atinge Luna și transmite pe Pământ primele 4.316 fotografii cu suprafața acesteia.

Aprilie 1965 – SUA lansează satelitul **Intelsat-1 (Early Bird)** pentru legături TV, radio și telefonice între America de Nord și Europa pe 240 de canale.

21 aprilie 1965 – URSS plasează pe orbită **Molnia-1** – primul satelit cvasistaționar sovietic pentru comunicații.

1966 – SUA plasează pe orbită **Intelsat-2F4**, destinat transmisiunilor radio și TV în culori, și **Intelsat-2F1**, cu 240 de canale radio și unul color pentru telecomunicații între America și Asia; URSS dezvoltă programul **Molnia** și adaugă sistemul de stații terestre **ORBITA**.

1967 – Franța și Germania studiază posibilitatea construirii în comun a unui satelit de telecomunicații, obiectiv finalizat abia în anul 1974, prin plasarea pe orbită a satelitului **Symphonie**, destinat transmisiilor experimentale de televiziune, radiodifuziune și telefonie²²²; SUA lansează **Intelsat I și II**.

17 octombrie 1967 – Prima pagină din „Daily Express” este transmisă într-un sfert de oră prin satelit la „El Mondo publico” din Porto Rico. Se demonstrează astfel rolul sateliților în dezvoltarea unei presei mondiale și în transmiterea informațiilor oriunde pe glob și în timp util.

1968 – SUA poziționează pe orbită **Intelsat-3B** pentru telecomunicații pe 1.200 de canale radio.

1969 – Are loc prima aselenizare americană.

1971 – Se realizează **Intersputnik** – organizație de telecomunicații spațiale care răspunde de cele mai multe rețele: sistemul **Moscova**, dotat cu stații de tip **Ekran** și sateliți geostaționari de tip **Orizont**, cu un nivel tehnologic compatibil cu al **Intelsat**-ului; sistemul **Gazeta** – care permitea imprimarea a 12 ziare simultan în 40 de centre de pe cuprinsul URSS și captarea programelor naționale de televiziune, prin intermediul a 133 de relee; rețelele **Volna**, **Orbita** și **Luci**, pentru țările din „lagărul socialist”.

1973 – Canada lansează satelitul **Anik** (cuvânt eschimos care se traduce prin frate) produs în SUA; se realizează primul show intercontinental transmis prin satelit, avându-l ca vedetă pe Elvis Presley; se anticipează astfel trecerea la **Mondovision** cu ajutorul comunicării de imagine și sunet prin sateliți.

1975 – Apar în SUA primele programe educaționale TV din lume transmise prin satelit (**ATS 6**) recepționate pe întregul teritoriu, urmat de **CTS-1**, pentru emisiuni educaționale în Canada, Groenlanda, Alaska (sistemul DBS = Distribuție directă prin satelit). Tot acum se lansează **Intelsat IV**, care era capabil să ofere între 3.000 și 9.000 de circuite de voce sau 12 canale de televiziune; **Home Box Office** este primul canal TV în întregime conceput pentru difuzarea prin satelit; se transmite prin satelit evacuarea Vietnamului.

1976 – Indonezia lansează primul satelit de comunicații din seria **Palapa-A** (**Palapa-B** va fi început în 1983).

1977 – Apare în Europa organizația **EUTELSAT**, care se va ocupa de difuzarea programelor TV prin cablu și satelit, având strânsă legătură cu **EDU** (Uniunea Europeană de Difuziune) și cu unele proiecte naționale ca **TELECOM** și **ASTRA**.

1978 – Se creează ASE (Agenția Spațială Europeană) pentru a explora spațiul și a lansa și opera noi sateliți; Japonia plasează pe orbită primul satelit experimental **Yuri**, dedicat exclusiv comunicațiilor.

1979 – În SUA, aproximativ 10 canale sunt distribuite prin rețele de cablu conectate la sateliți.

1980 – SUA lansează **Intelsat V** și primii sateliți **SBS** (Satellite Business System) care furnizează informații între firme.

1982 – Comunitatea Europeană se declară de acord cu politica europeană de televiziune, conștientă că „*accesul comun la imagini și informații va fi mijlocul cel mai eficient de a spori înțelegerea reciprocă între popoarele Europei*”²²³; se creează **SATV** – primul sistem european operațional de livrare de programe de televiziune prin cablu și satelit, iar Uniunea Televiziunilor Europene promovează serviciul european experimental **EURICON** (numit ulterior **EUROPA**), utilizând satelitul de teste al Agenției Spațiale Europene, **OTS-2** (abreviere pentru *satelit orbital de test*).

Iunie 1983 – Europa plasează pe orbită primul satelit **ECS (F1)**, cu racheta **Ariane**; India lansează satelitul **INSAT-1B**.

August 1984 – Europa plasează pe orbită **ECS (F2)** simultan cu **TELECOM**, asigurând astfel continuitatea lui **ECS (F1)**; firma „Salora” (Finlanda) pune în comerț dispozitive de recepție a emisiunilor prin satelit, de dimensiuni extrem de reduse, care pot fi utilizate independent de orice particular.

1986 – SUA lansează **INTELSAT VI**, cu o greutate de 1.777 kg, asigurând 33.000 de convorbiri telefonice simultan și patru programe TV.

1987 – Pentru Europa Occidentală sunt fabricați sateliții **TDF** și **TV-SAT**, care fac posibilă recepția directă cu antene individuale și colective de imobil, precum și speciale pentru retransmisii prin cablu. Satelitul **TDF-1** este recepționat cu ajutorul unor antene parabolice individuale simple (50 – 70 cm diametru) în Franța, RFG, nordul Italiei, estul Spaniei, Belgia și Olanda, iar cu antene colective, mari în diametru, în toată Europa Occidentală și nordul Africii. Prin **TDF-1** sunt difuzate non-stop emisiuni de un tip nou, color și în mai multe limbi, denumite **D2-MAC Paquet**, spre a putea fi înțelese atât în țările francofone, cât și în cele de limbi germanice²²⁴.

August 1988 – India lansează **INSAT II** (se vor adăuga ulterior: **INSAT II A** – 1990 și **INSAT II B** – 1991).

1992 – China dispune de trei sateliți aflați în serviciu, urmând să lanseze alții în anii următori; la rândul său, Ford Aerospace, în colaborare cu Alcatel (Franța) și Mitsubishi (Japonia) plănuiesc să fabrice și să lanseze pe orbită doi sateliți din seria **INTELSAT VII**; la sfârșitul anului 1992, repartitia sateliților de comunicații pe operatori era astfel: **INTELSAT** – 14 sateliți; **GENERAL ELECTRIC** – 7; **HUGHES** – 6; **OTE** – 5; **INMASAT** – 4; **TELESAT** – 3; **COMSAT** – 5; **ATT** – 3; **EUTELSAT** – 3; **NTT** – 3; **ARABSAT** – 2; **AUSSAT** – 2; **PTT China** – 2; **EMBRATELL** – 2; **FRANCE TELECOM** – 2; **PEMMATEL** – 2; **ASC** – 1; **NHK** – 1 și **STLC-IBM** – 1.

15 octombrie 2003 – China a devenit, în istoria cuceririi spațiale, cea de-a treia țară care a realizat un zbor cu un om la bord.

În anul 2004 – existau pe orbita terestră peste 150 de sateliți de telecomunicații (și câteva mii pentru alte scopuri) din care peste 100 sunt de tip geostaționar, aflați pe orbita terestră la aproximativ 40.000 de km. Este în curs de extindere un program internațional pentru plasarea sateliților de joasă altitudine, sub 1.500 km (**LEO** – Low Earth Orbit), care sunt mai eficienți în comunicarea de tip telefonie celulară, eliminând decalajul mare între emisie și recepție. Deocamdată, se află în stadiul de experimentare două sisteme de telecomunicații prin intermediul sateliților **LEO**: **Iridium** – dezvoltat de Compania **MOTOROLA**, care va utiliza 66 de sateliți, și **Globalstar** cu 48 de sateliți.

2005 – Sistemele satelitare se integrează perfect în Internet pentru furnizarea de acces la bandă largă, la distribuția conținutului și la aplicațiile de multi-difuziune. Un rol important îl are rețeaua satelitară în distribuția informației și a imaginii în zone geografice paupere în mijloace de comunicație, acolo unde legăturile prin sateliți

constituie singurul mijloc pe care furnizorii locali de servicii Internet (**ISP** – Internet Service Provider) se pot conecta la rețea; în distribuția emisiunilor TV, sateliții orbitali se implică de la oferirea de programe pentru sistemele **CATV**, **HEAD-END** sau celor directe (**direct-to-home**) până la televiziunea digitală; dar cea mai mare contribuție o are rețeaua satelitară în realizarea sistemului performant de telefonie mobilă (folosind sateliții de pe orbitele circumterestre de joasă altitudine sau **SPCS** – sistemele de comunicații personale prin satelit) și localizarea de tip **GPS**. Proiectele de utilizare a sateliților în combinație cu celelalte mijloace de comunicare frizează fantastul. De pildă, satelitul **KEO**, realizat de Jean Marc Philippe și sprijinit de UNESCO și industria spațială europeană, își propune să adăuneze mesaje de la pământeni pe care descendenții acestora le-ar putea primi peste 50.000 de ani. În anul 2002 erau strânse deja câteva sute de mii de mesaje scrise în 60 de limbi și provenind din 180 de țări²²⁵. Dar, dacă această inițiativă pare domestică, inofensivă și profund umanitară, o concluzie similară nu se poate formula descifrând conceptul de „*globalizare oculară*”. Sintagma explică un fenomen de expansiune și colonizare optică prin intermediul căruia privirea îmbracă planeta, iar aceasta, la rândul ei, devine „învelișul” transparent al ochiului. Prin teleprezență și videolocăție, privirea ajunge membrana optică a Pământului. Imaginea sau, mai exact spus, imaginea-viteză, autonomă, ruptă de subiect, dobândește statutul ubicuității și al omniprezenței. Globalizarea privirii poate duce la un soi de „voyeurism universal”, la posibilitatea spionării și monitorizării întregii lumi prin convergența Internetului cu celelalte tehnologii de comunicare, în special cu sateliții de telecomunicații. În acest sens este dată drept certitudine existența sistemului **Echelon**, „de supraveghere, înregistrare și procesare a tuturor comunicațiilor mondiale, de la e-mail-uri și telefoane mobile la faxuri și telexuri”²²⁶.

Dezvoltarea industriei spațiale și creșterea numărului țărilor care și-au plasat pe orbite circumterestre sateliți pentru comunicații sau în alte scopuri au dus la crearea unor organisme internaționale pentru exploatarea arhipelagului de sateliți și convergența acțiunilor pentru optimizarea comunicării de acest tip la nivel global.

• **ITSO** (Organizația Internațională de Telecomunicații prin Satelit) – apare în anul 1964, când au fost semnate acorduri interimare în vederea utilizării telecomunicațiilor prin satelit. Colaborarea se dezvoltă prin ratificarea la 12 februarie 1973 a acordurilor de înființare a **INTELSAT** (Organizația Internațională de Telecomunicații prin Satelit). Aceasta oferă difuzarea prin satelit a programelor TV și a legăturilor telefonice intercontinentale. În noiembrie 2000, la cea de-a 25-a Adunare a organizației de la Washington se hotărăște crearea unei organizații interguvernamentale **ITSO** și a unei societăți comerciale, legate de **ITSO** printr-un „Acord de Servicii Publice”.

• **IMSO** (Organizația Internațională de Telecomunicații Mobile prin Satelit) – cunoscută și ca **INMARASAT** (Organizația Internațională de Telecomunicații Maritime prin Satelit) – s-a format printr-o convenție în 1976, având ca obiect de activitate asigurarea securității vieții pe mare. Convenția **INMARASAT** a fost amendată la 16 octombrie 1985 prin adăugarea serviciului mobil terestru și a serviciului aeronautic la serviciul mobil maritim.

• **INTERSPUTNIK** – concurent al **INTELSAT**-ului, cu nucleu incluzând țări socialiste, s-a format la 15 noiembrie 1971 pe baza unei înțelegeri interguvernamentale între nouă țări: Bulgaria, Ungaria, RDG, Cuba, Mongolia, Polonia, România, URSS și Cehoslovacia. Numărul membrilor a crescut ulterior la 24. A fost restructurată în anul 1996.

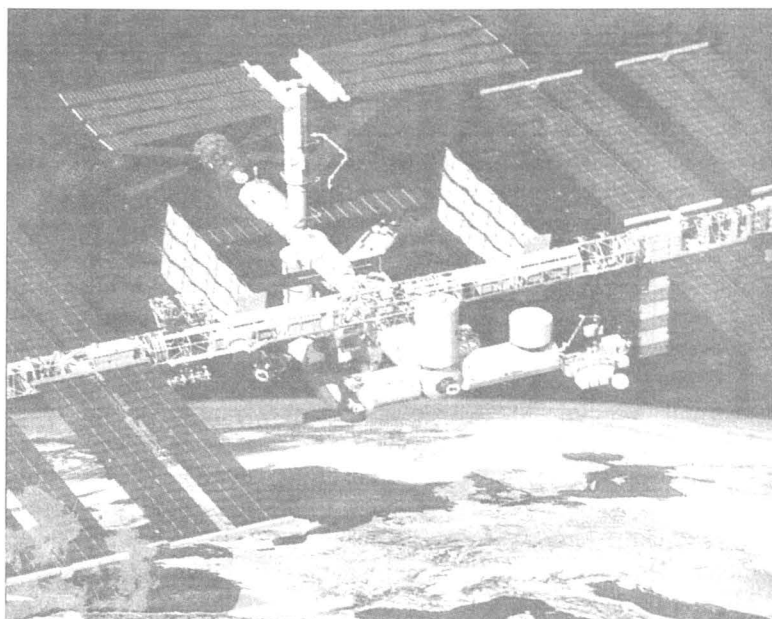
• **EUTELSAT** (Organizația Europeană de Telecomunicații prin Satelit) – a fost inițiată la 13 mai 1977 sub impulsul Conferinței Europene a Administrațiilor de Poștă și Telecomunicații (**CEPT**) prin semnarea unor acorduri interimare. Acordurile definitive s-au parafat și semnat în anul 1982. Din 1999, la Adunarea Părților de la Cardiff, Regatul Unit al Marii Britanii, acordul a fost amendat în sensul permiterii privatizării organizației în vederea exploatării unor oportunități comerciale, luând astfel naștere organizația comercială **EUTELSAT-SA**, companie privată de drept francez, cu sediul la Paris²²⁷.

* * *

Din expunerea secvențială a acestui tip indispensabil de comunicație, care are, după cum s-a văzut, implicații majore în dezvoltarea rețelilor globale de televiziune, telefonie și Internet, rezultă că românii au avut implicații conceptuale privind dezvoltarea tehnologiilor de penetrare a spațiului cosmic și, ulterior, de creare a comunicațiilor orbitale. Nume celebre ca Herman Oberth sau Conrad Haas, originari din spațiul transilvan, sunt astăzi trecute în istoria astronauticii. Un alt moment remarcabil în acest sens este ieșirea, la 14 mai 1981, în spațiul cosmic a singurului astronaut român, Dumitru Prunariu, cu nava „SOIUZ-40”, într-o misiune spațială care a durat 7 zile, 20 de ore și 41 de minute și cu care prilej a transmis și primul interviu din cosmos dat de un român. Dezvoltarea televiziunii și a telefoniei prin satelit a determinat România să adere la organizațiile internaționale de profil. Astfel, în anul 1971 a semnat intrarea în organizația de telecomunicații Intersputnik, iar cinci ani mai târziu se conectează la sistemul american INTELSAT (inaugurat în 1964). Ulterior, devine membră și a IMSO și EUTELSAT, organizații cu un mare rol în dezvoltarea colaborării în vederea extinderii comunicării spațiale și a accesului la tehnologii de comunicație.

După 1989, comunicarea satelitară ia amploare prin inițiative particulare de implementare a rețelilor de televiziune private (inclusiv de tip CATV), a telefoniei mobile și a Internetului, așa cum relevă subcapitolele dedicate. Tot în acest sens și-au făcut apariția și firme care au ca obiect comercializarea și instalarea de echipamente pentru recepția TV-satelit (Autocamioane Brașov, pentru antene cu diametrul de 1,80 m din petale de tablă de aluminiu; United Trade International, ca distribuitor de convertoare Gardiner; Abac-Soft București, pentru producerea de receptoare; Auto-Sat București, pentru sisteme de receptare la cheie). Există, de asemenea, firme care au colaborări cu diferiți parteneri străini în domeniul producerii de astfel de echipamente: Elpraf SA, Electromagnetica SA, I.C.E. Felix Computer SA etc.²²⁸

Nu trebuie uitat faptul că România utilizează ca maximum de eficiență rețeaua sateliților meteorologici, iar în ultimii ani au pătruns receptoarele GPS, simple sau integrate PDA-urilor și telefoanelor mobile. Receptoarele GPS (**Global Position System** – sistem de radiolocalizare care permite localizarea foarte precisă și într-un timp real, datorită unei rețele de sateliți, a mobilelor: vapoare, vehicule terestre, pietoni) funcționează pe baza unor semnale pe care le primește de la o rețea formată din 24 de sateliți și folosește la localizarea și orientarea în teritoriu în combinație cu hărți cu rutare. Sistemul GPS are o precizie de ± 15 m și este frecvent utilizat de către companiile care au „flote” de mașini, respectiv camioane, tiruri, dar și autocare. Nu este nevoie decât de echipamentul GPS, un abonament GSM prin intermediul căruia se transmit mesajele și un dispecerat. Există și posibilitatea ca mașinile dintr-un convoi să fie urmărite de pe o pagină de Internet. De curând a apărut pe piață și o hartă a României, care include și cele mai mari orașe, dar care este elaborată folosind software-ul producătorului de echipamente GPS Garmin și funcționează numai cu aparatele firmei respec-

Viitoarea stație spațială care va orbita în jurul Pământului la 400 km altitudine

tive²²⁹. O asemenea hartă atașată receptorului GPS poate fi cu succes utilizată de turiștii străini care ne vizitează țara, pentru localizarea principalelor rute, locații și obiective turistice. În acest context trebuie evidențiată și inițiativa Ministerului Culturii și Cultelor de implementare până în anul 2013 a programului **eGISPAT**, care are la bază tehnologia **GIS (Geographic Information System)**, ce permite reprezentarea geografică și cartografică a datelor cuprinse în bazele de date relaționale. Concret, programul vizează realizarea unui sistem de hărți digitale care permit ca informația să fie mai bine structurată și accesibilizată imediat prin vizualizarea pe ecranul unui computer, cotele reprezentate pe hărțile respective fiind realizate prin satelit și proiectate. În domeniul construcției de sateliți trebuie remarcată inițiativa unui grup de studenți români, supervizați de NASA, care va construi un mic satelit pentru cercetări în spațiu. Satelitul românesc se va numi **Goliat** și este programat a fi lansat în anul 2007.

Comunicarea mediată de sateliți are rolul major în generalizarea rețelilor transnaționale de distribuție a infomesajelor audio-vizuale și la circulația produselor media într-un flux structurat în arena internațională, procese care urgentează fenomenul globalizării.

Bibliografie și note

219. Brătescu, Gh. – *Ibidem*.
220. Niculescu, Tudor și Rus, Adrian – *Comunicații TV prin satelit*, București, Editura Militară, 1992.
221. *Ghidul comunicațiilor IT&C* – *Ibidem*.
222. Niculescu, T. și Rus, A. – *Ibidem*.
223. Brigs, A. și Burke, P. – *Ibidem*.
224. Brătescu, Gh. – *Ibidem*.
225. Șerbănescu, Monica; Bartoș, Ilie și Zamfir, Dumitru – *Law&Crime.Net*, București, Editura Tritonic, 2003.
226. Manolescu, I. – *Videologia*, Iași, Editura Polirom, 2003.
227. Drăgănescu, M.(coord.) – *Ibidem*.
228. Niculescu, T. și Rus, Adrian – *Ibidem*.
229. Mihalcea, Eugenia – „Receptorul care te duce acasă”, în: „Jurnalul Național”, 25 octombrie 2005.

Orizonturi

NICOLAE IORGA – 135

„Zilele Ghibu“ la Chișinău

În organizarea Fundației Culturale „Onisifor și Octavian Ghibu“ și a altor instituții de cultură și învățământ din România și Republica Moldova, a avut loc, între 31 mai și 1 iunie 2006, la Chișinău, cea de-a XIV-a ediție a *Zilelor Ghibu*, consacrată aniversării a 135 ani de la nașterea lui Nicolae Iorga.

Manifestarea a început la bustul marelui cărturar, ceremonia desfășurându-se cu binecuvântarea preotului Vlad Mihăilă de la Biserica Sf. Theodora de la Sihla. Au rostit mesaje și discursuri Iulian Filip, șeful Direcției Cultură a Municipiului Chișinău, Vasile Ursu, Primar general interimar, acad. Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor, și Ion Ungureanu, fost ministru al Culturii din Republica Moldova, fiind depuse apoi flori la bustul lui N. Iorga.

În continuare, la sediul Bibliotecii Publice „O. Ghibu“ – gazdă a evenimentului – s-a desfășurat simpozionul *Nicolae Iorga și Basarabia*, moderatorii prof. Anatol Petrencu și dr. Ion Constantin. Au fost prezentate comunicările: *Aspecte privind prietenia dintre Nicolae Iorga și Onisifor Ghibu* (Anca Mircioiu-Hrianca, Cluj-Napoca); *Nicolae Iorga – istoric al Basarabiei* (acad. Nicolae Dabija); *Locul Basarabiei în creația lui N. Iorga* (prof. dr. Georgeta Filitti, Biblioteca Metropolitană București); *Dimensiunea basarabeană a ideii de libertate în opera lui Nicolae Iorga* (Ion Hadârcă, scriitor); *Nicolae Iorga și mișcarea națională din Basarabia (1908 – 1912)* (conf. univ. dr. Gheorghe Palade); *Conceptul balcanic în viziunea lui N. Iorga* (dr. Ion Constantin, Biblioteca Metropolitană București); *Nicolae Iorga și unitatea daco-latină a poporului român* (Andrei Vartic, scriitor, publicist); *Nicolae Iorga și cedarea Basarabiei* (Ion Negrei, istoric, redactor-șef al revistei „Cugetul”); *N. Iorga, Oameni cari au fost, ediția de la Chișinău* (Iurie Colesnic, istoric, publicist); *N. Iorga despre B.P. Hasdeu, D.C. Moruzi, C. Stere și alți basarabeni notorii ai vremii* (dr. Pavel Balmuș, coordonator al Centrului Național de Hasdeologie); *Nicolae Iorga și Toynbee – despre o încercare a istoriei* (Constantin Crețu, elev la Liceul „M. Eliade”); *Nicolae Iorga – idol spiritual al lui Mircea Eliade* (Andrei Grosu, elev la Liceul „M. Eliade”); *Amintirile unui fost student al profesorului Nicolae Iorga* (Teodor Magder, profesor); *Ecaterina N. Iorga – imaginea căminului în cea mai neprihănită accepție* (D. Păsat, istoric, publicist). Lucrările prezentate la simpozion vor fi publicate prin grija Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” din Chișinău.

În cadrul salonului de carte, au fost deschise expozițiile de documente și fotografii: *Nicolae Iorga – Onisifor Ghibu: cunoștințe identificate cu destinul neamului* și *Nicolae Iorga – un colos al spiritualității naționale și universale*.

S-au lansat apoi cărțile: *Nicolae Iorga, Cugetări*, Editura Prometeu – prezentare de conf. univ. dr. Lidia Kulikovski, prof. univ. dr. Vasile Șoimaru și Vlad Pohilă; Valeriu Râpeanu, *Nicolae Iorga (1940 – 1947)*, vol. I – II, Editura

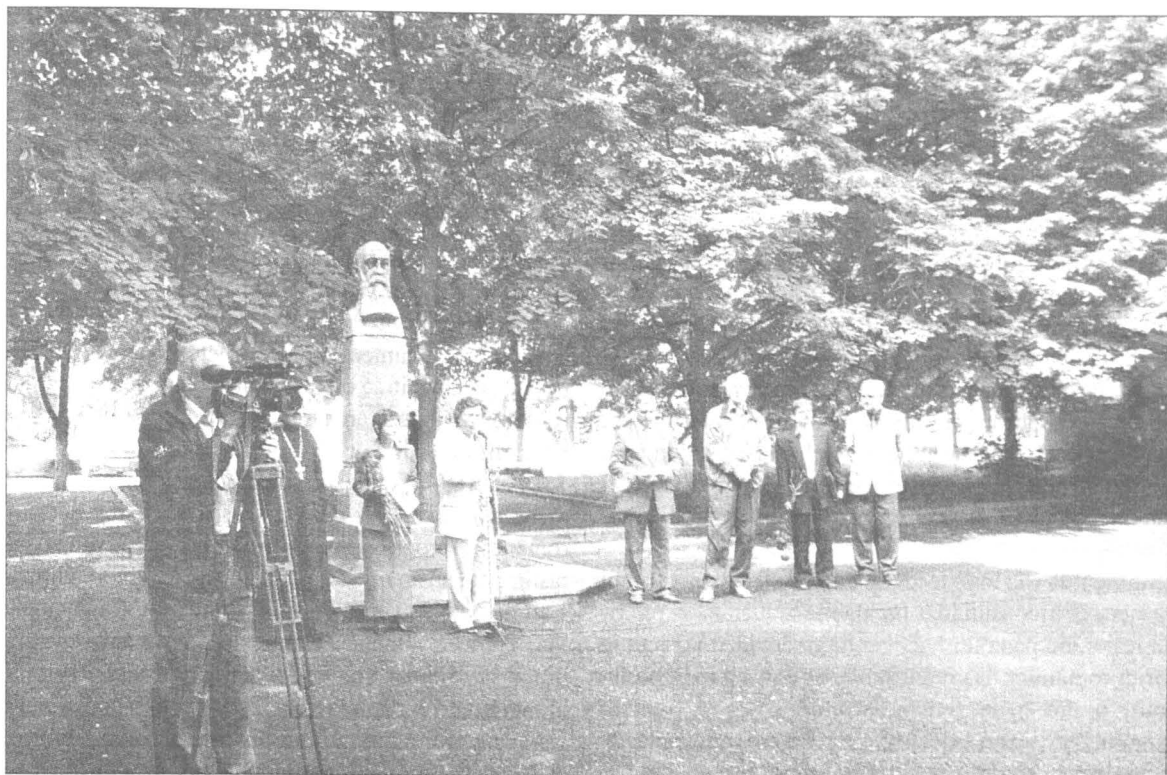
Gramar – prezentare dr. Ion Constantin și dr. Georgeta Filitti; *Bibliografia Nicolae Iorga și permanențele istoriei*, Editura Chișinău-Prim; noile apariții editoriale despre Onisifor Ghibu, semnalate de doamna Anca Mircioiu-Hrianca, președinta și revista „Cugetul” nr. 2, 2006, prezentată de Ion Negrei.

La Salonul de Arte Frumoase s-au vernisat expozițiile de fotografii: *Pe urmele lui Nicolae Iorga* de Vasile Șoimaru, profesor și *Săliște – arc peste timp (baștina lui Onisifor Ghibu)* de Laurențiu Toma, ziarist.

În secțiunea Videoteca a fost vizionat filmul *Drumeț în calea lupilor*, regia Constantin Vaeni, comentat de regizorul Paul Orza.

În paralel, la sediul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei s-a desfășurat al IV-lea *Simpozion de Heraldică*, moderatorii dr. Silviu Tabac și dr. Eugen Nicolae. În urmă cu patru ani, Societatea de Genealogie, Heraldică și Arhivistică „Paul Gore” a fost invitată să-și desfășoare sesiunea de comunicări din luna mai în cadrul *Zilelor Ghibu*. Prin asocierea la organizare a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (azi Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei) și a Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, sesiunea a devenit un Simpozion de Heraldică. Lucrările au fost deschise cu alocuțiuni ale Marianeii Șlapac, vicepreședinte al Academiei de Științe a Republicii Moldova, Nicolae Răileanu, director în Ministerul Culturii și alți reprezentanți ai organizatorilor. Au fost prezentate comunicări de heraldică și din domenii înrudite, în majoritate cu referire la aspecte de iconografie. Au participat cercetători și muzeografi de la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” (Eugen Nicolae, Aurel Vilcu, Theodor Isvoranu), Muzeul Băncii Naționale a României (Mihai Dima, Dan Ilie), Universitatea de Stat din Moldova (Sergiu Popovici), Institutul de Studiul Artelor al Academiei de Științe a Republicii Moldova (Silviu Tabac), Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău (Varvara Buzilă, Maria Ciocanu) și Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (Adelaida Chiroșca), colecționari, membri ai societăților de numismatică din România (Virgil Ioniță) și Republica Moldova (Mihai Ciocanu). Majoritatea materialelor s-au referit la spațiul Moldovei istorice. Publicul chișinăuan a avut prilejul de a admira, grație numeroaselor imagini proiectate, monede de aur de mare valoare artistică și istorică, din fondurile Muzeului Național de

Aniversare Nicolae Iorga la Chișinău

Antichități din București, azi ale urmașului acestuia, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” (A. Vilcu – falsuri după monede antice grecești, Th. Isvoranu – emisiuni ale împăratului Traian) și din colecțiile Muzeului Băncii Naționale a României (M. Dima, D. Ilie – monede de tip Koson din tezaurul de la Târșă, jud. Hunedoara). În mod deosebit au atras atenția monedele de cupru contramarcate din secolul XIV și de la începutul secolului XV, descoperite la Orheiul Vechi și Costești (E. Nicolae). Este vorba de piese islamice (tătărești și otomane) purtând două tipuri de contramărci (edificiu schematic și chrismon) atestate pentru prima dată în Moldova. Ele îmbogățesc dosarul producției monetare a Moldovei medievale, deoarece contramărcile pot fi atribuite autorităților moldovenești și unui atelier local (probabil Cetatea Albă), iar aplicarea lor se datează la sfârșitul secolului XIV și începutul secolului XV. O scrisoare a protoiereului A. Usinevici din Tighina adresată Societății Numismatice Române în 1933, cu informații despre Orheiul Vechi, a fost prezentată de V. Ioniță. Câteva intervenții s-au referit la simboluri: crucea pe monedele medievale moldovenești (S. Popovici), motivele heraldice în ornamentica populară (V. Buzilă) și busuiocul în tradiția populară (Maria Ciocanu). Un remarcabil inel sigilar moldovenesc din argint aurit, datat de autor la sfârșitul secolului XIV – începutul secolului XV, încă neatribuit, a fost prezentat de Mihai Ciocanu. Vernisarea în cadrul Muzeului a unei expoziții cu lucrări ale pictorului N. Roerich, aduse de la Moscova, a prilejui expunerea Adelaidei Chiroșca despre Drapelul Păcii elaborat de artist. Silviu Tabac a prezentat procesul de elaborare a stemei și drapelului municipiului Bălți, recent instituite. O parte a comunicărilor prezentate vor fi publicate în revistele de specialitate din Chișinău și din București.

La 1 iunie, cu ocazia Zilei Internaționale a Copilului, la sediul Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu” au avut loc: vernisajul expoziției *Dragule meleagule, frumosul meu pă-mânt* din cadrul Concursului radiofonic republican „Ars Adolescentina”, etapa a II-a, artă plastică; *Gala laureaților*, cu înmânarea diplomelor și a premiilor tinerilor plasticieni din Chișinău, Hâncești, Grigoriopol, Glodeni, Strășeni, Ialoveni, Orhei, Cimișlia, Bălți, Cahul; emisiune radiofonică *Semnal Junior* (interviuri, reportaje), moderator: Zina Izbaș – redactor-prezentator Radio Moldova.

Manifestările organizate în cadrul *Zilelor Ghibu* s-au bucurat de o amplă și elogioasă reflectare în mass media din Republica Moldova. La reușita acestora o contribuție deosebită a avut-o colectivul Bibliotecii Publice „Onisifor Ghibu” din Chișinău, condus cu spirit de dăruire și competență de prof. Elena Vulpe.

Cu această ocazie, Biblioteca Metropolitană București a făcut o donație de carte pentru Biblioteca „Onisifor Ghibu”.

Din partea Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului din cadrul Academiei Române au fost oferite numerele pe ultimii doi ani ale revistei „Arhivele Totalitarismului”. Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc a dăruit lucrări editate în ultima perioadă, iar revista „Dosarele Istoriei” a donat numerele din ultimii ani. Aceste gesturi au fost salutate cu recunoștință de colegii din Republica Moldova.

Eugen NICOLAE,

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București

Ion CONSTANTIN,

Biblioteca Metropolitană București

Locul Basarabiei în opera lui Nicolae Iorga

Georgeta FILITTI

Istoriografia universală își are în persoana lui N. Iorga un reprezentant unic. De la *Istoria imperiului otoman* la volumul de documente din arhivele Ragusei ori la cercetările asupra lui Philippe de Maizière el a acoperit o arie de timp și spațiu neegalată de alt istoric. În plus, lucrările sale fac parte din fondul de aur al patrimoniului mondial; n-au suferit uzura morală inevitabilă a mai tuturor demersurilor în acest domeniu atât de gingaș al interpretării istorice și continuă și azi a fi repere fundamentale în abordarea oricărei investigații ulterioare.

Sentimentul că, înainte de a purcede la tratarea unui subiect, e necesară consultarea prealabilă a lucrărilor referitoare la el ieșite din pana lui Nicolae Iorga devine mai acut în cazul istoriei românilor. E greu a spune că Iorga a avut preferințe pentru o provincie românească ori o epocă istorică anume. Și totuși un plus de elocință, de revenire obsedantă, de motivare nu doar în studiile de istorie propriu-zise ci și în publicistică ori la tribuna parlamentară poate fi sesizat cu privire la provinciile sub dominație străină, în primul rând Ardealul și, din 1812, partea de Moldovă numită de ruși Basarabia. Până atunci spațiul dintre Prut și Nistru formează un tot unitar cu aceastăaltă Moldovă căci „românitatea lor etnică primordială și moldovenismul lor istoric sunt întocmai aceleași“. Țara românească a Moldovei s-a format pe malurile apei de la care și-a luat numele, în jurul târgului Baia, de întemeiere străină, săsească, apoi „prin pași repezi“ s-a întins spre Siret – Suceava – Roman, vadul Nistrului, Țuțora pe Jijia, spre Iași; în fine Tighina, Chilia și Cetatea Albă. Astfel Moldova, stat „întemeiat militărește“, a cuprins „un total așa de deplin și de solid încheșat“ între Carpați și Nistru încât Basarabia „nu e un adaos dăruit ambiției unui domn târziu, ci una din pietrele de temelie în clădirea solidă a domniei moldovenești din cele dintâi timpuri“. Așa au stat lucrurile din secolul al XIV-lea până la începutul secolului al XIX-lea. Aceiași țărani s-au aflat pe Nistru, Răut, Bâc, Prut, Siret, Moldova sau Bistrița. Când s-a făcut o împărțire, din rațiuni administrative ori pentru moștenire, ca sub urmașii lui Alexandru cel Bun, ea s-a croit în lat: țara de sus, țara de jos, iar ținuturile s-au rostuit de o parte și de alta a Prutului, la fel ca proprietățile boierești.

Trecerea timpului și tendința simplificării prezentării faptului au făcut ca cesiunea din 1812 să fie înfățișată trunchiat. Și Iorga restabilește adevărul. Țarul Alexandru I, mare admirator al lui Napoleon, viza de fapt încorporarea Munteniei și a Moldovei – aceste insule de latinitate – ca să facă legătura cu slavii din Balcani. A fost de fapt „un dar interesat al împăratului francezilor“, acest „arbitru general al răpirilor“, o „convenție criminală“, o „zdreanță anacronică de napoleonism“, dar când „uriașul a fost fulgerat“ Rusia a fost nevoită să se mulțumească doar cu o bucată din Moldova¹. Raptul a fost prezentat ca o parte „din dezvoltarea normală a unei împărății“. Ca să-i dea un nume, și-au amintit că în secolul al XIV-lea sudul provinciei, Bugeacul, aparținuse Basarabilor, familia domnitoare de mai apoi din Țara Românească. Au

botezat astfel un teritoriu în care nu românii au fost învinși, nu cu ei s-a încheiat vreun tratat. Într-un cuvânt, *De nobis sine nobis* (Despre noi fără noi). Autonomia promisă de țar² s-a dovedit a fi o himeră; noua entitate geografică, scrie Iorga³, trebuia să constituie o bază pentru ocuparea Moldovei rămase sub suzeranitatea turcească. În același sens a hrănit și gen. Kiseleff, președintele Divanurilor celor două principate între 1829 și 1834, „fantezia bolnăvicioasă“ a încorporării lor la maica Rusie. Ca să desăvârșească sfâșierea acestui pământ românesc, proprietarii au fost siliți să-și vândă moșiile în răstimp de un an ori să se transforme în „dvoreanini“ ruși. Așa s-au înstrăinat averile familiilor Iamandi, Cantacuzino, Șeptilici, Andrieș, Bantaș, Hermeziu⁴. Alții au devenit colaboraționiști (Scarlat Sturdza, Matei Crupenski). Țăranii nu s-au putut împotrivi rușilor. N-a existat acolo o conștiință de neam. „N-avem eroi, unul nu-l găsim“ acuză Iorga⁵. În același timp el constată că „viața patriarhală rusească a atins mai puțin străvechiul fond primitiv“ încât a apărut „un ciudat fenomen de imobilizare“, o „încălecare a condițiilor de viață“. Când, în 1857, în urma războiului Crimeii, cele trei județe din sud au reintrat în componența Moldovei, aceasta a favorizat colonizarea cu bulgari încât populația s-a „împeștișat“. Din „orientalism zăbăvnic“ și spaimă de ruși, autoritățile de la Iași, în primul rând caimacamul N. Vogoridi, n-au întreprins nimic. Cele trei județe au fost iarăși pierdute după războiul ruso-româno-turc din 1877 – 1878. La Congresul de la Berlin, din iulie 1878, s-a spus că România trebuia să facă acest sacrificiu pentru pacea Europei, pentru ca țarul Alexandru al II-lea să-și doarmă liniștit somnul de veci.

Ca istoric, Iorga cuprinde această rană deschisă în trupul României care fusese raptul Basarabiei, în orice monografie, în orice studiu consacrat spațiului românesc și vecinătăților lui. Din 1904 adaugă un element propriu luptătorului național, debaterului, omului angajat politic plenar și anume intervenția în presă. Războiul ruso-japonez din 1904, percepul mai ales ca o înfrângere a „mândrei și puternicei Rusii“, îi dă prilejul să constate cu amărăciune că aceasta a trimis în Manciuria la moarte și basarabeni, oi – cum erau numiți aceștia disprețuitor. „Vom fi bucuroși că au mai murit ruși. Bucuriile aceasta a noastră va fi singura pomenire pentru frații noștri demni și buni“, scrie Iorga cu durere⁶. Din această moștenire pentru totdeauna pierdută a lui Ștefan cel Mare, cum o numește el⁷, se înfățișează trist, dezamăgitor, Pavilionul Basarabiei la expoziția jubiliară din 1906 a regelui Carol I: o rușoaică desculță, țesături cu inscripții rusești, fotografii „mici și rele țigănești, icoane noi, curele“⁸.

Forța cuvântului său se vedește admirabil în ce va scrie în 1912, la centenarul răpirii Basarabiei⁹, căci pune în lumină imaginea antitetică între frenezia cuceritorilor și resemnarea învinșilor. Când la Chișinău se desfășoară lungi cortegi poești – „armonie între sila nerușinată și înconștiența supusă – Iorga face chetă printre ieșeni ca să se ridice o casă basarabenilor unde aceștia să poată învăța; iar ca secretar

Ligiile Culturale organizează prima expoziție adevărată a Basarabiei la București. Și tot Liga Culturală tipărește cea dintâi carte de citire destinată copiilor de dincolo de Prut. Singura salvare e „munca solidară și disciplina“, scrie el cu convingere. Ea poate consta și în adunarea grijulie a documentelor de familie și publicarea lor „de oameni cu știință și tact“ – cum a făcut Radu Rosetti editând Arhiva senatorilor din Chișinău pentru anii 1806 – 1812¹⁰. Și ca orice istoric obsedat de informație el scrie plin de nădejde că în casele basarabenilor sunt documente „care ne-ar ajuta a cunoaște mai bine neamuri bătrâne, schimbări teritoriale cu însemnătate și, poate, chiar cuprinse în țesătura vreunei hotărânicii de moșie, evenimente istorice“¹¹.

Dar Iorga rămâne conștient că de fapt se face prea puțin de o parte și de alta a Prutului pentru păstrarea spiritului românesc în pământul înstrăinat. Basarabiei îi lipsesc cărți, școli, biserică națională; doar „meritosul profesor Onisifor Ghibu se străduie să mențină flacăra românismului acolo. Hotarul la Prut l-au tras țării, dar noi l-am adâncit“ scrie Iorga¹².

Când, la sfârșitul primului război mondial, Sfatul Țării decide unirea cu patria, Iorga amintește mândru „că a fost cel dintâi care a dat o descriere a țerii de peste Prut și cel dintâi care a scris o istorie a ei“¹³. El consideră Unirea ca fiind opera țăranilor: „e cheazășia cea mai puternică pentru viitorul Basarabiei românești“¹⁴. Dar Iorga nu se lasă înșelat de aparențe. El atrage atenția că „în Rusia anarhiei de azi internaționaliștii antinaționali“ vor avea un cuvânt greu de spus în stabilizarea situației.

Ce să aducem în Basarabia? Întreabă el retoric la 31 martie 1918¹⁵. Odată opțiunea basarabenilor exprimată, e rândul nostru s-o întărim pentru că Basarabia n-are cultură națională, ea a fost smulsă Moldovei „când bunul spirit patriotic era în toropire“ încât s-a apropiat de „obscurantismul tiranic“ al lui Nicolae I. Trebuie, așadar, să le ducem viață sufletească, idealism. În acest context, rolul bisericii, de caracter general românesc, va fi capital.

Ca un adevărat ctitor de conștiințe, cu o cunoaștere admirabilă a realității politice din România, Iorga avertizează că în Basarabia e de lucru pentru câteva generații de oameni harnici¹⁶. Respingând politicianismul, această „plantă acățărătoare“ de „pleșcări, intriganti și grandomani“¹⁷ care încearcă să-și facă deja acoliți peste Prut, el recomandă un partid basarabeian¹⁸ al țăranilor pentru că doar aceștia „păstrează credința și vloga românismului“. Această încredere totală în virtuțile țăranului, care străbate ca un fir roșu întreaga operă istorică, literară, politică a lui Iorga, o mărturisește și într-un interviu luat pentru foaia franțuzească „L'Éclair“ la 29 ianuarie 1921, fiindcă el, țăranul, „păstrează în suflet noțiunea milenară a legii și ordinii“ și rămâne „inaccesibil bolșevismului“.

Basarabia mai e prezentă în opera lui N. Iorga prin inspiratele portrete făcute unor fii ai acestui pământ în seria *Oameni care au fost* și în evocarea drumețiilor sale, mai ales din anii interbelici. Poetul C. Stamati îi pare „cu grai liniștit, bătrânicios... uneori câte un vers bine încheiat sclipite în mijlocul mării moarte a stihurilor îngânate ca o dâră de argint în plumbul topit“. Pe B. P. Hasdeu, cu care a avut de altfel nesfârșite polemici, îl vede „om genial, spirit elastic, pătrunzător, ascuțit... când nu putea lumina, orbea prin scăpărarea scânteiilor... strălucită minte omenească“. D. C. Moruzi, cu a sa carte *Pribegi în țară străină* (1912), e socotit mai presus de memorialistica lui Ion Ghica. Apoi arareori a văzut un om

„mai îndrăgit de acea vădire a tot ce avem mai bun în suflet care e scrisul nostru“ ca preotul Alex. Mateevici. Pe Pavel Gore îl vede „un drept, bun și credincios boier moldovean“, cu „mândria omului de rasă“. În fine, despre antecesorul lui în prezentarea Basarabiei, Zamfir Arbore, scrie: „cartea lui e și până azi ce se poate găsi mai deplin, mai sigur și mai lămurit cu privire la Moldova de peste Prut“.

Trei zile în Basarabia (București, 1926) e o frescă plină de pitoresc a provinciei în care „Rusia a îngrămădit amatori din toate neamurile de mâncare grasă“. El surprinde straturi succesive de civilizație moldovenească, tătarască, rusească: „ferești mărginite de dungi albastre“, bucătării „de ciamur sub stuhul buhos“ și pivnițe cu pietre „ca ale unui cimitir musulman“, acoperișuri de țiglă sură și biserica mare, „căpă-țanoasă“, ca o ceapă. Apoi „omul, vag, neîngrijit, zdrențaros și pleoștit, are de la stăpânii de ieri: bluza roșie sau mai adesea albastră, tăiată fără cea mai mică grijă de cochetărie și eleganță... Instinctul de frumusețe nu-l afli nici la femei“. Frumusețea lipsește, conchide el cu amărăciune. E impresionat de Chișinău, cu bulevardul lui „de proporții împărătești“ dar și de muzeul ținut de o pereche de cehi, Ostermann, și convine înțelept: „popoarele au de învățat unele de la altele“¹⁹.

Anul tragic 1940, în care își sfârșește viața năpraznic însuși marele istoric, înseamnă între altele, la sfârșit de iunie, ultimatumul rusesc privind cedarea Basarabiei. Jurnalul (aflat în posesia noastră) încă inedit parțial al prof. univ. Victor Slăvescu, prezent la Consiliul de Coroană din 27 iunie, orele 12 – 14.40, dă amănunte și despre atitudinea lui N. Iorga, chemat deopotrivă să se pronunțe în calitate de consilier regal. Iată cum s-a exprimat Nicolae Iorga în acea împrejurare: „Ne batem. Facem ce a făcut și Finlanda. Nu avem nici un sprijin din partea nimănui. Să murim cu toții dar să ne apărăm onoarea. Putem ieși zdrobiți dar nu putem ieși dezonorați... Ni s-a cerut totul pentru armată. Am dat totul. Am văzut armata la 10 mai și cred că se poate bate. Să ne batem. Nu putem face altfel“.

Și în Consiliul de la ora 21, aceeași zi: „Dacă nu suntem în stare să ne apărăm, să nu mai încurcăm lumea cu statul român, să lăsăm guvernului și armatei grija lichidării statului român. Ce să mai cerșim ajutor la Germania și la Italia!“

Peste doar cinci zile, la 2 iulie 1940, Iorga scria articolul „Ce rămâne“²⁰: „În acel pământ pe care noi l-am deschis civilizației cu străvechii noștri moldoveni, din nou robiți în mormintele lor, rămân trei milioane de țărani“. Să le fim alături, îndemna el, căci „de acum înainte asupra întregii vieți și asupra celei casnice, până în intimitatea ei, se lasă perdeaua de fier. Pleacă o religie de 2000 de ani, tac clopotele... până la cea de a doua Înviere, iubirea de limbă. Basarabia se cufundă în apele cenușii ale turburelui internaționalism marxist“. Dar „speranțele lor se vor uni cu pregătirile de viitor ale noastre“²¹.

Peste câteva luni, savantul însuși, istoriograful prin excelență al acestui pământ românesc vitregit, avea să cadă răpus de furia altui tip de extremism, cel de dreapta.

Note:

1. *Basarabia noastră, scrisă la o sută de ani după răpirea ei de ruși*, Buc., 1912.
2. *La vérité sur le passé et le présent de la Bessarabie*, Buc., 1940, p. 61.
3. *Sfaturi pe întuneric. Despre Basarabia*, 1937.

4. *Continuitatea spiritului românesc în Basarabia* (1918), Iași, 1918.
5. „Comemorarea pierderii Basarabiei“ în „Neamul românesc pentru popor“, 16 mai 1912.
6. „Semănătorul“, III, 1904, nr. 37.
7. *Idem*, nr. 52.
8. „Neamul românesc“, I, 1906, nr. 22.
9. „Un centenar“, *ibidem*, VII, 1912, nr. 57.
10. *Idem*, VIII, 1912, nr. 64.
11. *Idem*.
12. *Idem*, XII, 1917, nr. 309.
13. „Pagini despre Basarabia de azi“, Buc., 1908, în „Neamul românesc“, XIII, 1918, nr. 88.
14. „O mare faptă țărănească“, *ibidem*, nr. 63.
15. *Idem*, XIII, 1918, nr. 89.
16. „Partidele noastre în Basarabia“, *ibidem*, XIII, 1918, nr. 234.
17. „Un răspuns în două cuvinte“, *ibidem*, XIII, 1918, nr. 270.
18. Cu acest titlu, *Idem*, XIII, 1918, nr. 241.
19. „Opera de naționalizare în Basarabia“, *ibidem*, XIV, 1919, nr. 251.
20. *Idem*, XXXV, 1940, nr. 142.
21. „Ce se duce cu noi din Basarabia“, *ibidem*, XXXV, 1940, nr. 147.

Conceptul balcanic în viziunea lui Nicolae Iorga

Dr. Ion CONSTANTIN

La 17 iunie 2006, pe stil vechi la 5 iunie, se împlinesc 135 de ani de la nașterea lui Nicolae Iorga, personalitate monumentală a poporului român. Opera științifică și literară a lui Nicolae Iorga, activitatea sa publicistică și culturală, efortul său de ctitor al atâtor așezăminte care au impulsionat viața noastră publică și spirituală reprezintă un caz unic în istoria românilor. Din multitudinea de aspecte care reflectă acest fapt înfățișăm în cele ce urmează câteva elemente privind conceptul balcanic și contribuția sa esențială la întemeierea și dezvoltarea studiilor sud-est europene în țara noastră.

În cercetările sale de istorie a românilor, Nicolae Iorga nu s-a limitat la teritoriul românesc, ci l-a încadrat totdeauna în istoria popoarelor vecine, și în cea universală. Întemeiat pe această concepție, Iorga împărtășea ideea înființării unui Institut Balcanic la Istanbul, încă din 1909¹. În condițiile conflictului balcanic din anii premergători primului război mondial, care a determinat o amplă dezbateră privind drepturile fiecărui popor balcanic, marele istoric a publicat mai multe studii și lucrări consacrate acestei teme: *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani* (comunicare susținută la Academia Română), *Două tradiții istorice în Balcani: a Italiei și a românilor*, *Oaspeți balcanici la noi în secolul al XIX-lea*, *Veneția în Marea Neagră*, *Istoria statelor balcanice în epoca modernă* și *Istoria războiului balcanic*. Ultima lucrare e un curs universitar, menit „să explice acele mari lucruri care alcătuiesc istoria

războiului balcanic prin tot ce s-a petrecut înainte“².

Evenimentele din Balcani, finalizate prin pacea de la București (1913), l-au călăuzit pe Iorga spre întemeierea, în 1914, a *Institutului de Studii Sud-Est Europene*, cu publicația „Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale“. Gestul fondatorilor era astfel motivat: „Ni se pare o nevoie de neînălțurat a cunoaște cât se poate de serios și de deplin mediul cultural, geografic și etnografic în care trăim noi ca popor. El cuprinde în rândul întâi popoarele de peste Dunăre, de care suntem legați prin străvechiul sânge tracic, prin participarea la aceeași viață de stat supt romani, bizantini și turci, prin aceleași silinți de eliberare de supt tutelă“³. Institutul se consacră studiilor și cercetărilor, cu scopul de a promova și îndruma cercetările științifice „ținând seamă și de tradițiile vechi și interesele actuale românești“, ce trebuiau „să fixeze vechiul și ade-văratul rol al românilor în Balcani și în tot sud-estul Europei“⁴.

Institutul avea un profund caracter practic, urmărind însușirea de către români a limbilor balcanice, a geografiei, etnografiei, istoriei, literaturii și folclorului tuturor neamurilor balcanice. În discursul inaugural, Iorga a vorbit despre bazele comune trace și ilirice ale popoarelor acestei regiuni, regăsite în moștenirea ulterioară a grecilor, bulgarilor, sârbilor, românilor, turcilor⁵. Iorga era convins că Balcanii evoluând sub stăpânire macedoneană, romană, bizantină și otomană, popoarele lor au ajuns să aibă instituții

administrative, politice, sociale și religioase similare. „Fixați în vecinătatea imediată a Occidentului – arăta Iorga – legați prin înrudirea cea mai strânsă cu celelalte națiuni latine, românii au avut prilejul să păstreze acest spirit european făcut din toleranță, dreptate și umanitate; ei n-au încetat niciodată de a fi predicatorii lui în Orient... Țară de mare bogăție naturală, dispunând de o organizare seculară, care timp de 500 de ani nu fu niciodată întreruptă măcar un moment, slujită de o clasă dominantă formată printr-o îndelungată experiență și printr-o tradiție culturală care totdeauna s-a regăsit, pe deasupra greșelilor trecătoare, România poate singură să se consacre unei opere de apropiere prin știință, în care ea nu cere pentru sine decât un lucru, inițiativa”⁶. N. Iorga exprimă aici o viziune integrală asupra Sud-Estului european legată de teoria „permanențelor”, expusă abia în 1938. Studiul problemelor din programul Institutului necesita aplicarea largă a metodei comparate pentru a ușura înțelegerea cadrului de viață al popoarelor balcanice: „mai ales de istorie comparată a civilizațiilor...”⁷, a cercetării „legăturilor care au existat între deosebitele popoare...”⁸, pentru că asemenea cercetări „înellesc astăzi cu totul altă bază și deschid un nou orizont”⁹.

Așezământul era conceput ca „un institut liber de studii și cercetări”. Nici o condițiune nu se cerea pentru înscrierea la cursurile și lucrările lui. În regulamentul de funcționare se preciza: „cursurile vor fi urmate fie de auditori, studenți, fie de orice persoană doritoare de instrucție”. Chiar și biblioteca, creată cu mari sacrificii, putea fi cercetată „de oricine”. Programul de activitate al Institutului prevedea: 1. Cursuri și conferințe asupra geografiei, etnografiei, istoriei, arheologiei, literaturii, folclorului și artei acestei regiuni; 2. Cursuri și predarea practică a limbilor popoarelor din regiunea carpatică și balcanică, precum și a celor din imediata apropiere a frontierelor românilor din nord și est; 3. Lucrări speciale urmărite în seminarii sau pe teren⁸.

Spre deosebire de institutul similar de la Viena, care (după părerea sa) pregătea guvernatori imperialiști care să domnească în Balcani, Iorga urmărea ca în acest Institut să fie propovăduită dragostea și înțelegerea reciprocă între popoarele balcanice. Acțiunile prosârbești și deci antiaustriece ale lui Iorga erau dezaprobat de regele Carol I⁹. De altfel, Institutul a luat naștere în împrejurări deloc favorabile, cu un consimțământ smuls indiferenței autorității politice românești, cum amintea mai târziu N. Iorga¹⁰.

De la început, Iorga a fost ajutat de Vasile Pârvan și Gheorghe Murgoci. La numai un an, Iorga face să apară și „Revista istorică” (1 ianuarie 1915), cuprinzând dări de seamă, documente și notițe. Revista era, de fapt, o bibliografie istorică-analitică, prin care se făcea cunoscut tot ce se publica în țară și străinătate referitor la poporul român. Cele două reviste erau tipărite din fondurile „Casei Școalelor” puse la dispoziția sa pentru colecția „Studii și Documente”, care astfel și-a încetat apariția.

În cadrul Institutului, o importanță deosebită s-a acordat studiului limbilor străine: albaneză, armeană, bulgară, cehă, greacă, maghiară, polonă, rusă, sârbă, slovacă, turcă. Cursurile au dat bune rezultate, ele ținându-se, cu mici întreruperi, timp de 40 de ani (1914 – 1955). În 1937,

vorbind despre realizările Institutului, Iorga arăta că acesta „de multă vreme a alcătuit un șir de lecții cu privire la fiecare din limbile balcanice și chiar din limbile unor popoare strâns legate de noi, care sunt la nord de această linie despărțitoare”¹¹.

În ce privește publicația Institutului, la început (1914 – 1924) atenția a fost concentrată pe analiza critică a lucrărilor de istorie privind sud-estul Europei. Apoi (în 1924 – 1940), s-au publicat studii de cunoaștere a istoriei popoarelor balcanice, a relațiilor dintre români și „lumea de peste Dunăre”, relații atât de vechi și multiple.

În cadrul conferințelor ținute în Institut, N. Iorga a abordat aspecte variate din viața popoarelor balcanice: *Popoarele din sud-estul european și Occidentul* (1925), *Conflictele balcanice* (1926), *Instituțiile din sud-estul Europei* (1927), *Bazele populare ale oricărui mișcări din Balcani* (1939), *Ce este sud-estul european?* (1940).

Ca publicații ale Institutului au apărut lucrările lui N. Iorga: *Istoria statelor balcanice* (1913), *Ce înseamnă popoarele balcanice* (1916), *Istoria Albaniei* (1919). Față de Albania Iorga avea o simpatie specială, el văzând în această țară un fel de „balcon la Marea Venețiană” (Marea Adriatică). Indiferent de simpatia pe care o nutrea față de Italia, el a recunoscut întotdeauna că țărmlul de est al Adriaticii este locuit de slavi și albanezi, nemulțumiți de pretențiile italienilor. În cartea sa a oferit câteva mostre elocvente ale „zigzagurilor”, naivității și visurilor sale. Îi sfătuia pe albanezi ca, „dată fiind lipsa populației, să se inspire din vitalitatea aromânilor vecini cu ei” și „să opteze pentru protectoratul Italiei”, care nu avea să fie atât de abuziv ca (fostul) protectorat austriac. Mai mult, protectoratul italian asupra Albaniei „nu va duce la înrobire sau deznaționalizare”¹². Iorga îi simpatiza pe albanezi datorită originii lor trace (marele savant avea el însuși o oarecare ascendență albaneză trasabilă). La începutul anilor '30, bazându-se pe descoperirile arheologice geto-trace, el a inițiat demersuri pentru înființarea unui institut arheologic român în Albania. N. Iorga socotea că acolo a avut loc un proces deosebit de complex de îmbinare a elementelor slave cu cele latine. În 1932, regele Zogu I al Albaniei i-a donat personal lui N. Iorga un teren pentru Institutul arheologic român la Sahti Quaranta-Tirana¹³. După planul întocmit de arhitectul P. Antonescu, clădirea a fost terminată în 1937. Organizarea activității noului Institut a fost încredințată profesorului Dumitru Berciu. Dar a început războiul și activitatea Institutului nu a mai putut continua. Când Italia a înghițit Albania, Iorga a fost foarte nefericit¹⁴.

În primul deceniu al perioadei interbelice, Iorga a organizat mai multe congrese internaționale și a participat la câteva altele. Astfel, el a inițiat Primul Congres Internațional de Studii Bizantine, la București, în aprilie 1924. A fost una din victoriile sale științifice pe plan mondial, afirmându-se, în continuare, ca unul dintre cei mai străluciți bizantinologi din lume. Începând cu 10 aprilie, au sosit la București istorici de pretutindeni, pentru prima dată România fiind gazda unui număr atât de impresionant de savanți. S-au făcut vizite la diferite monumente din țară; s-au prezentat congresiștilor coruri, dansuri și costume populare românești. Cu acest prilej, a fost înființată revista

„Byzantion“, devenită sursă de informații asupra istoriei Bizanțului. Mulți bizantinologi renumiți au devenit colaboratori ai acestei reviste. Numărul pe 1932 al revistei „Byzantion“ i-a fost dedicat istoricului român, purtând pe prima pagină următoarea inscripție: „Tomul VII al revistei *Byzantion*, fondată la București în aprilie 1924, la primul congres al bizantinistilor convocați și prezidați de Nicolae Iorga este dedicată în semn de recunoștință și admirație marelui istoric al Bizanțului, Cruciadelor, României și Imperiului Otoman“¹⁵.

Al doilea Congres Internațional de Studii Bizantine a avut loc la Belgrad, în aprilie 1927, unde Iorga a ținut o comunicare despre Evul mediu bizantin. Aici au avut loc impresionante scene de prietenie din partea unor profesori sârbi, care făcuseră vizite la Văleni, cu ani în urmă. La rândul său, după congres, Iorga i-a invitat pe mulți dintre participanții străini în România și, firește, la Văleni¹⁶.

În perioada următoare, Nicolae Iorga a publicat trei studii fundamentale pentru înțelegerea vieții Romei orientale: *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation. D'après les sources* (3 vol., 1934); *Byzance après Byzance* (1935) și *Études byzantines* (2 vol. 1939 – 1940).

Din studiul realităților balcanice și al transmisiilor bizantine, Iorga a tras concluzia că Balcanii nu sunt un produs al influenței bizantine, care se aplică unei realități sociale și culturale anterioare. Această influență bizantină, grefată pe un substrat anterior, putea avea durabilitate și determina apariția din adâncurile istoriei a gesturilor culturale și politice ale urmașilor, creând „Bizanțul după Bizanț“¹⁷. Dar, înainte de apariția capitalei de răsărit a Imperiului Roman, Balcanii și-au avut cultura și tradiția lor. Așa ajunge N. Iorga la conceptul sud-europenității, ca realitate particulară importantă și bine definită a vieții europene. O suită de studii, de caracter social în primul rând, întreprinse la date diferite și din direcții diferite, a dus la configurarea acestei realități care era, înainte de orice, o „supraviețuire“. Fără să facă apel la B.P. Hasdeu și la conceptul de *substrat* al acestuia, N. Iorga dezvoltă, de fapt, pe teren istoric teoria „strat și substrat“ lansată de Hasdeu în 1892¹⁸.

În interpretarea Mariei Todorova, formularea dată de Iorga lucrării *Bizanț după Bizanț* supraviețuiește nu pentru că a fost o expresie fericită, ci pentru că reflectă mai mult decât a intenționat autorul. Este un bun termen descriptiv, în special pentru că exprimă trăsăturile comune ale popoarelor ortodoxe din Imperiul Otoman în ceea ce privește religia, legislația civilă, muzica și artele vizuale, subliniind totodată continuitatea celor două tradiții imperiale unde fractura culturală marcată de apariția naționalismului e posibil să fi fost mai profundă și, în orice caz, mai radicală din punct de vedere intelectual decât cea produsă de cucerirea otomană. În același timp, ambele interpretări, odată eliminate accentele evaluative sau sentimentale, pot fi articulate într-o manieră moderată și convingătoare. Alegerea oricăreia dintre ele nu este dictată doar de predispoziții filozofice ori politice, ci și de considerente metodologice¹⁹.

Cunoașterea de ansamblu a istoriei sud-estului european l-a călăuzit pe N. Iorga spre descifrarea caracteristi-

cilor comune ale instituțiilor din acest spațiu, înfățișate în lucrarea *Caracterul comun al instituțiilor din Sud-Estul Europei* (Sorbona, 1929), unde marele savant schița un veritabil program de cercetare a istoriei comparate a instituțiilor Sud-Estului european. Putere de stat, administrație, justiție, fiscalitate, sistem militar, forme ale vieții sociale erau principalele registre prin care el a pus în lumină similitudini care nu țineau deloc de un hazard al istoriei. Un fond vechi, reînnoit sub formă greco-romană și apoi romano-bizantină, constituia una din acele indiscutabile permanențe istorice de o perenitate evidentă. Se impune de aceea să reamintim aici memorabila sa afirmație: „De altfel, înainte de a ne îndrepta spre instituții, o simplă privire asupra acestei lumi a sud-estului Europei poate îndeajuns să ne arate cât de mult sunt înrudite toate aceste națiuni prin originea lor, legate prin dezvoltarea lor și solidare în situația actuală tot așa cum au sprijinit situația acestor națiuni și în evul mediu“²⁰. Pornind de la această premisă, cercetările ulterioare vor demonstra cu prisosință condițiile care au făcut posibile existența unor instituții similare în Sud-Estul european și supraviețuirea lor postbizantină²¹.

Potrivit lui Iorga, asupra Europei răsăritene s-au exercitat, în diferite epoci, curențele de civilizație ale Occidentului, iar Orientul ar fi trăit, începând de la anumite date, cu tradiții, cu idei noi venite din Occident.

Ideea unei continuități sud-est europene a fost dezvoltată în continuare de Victor Papacostea, unul dintre puținii care au preferat termenul balcanic. Sub distinsa lui conducere, la București a funcționat Institutul de Studii Balcanice, între 1937 și 1948, care a publicat o revistă de nivel academic, „Balcania“²².

În concluzie, putem afirma că, asemenea multor probleme și epoci din istoria universală sau națională, în general, și acelea privind sud-estul european nu pot fi studiate ignorând contribuția majoră pe care a avut-o în acest domeniu Nicolae Iorga.

Note:

1. Cf. Andrei Pippidi, *Pour l'histoire du premier Institut des études sud-est européennes*, în „Revue des études sud-est européennes“, XVI, 1, 1978, pp. 139 – 156; idem, *Reformă sau declin. A doua perioadă a studiilor sud-est europene în România*, în „Revista istorică“, s.n., II, 11-12, 1991, pp. 641 – 650.

2. Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Colecția „Oameni de seamă“, Ed. Tineretului, București, 1968, p. 261.

3. N.A. Constantinescu, *Dare de seamă asupra întemeierii și activității Institutului pentru Studiul Europei sud-estice*, București, 1926, p. 5.

4. N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. III, București, 1934, p. 189.

5. Nicolae Iorga, *Histoire des Romains et de la Romanité Orientale*, vol. I, partea I, Librairie Ernest Laroux, Paris, 1937, p. 12.

6. N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ediția a IV-a, introducere, note și comentarii de Andrei Pippidi, Ed. Polirom, Iași, 1999, p. 137.

7. N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. III, p. 189; Valeria Costăchel, „N. Iorga așa cum l-am cunoscut“, în *Nicolae Iorga. Omul și opera*, vol. II (coord. Gh. Buzatu și C. Gh. Marinescu), Ed. Plumb, Bacău, 1994, p. 237.

8. *Actul de întemeiere a Institutului*, vezi N.A. Constantinescu, *op. cit.*, pp. 4 – 7; Valeria Costăchel, *op. cit.*, loc. cit., pp. 237 – 238.

9. N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, pp. 122 – 125; Nicholas M. Nagy-Talavera, *N. Iorga. O biografie*, Institutul European, Iași, 1999, p. 138.
10. N. Iorga, *Trois conférences sur le Sud-Est de l'Europe*, București, pp. 3 – 27; a se vedea și tonul sâstisit cu care I.G. Duca povestește inaugurarea, la care era prezent ca ministru al Instrucțiunii, în *Amintiri politice*, vol. I, Ed. Ion Dumitru, München, 1981, pp. 171 – 173. Despre Institut, vezi N.A. Constantinescu, *op. cit.*; idem, „Institutul Sud-Est European”, în „Boabe de grâu”, II, 1931, pp. 507 – 514.
11. N. Iorga, *Bazele populare ale oricărei mișcări în Balcani*, București, 1939, p. 1.
12. N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, vol. III, p. 9.
13. „Un nou centru de cercetări românești peste hotare: Institutul de Arheologie din Albania”, în „Neamul Românesc” din 7.12.1937.
14. Nicholas M. Nagy-Talavera, *op. cit.*, p. 258.
15. Barbu Theodorescu, *op. cit.*, p. 309.

16. Institutul de bizantinologie, făgăduit de guvernul român congresiștilor, a fost creat printr-o lege din 1927, dar s-a realizat abia în 1935, fiind condus de N. Iorga până la moartea sa și, după 1940, de N. Bănescu, până la desființarea din 1948.
17. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, București, 1935.
18. B.P. Hasdeu, „Strat și substrat, genealogia popoarelor balcanice”, în „Revista nouă”, nr. 1-2 din 1892, pp. 5 – 27.
19. Maria Todorova, *Balkanii și balcanismul*, Ed. Humanitas, București, 2000, p. 258.
20. N. Iorga, *Le caractère commun des institutions du sud-est de l'Europe*, Paris, 1929, p. 3.
21. Vezi Gheorghe Zbucă, „O instituție sud-est europeană: stratiștii, voinici, viteji. Încercare de istorie comparată”, în *Analele Universității „Spiru Haret”*, Seria Istorie Nr. 2, 1999, Ed. Fundației „România de Măine”, București, 2000, p. 117.
22. Vezi pe larg Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică: Studii Istorice*, Ed. Eminescu, București, 1983; Maria Todorova, *op. cit.*, p. 80.

La Ploiești

După șase decenii și jumătate de la tragica sa dispariție, Iorga trebuie să se întoarcă printre noi. În contextul aniversării a 135 de ani de la nașterea sa – 6 iunie 2006, din inițiativa Consiliului Local a devenit posibil, iată, să fie așezat un bust monumental în zona cea mai circulată a orașului. Autorul bustului este reputatul maestru Ion Irimescu, una dintre marile personalități ale culturii românești. Este o lucrare realizată de artist în ultimii săi ani de viață, care s-a aflat în patrimoniul Fundației din Fălticeni, moștenitoare testamentară a operelor sale...

Turnarea în bronz a machetei s-a efectuat în atelierul de creație și transpunere al sculptorului bucureștean Ioan Bolborea, membru al Uniunii Artiștilor Plastici...

Deși aproape de fluxul urban, partea de acces spre monument este tăiată de o alee simplă, cu paviment din bășchei. Impresia este de discretă intimitate și emoție, pe care trecătorul le poate resimți de la prima întâlnire cu monumentul. E un câștig real al oricărui privitor, el descoperindu-l pe savantul Nicolae Iorga așa cum a fost, în fond – echilibrat și profund, blând, dar preocupat, ca un veritabil învățător al neamului.

Ceremonia dezvelirii bustului îi are ca invitați speciali pe prof. univ. dr. Georgeta Filitti, criticul și istoricul literar Valeriu Râpeanu, criticul de artă Pavel Șușară, precum și pe sculptorul Ioan Bolborea. Un sobor de preoți face și el parte din ceremonial, binevoind să participe la sfințirea monumentului, fanfara orașului dând onorul memoriei marelui savant. Actorul Eusebiu Ștefănescu este, de asemenea, prezent, interpretând magistral ultima poezie, premonitoare, scrisă de Iorga, *Brad bătrân*.

Nicolae DUMITRESCU

(Text prescurtat, preluat din „Anotimpuri românești”,
supliment cultural-istoric, editat de
Fundația „Constantin Stere”
și Societatea „Mihai Viteazul”,
nr. 2/iunie 2006)

ION ZABOROVSKI

Un bucureștean în slujba cărții românești din Basarabia

(II)

Maria VIERU-IȘAEV

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” Chișinău

Am zăbovit mai mult asupra chestiunii imobilului BCCh. pentru a vedea că Ion Zaborovski nu era cel mai vinovat pentru situația creată. Ea cerea implicarea directă a Ministerului Instrucțiunii și a Guvernului, alocare de bani pentru construcția unui sediu, și nu simple readresări de memorii.

Se poate ca la baza înlocuirii lui Ion Zaborovski să fi stat nu atât lipsurile în activitatea BCCh., cât politicianismul în politica de cadre, despre care vorbea Petre Ștefănuță, într-un articol din noiembrie 1936. „De ce – se întreba el – se schimbă directorul de la Biblioteca Centrală odată cu guvernele?”

Nu este exclus ca Ion Zaborovski să fi plecat de la Biblioteca în urma unor motive personale ori profesionale. Să nu uităm că el îndeplinea concomitent o vastă și variată activitate de profesor, gazetar și politician.

Peste 5 ani el va reveni însă la conducerea BCCh., în urma solicitării lui Ion Macovei, inspector general al Inspectoratului Regional Școlar – Regiunea X Chișinău (adresa către ministru, nr. 1.523/939, din 27 ianuarie 1939). Trecând în revistă meritele de bibliotecar ale lui Ion Zaborovski (creșterea fondului de publicații – de la 11.293, existente la sfârșitul anului 1922, la cca. 30.000 vol., în momentul plecării sale din martie 1934; creșterea numărului cititorilor; amenajarea noului local al Bibliotecii), Ion Macovei aduce o seamă de aprecieri strălucite față de activitatea pedagogică și socială a candidaturii sale. Pentru noi ele sunt un bun prilej de a cunoaște mai bine personalitatea lui Ion Zaborovski: „Totodată mai am onoarea a Vă încredința că Dl. Zaborovski în 20 de ani de activitate școlară și extrașcolară, și-a făcut un nume pe terenul unei activități culturale în Basarabia. D-sa a fost utilizat de învățământul public local deseori cu însărcinări speciale (comisia de programe analitice, cursuri pedagogice, în controlul școlar, a fost și șef al învățământului local etc.), de care s-a achitat ireproșabil și pentru care a primit și mulțumiri publice din partea autorităților, precum și distincțiuni oficiale (decorații).

Totodată D-sa s-a ilustrat și printr-o bogată și remarcabilă activitate extrașcolară pe teren cultural (cursuri publice, conferințe naționale în reviste și ziare, publicații științifice)“.

Ion Macovei îl considera pe Șt. Băleanu total nepotrivit pentru conducerea BCCh., neavând nici priceperea, nici calitățile necesare. Băleanu nu putea fi „decât în dauna instituției noastre“, afirma cu duritate inspectorul general.

La scurt timp după expedierea demersului, Ministerul îl readuce pe Ion Zaborovski în funcția de bibliotecar al BCCh.: „Având în vedere recomandarea făcută de către Inspectoratul Regional Școlar din Chișinău pentru numirea dlui prof. I. Zaborovski ca bibliotecar la Biblioteca Centrală din Chișinău:

Decidem:

Art. I. Dl. Prof. I. Zaborovski se numește bibliotecar al Bibliotecii Centrale din Chișinău pe data de 1 februarie 1939“.

Predarea – primirea averii s-a produs pe 23 martie 1939, în baza ordinului Ministerului, nr. 44.722/1939. Nici de această dată nu s-a făcut verificarea fondului de publicații, invocându-se aceleași motive din 1934: „4) În privința Bibliotecii, deoarece nici D-l Ș. Băleanu nu a primit-o după inventar și nici predecesorii D-sale nu au primit-o după inventar, iar verificarea cărților presupune o operație îndelungată care nu s-ar putea efectua fără ajutorul câtorva funcționari și aceasta ar însemna închiderea Bibliotecii pentru cel puțin 1 – 2 luni, tocmai când frecvența e cea mai mare,

Consemnăm în acest proces-verbal că în catalogul Bibliotecii se găsesc înregistrate 43.012 numere: reviste și cărți, plus un număr de câteva mii de cărți și broșuri neînregistrate; asemenea două cataloage pentru fișe și 5 registre-inventar“.

Chiar din primele zile Zaborovski solicită ministerului permisiunea de a vizita câteva biblioteci universitare din țară, pentru a folosi experiența lor la reorganizarea BCCh. Nu cunoaștem care au fost urmările acestui demers, dar avizul înaltului funcționar sună destul de descurajant: „aprob, însă pe cheltuiala dv. proprie“.

Visul cel mare al lui Ion Zaborovski, sentiment de altfel cunoscut directorilor de biblioteci din toate epocile, indiferent de țară și orânduire politică, era noul local al Bibliotecii. Toate speranțele lui erau legate de finisarea Palatului Cultural (actuala clădire a Teatrului Național „M. Eminescu“), unde urma să fie instalată și BCCh. Amplasată într-un spațiu multifuncțional, ea avea toate șansele să devină „una din instituțiile de cultură fără pereche în țară, la dispoziția profesoriei secundare din ținut, precum și a întregii intelectualități basarabene“.

Suntem siguri că lucrurile ar fi stat întocmai, dacă istoria nu ar fi fost atât de crudă cu Basarabia și basarabenii. Ocupația ruso-sovietică, din 28 iunie 1940, a dat peste cap proiecte și vieți omenesti. Regășeanului Ion Zaborovski, devenit peste noapte „ocupant“, nu-i rămânea altceva decât să se refugieze în Țară. Pe 28 iunie el predă averea BCCh. Valentinei Marian, ajutor de bibliotecar. Procesul verbal din această zi constată graba cu care s-a făcut predarea. A fost o simplă formalitate, fondul s-a predat fără nici o verificare, „conform registrelor de inventariere“. Nici nu se putea altfel, în împrejurări atât de catastrofale. Dacă în timp de pace nu s-a făcut acest lucru, ce pretenții mai puteau exista în condițiile unei retrageri rapide și umilitoare.

Ceva l-a încurcat însă pe Ion Zaborovski să plece din Chișinău în primele trei zile „reglamentare“. Autoritățile sovietice i-au aprobat repatrierea abia în ziua de 19 august 1940. Ajuns în Țară pe 21 august, Zaborovski solicită Minis-

terului Instrucțiunii „să i se dea o întrebuințare similară postului” pe care l-a „ocupat în Chișinău peste 14 ani de zile, la una din instituțiile superioare de cultură din București” (adresa din 28 august 1940; locuia pe str. Dr. Felix, nr. 14, ap. 50). Demersului nu i s-a dat însă curs și conducătorul de odinioară al BCCh. se mulțumește să depună lunar cerere pentru „ordonanțarea salariului”, destinat foștilor funcționari din Basarabia și Bucovina. Numele lui este trecut în statul personalului refugiat al BCCh., pe perioada iunie – octombrie 1940, salariul lunar fiind de 7.875 lei (dintre toți lucrătorii BCCh. s-au refugiat în România doar Ion Zaborovschi și Valentina Marian⁵). Enormului stres psihic, prin care treceau refugiații, i se adăugau dificultățile materiale. De la o situație financiară altădată decentă, Ion Zaborovschi ajunsese să fie „lipsit chiar de strictul necesar traiului zilnic”.

Se pare că din noiembrie 1940 Zaborovschi nu mai este salarizat ca bibliotecar. În statul personalului BCCh. pe luna menționată numele lui este tăiat și adăugat: „utilizat la liceul «Șincai»”. În statul din decembrie 1940 este prezentă doar Valentina Marian.

După eliberarea Basarabiei din vara lui 1941, Ministerul Instrucțiunii l-a detașat pe Ion Zaborovschi la Chișinău pentru preluarea averii BCCh., în vederea inventarierii și predării ei Ministerului (ord. nr. 158.224, din 28 iulie 1941). La scurt timp, pe 7 august, Zaborovschi raporta executarea misiunii, anexând inventarul respectiv. Concomitent, el ruga ministrul să fie repus în postul de director al BCCh., dacă acesta îl socotea „încă util instituției” (cererea din 8 august 1941). Ministerul s-a oprit însă la formula „delegat cu reorganizarea BCCh.”. Au urmat o serie de deplasări ale lui Zaborovschi la Chișinău, în baza unor ordine permanente ori speciale – nr. 169.266/941 din 13 august 1941; nr. 221.094/941; nr. 252.479/941; nr. 307.101/941 ș.a.

O fi existat pe undeva vreun document de sinteză, în care să fi fost trecute toate deplasările lui Zaborovschi în capitala Basarabiei. Din cele întâlnite de noi rezultă că pe 26 septembrie 1941 el se deplasează iarăși la Chișinău, iar pe 1 octombrie același an se deschide pentru public secția de carte română.

Reorganizarea totală a Bibliotecii era departe însă de a fi terminată, chiar dacă lucrările au continuat fără întrerupere „într-un tempo accelerat”. Ea necesita o vreme îndelungată, așa că Ministerul îi aprobă lui Ion Zaborovschi un nou concediu de la catedra Liceului de băieți „Gh. Șincai” din București, pentru zilele 5 noiembrie – 5 decembrie 1941 (cererea din 20 octombrie 1941). Dintr-un raport ulterior al lui Zaborovschi rezultă că el s-a aflat la Chișinău între 6 noiembrie și 14 decembrie 1941.

Și iarăși Ion Zaborovschi solicită Ministerului „să fie repus deplin drept în funcția de director” al BCCh., deoarece Decretul Lege, din 25 octombrie 1940, privitor la cumulul în învățământ, l-a surprins în situația de a nu mai putea îndeplini însărcinările de director al Bibliotecii. De altfel, mai multe pagini din dosarele ministerului tratează problema salarizării lui Zaborovschi și altor angajați ai Bibliotecii, lucru deloc minor în viața unui om. Oricât de pasionat și entuziasmat ar fi funcționarul, activitatea lui trebuie alimentată cu un salariu decent.

Nici de data aceasta ministerul n-a satisfăcut cererea lui Ion Zaborovschi. Din delegație în delegație, din concediu în concediu de la catedra Liceului „Gh. Șincai”, aprobate de

Minister și Direcția de învățământ secundar, Ion Zaborovschi a condus BCCh. până în decembrie 1942, când a fost schimbat cu Aurora Duduica-Ionescu, bibliotecară la Universitatea din Iași, licențiată în litere.

Soarta este schimbătoare. Zaborovschi a devenit nedorit pentru administrația locală a Basarabiei, așa cum la vremea sa fusese nedorit Iustin Frățiman. O fi greșit cu ceva Zaborovschi în 1922, ori nu, dar el avea să simtă pe pielea sa cum e să cazi în dizgrație, cum e să fii înlăturat dintr-o instituție, în care ți-ai depus sufletul.

Plecarea lui Zaborovschi de la conducerea BCCh. e asemănătoare în multe privințe cu cea a lui Iustin Frățiman. În ambele situații aceasta era urmarea unui conflict între bibliotecar și administrația locală în problema subordonării Bibliotecii. În cazul lui Ion Zaborovschi lucrurile stăteau astfel.

Războiul a creat în Basarabia, Transnistria și Bucovina noi instituții administrative, așa numitele Guvernăminte, în fruntea cărora stătea guvernatorul, desemnat de Mareșalul Ion Antonescu. Biblioteca Centrală din Chișinău, subordonată odinioară direct Ministerului Instrucțiunii, ca de altfel și Muzeul Regional din Chișinău, au trecut în subordinea nemijlocită a Directoratului Învățământului și al Cultelor al Guvernământului Basarabiei. Din octombrie 1941 salarizarea funcționarilor BCCh. se făcea din bugetul Guvernământului, și nu al Ministerului Instrucțiunii. Cu toate acestea, până în vara lui 1942, „din punct de vedere administrativ-ierarhic financiar Biblioteca aparținea mai mult de Ministerul Culturii direct și în mică măsură și de Directoratul Învățământului al Basarabiei”. Afirmatia aparține Aurorei Duduica și este preluată de noi dintr-un raport către minister, din 6 mai 1943.

Obişnuit să comunice direct cu Ministerul Instrucțiunii, era firesc ca Ion Zaborovschi să fi simțit disconfort spiritual când numărul șefilor s-a dublat, și chiar s-a triplat. Personalități de talia lui Frățiman și Zaborovschi sunt firi independente, cu vederi proprii asupra lucrurilor, ceea ce îi face uneori să „deranjeze” superiori. Dovadă este și conflictul în jurul cărților de limbi slave, concentrate în BCCh., declanșat între Ion Zaborovschi, Guvernământ și Directoratul Învățământului.

După revenirea administrației românești, pe tot cuprinsul Basarabiei s-au descoperit o seamă de biblioteci publice, private, personale etc., rămase la cedarea provinciei, în iunie 1940, adunate de către autoritățile comuniste într-un șir de depozite. În urma ordonanței lui Constantin Voiculescu, guvernator al Basarabiei, s-a desfășurat o vastă activitate de triere a cărților și de restituire a acestora proprietarilor. S-a decis ca publicațiile neidentificate să fie puse la dispoziția instituțiilor de cultură din Basarabia și restul Țării, cu aprobarea prealabilă a Guvernământului.

Seminarul de slavistică al Universității din Iași a dorit să adauge fondului Bibliotecii publicații în limbile slave. În octombrie 1941 Universitatea a obținut de la generalul Voiculescu dreptul să ridice cărțile respective din toate depozitele din Basarabia, fiind delegat pentru această activitate P. Caraman, profesor de limbi slave al Universității.

Unul dintre depozite se afla în sediul BCCh. În anul ocupației comuniste biblioteca și-a continuat activitatea sub aceeași denumire, fiind subordonată Ministerului de Învățământ al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, formațiune artificială, creată de imperiul răsăritean în 1941. Era normal ca aici să se concentreze un număr considerabil de cărți în limbile slave, în special rusă, aduse din Tiraspol și alte

orașe ale Uniunii Sovietice.

P. Caraman primise tot concursul guvernatorului Voiculescu și al directorului învățământului Titus Hotnog, în vederea îndeplinirii misiunii sale. Mai puțin cel al „basarabeanului prin adopție” Ion Zaborovschi, gospodarul nemijlocit al Bibliotecii. De aici începe conflictul între Zaborovschi, pe de o parte, și Caraman, Guvernământ și Directoratul Învățământului, pe de altă parte. El a pornit de la dorința firească a primului de a reține o parte din cărțile depozitului sovietic, chiar dacă Voiculescu și Hotnog afirmau că ele s-ar fi aflat întâmplător la BCCh.

Cu tot respectul față de aceste personalități, cărțile discutate nu au ajuns deloc întâmplător la această instituție. Mai degrabă avea dreptate Ion Zaborovschi, care le considera „o parte importantă din zestrea bibliotecii și care fac parte integrantă din inventarul ei”. După cum am afirmat mai sus, BCCh. era și pe timpul sovietelor o instituție de stat. Aceasta înseamnă că ea avea menirea să adune în fondurile sale maximum de imprimate.

Înțelegem dorința ieșenilor de a-și completa Biblioteca Universitară cu publicații adunate în Basarabia. Totuși, și aici îi dăm dreptate lui Ion Zaborovschi, și nu guvernatorului. Ca istoric, primul înțelegea prea bine că o bibliotecă publică de stat din Basarabia, provincie legată prin multiple fire cu țările slave, trebuie să aibă neapărat un fond bogat de imprimate în limbile slave, care ar putea fi puse la dispoziția cercetătorilor. Apoi și cei preocupați de istoria universală aveau neapărată nevoie de ea.

Incidentul între Ion Zaborovschi și P. Caraman a fost arbitrat de inspectorul I. Rizescu.

„Nesupunerea” lui Zaborovschi în problema depozitului sovietic a fost doar una dintre nemulțumirile Guvernământului. Alta ținea de statutul lui de funcționar al BCCh.

Ion Zaborovschi se considera director al BCCh., chiar dacă rămânea în același timp angajat al unei instituții secundare de învățământ din București. În corespondența sa cu ministrul el semna „Director, prof. însărcinat cu organizarea”. Acest lucru reieșea la fel din sensul și conținutul adreselor ministrului, în pofida faptului că el n-a emis un ordin foarte clar în această privință. Aducem doar două exemple: „Ministerul aprobă dlui Zaborovschi, profesor la liceul băieți «Gh. Șincai» concediul solicitat pe timpul de la 5 noiembrie – 5 decembrie a.c. fiind delegat director al Bibliotecii Centrale Chișinău, cu plata suplinitorului din oficiu” (noiembrie 1941, subl. n.). Și altul: „Se aprobă prelungirea concediului Dlui I. Zaborovschi, profesor la liceul băieți «Șincai» din București, delegat director al Bibliotecii Centrale Chișinău” (adresa Direcției Învățământului Secundar către Direcția Învățământului Superior al Ministerului Instrucțiunii, 5 ianuarie 1942, subl. n.).

Constantin Voiculescu și Titus Hotnog considerau însă că Zaborovschi „are o situație neclară la această bibliotecă publică de o mare importanță” pentru provincie; că după dezrobirea Basarabiei el „n-a primit o numire formală ca director al Bibliotecii Centrale din Chișinău”, ci doar a fost însărcinat cu reorganizarea ei; că delegația de reorganizare nu implică și conducerea bibliotecii; că Zaborovschi pretinde că ar fi „dependent de Ministerul Central, față de care e răspunzător și că așteaptă dispoziții de acolo” (din Memoriul către Ministerul Educației Naționale, înregistrat pe 13 mai 1942). Din adresele citate de noi mai sus este clar că Ion Zaborovschi avea temei să se considere director al BCCh., chiar dacă mi-

nisterul n-a avut grijă să legalizeze situația creată printr-un ordin special.

Dacă cineva își propune să înlăture din funcție o persoană ori alta, găsește și motive, și pretexte. N-are importanță dacă ele sunt reale, eronate sau inventate. În orice activitate pot fi semnalate neajunsuri. Depinde ce interpretare le dai. După Voiculescu și Hotnog, Zaborovschi nu și-a onorat misiunea de reorganizare a BCCh.⁶ Două aliniate din memoriu sunt dedicate pretențiilor în această chestiune: „În realitate, reorganizarea bibliotecii, pe care sovieticii n-au împrăștiat-o, s-a redus la reîncadrarea funcționarilor subalterni, toți rămași sub bolșevici⁷, dl. Zaborovschi lipsind mai tot timpul din localitate, cu excepția unui timp mai îndelungat de astă toamnă.

În acest timp, subalternii Domniei Sale lucrează singuri, conducerea bibliotecii revenind d-rei Soliomon, bibliotecară. De aceea, n-a avut cine să se intereseze de chestia localului bibliotecii (în prezent instalată în localul liceului «B. P. Hasdeu»), de organizarea unor săli de lectură și de alte chestiuni importante pentru bibliotecă”.

Că lucrurile nu stăteau întocmai așa, demonstrează unele documente. Ne putem doar imagina câte griji s-au abătut asupra lui Ion Zaborovschi, odată cu preluarea conducerii Bibliotecii. Să nu uităm că era timp de război, că înainte de retragere sovieticii au transformat Chișinăul în ruine, minând și incendiind majoritatea clădirilor publice din oraș. Cine, dacă nu Voiculescu, cunoștea mai bine problema lipsei acute de spații? Sosind în Chișinău eliberat de către trupele române și germane, el raporta lui Mihai Antonescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri: „Sunt în Chișinău din 19 iulie, orele 10. (...) Orașul este distrus și devastat îngrozitor, toate clădirile instituțiilor de stat sunt distruse. Viața în oraș inexistentă, apă și electricitate nu este, instalațiunile sunt distruse”. Dacă în decenii de pace, problema spațiului Bibliotecii n-a fost rezolvată, putea fi ea oare adusă la bun sfârșit în luni atât de tulburi și incerte?

Apoi, dacă Zaborovschi și lipsea din Chișinău, o făcea cu știrea sau chiar la indicația Ministerului Instrucțiunii, fiind antrenat în diverse alte activități, impuse de război. Astfel, s-a trezit delegat în interes de serviciu la Odessa, fiind „suplinît la conducerea Bibliotecii din Chișinău de d-ra Paulina Soliomon, bibliotecar ajutor” (adresa Direcției învățământului superior, nr. 9308, din 14 ianuarie 1942). Un alt ordin de serviciu, semnat de ministru, în data de 22 aprilie 1942, anunță că Ion Zaborovschi „demobilizat pe ziua de 5 aprilie 1942, cu ord. M. C. G. Serv. Capturi Odessa no. 77.846/942 pleacă la postul său în Chișinău (directorul Bibliotecii Centrale din Chișinău)”. O cionră din dosarul ministerului spune că „Dl prof. I. Zaborovschi, director al Bibliotecii Centrale din Chișinău, este autorizat să meargă la Cetatea Albă pentru a selecționa și [bloca] imprimatele [rusești] necesare acestui minister, în conformitate cu invitația Primăriei locale nr. 147/1941” (bănuim că și la Odessa el a desfășurat aceeași activitate).

Hotărâți să facă „ordine la Biblioteca Centrală din Chișinău, organizând-o și înzestrând-o ca să aducă foloase reale populației românești din Chișinău”, Guvernământul și Directoratul propuneau ministrului schimbarea conducerii, rechemarea lui Zaborovschi la catedra din București, retragerea delegației de reorganizare începând cu 1 aprilie 1942 și înlocuirea lui cu Aurora Duduica, funcționară la Directoratul Învățământului și Cultelor din Basarabia.

Generalul Constantin Voiculescu era guvernator în

timp de război și privea lucrurile prin prisma unui militar, chiar dacă era vorba de o instituție de cultură. Fiind conducătorul suprem al Basarabiei, deținând atât puterea militară cât și cea administrativă, el dorea să îndrume și să controleze direct BCCh. El propunea ca Biblioteca să fie condusă de un director, ajutat de un consiliu din trei membri, recomandați de către Directoratul Învățământului din Chișinău, și aprobați de guvernator.

Probabil că, deocamdată, argumentele semnatarilor memoriului n-au convins ministerul, de vreme ce la finele lui august 1942 el „confirmă funcționarea prin detașare a lui I. Zaborovschi ca director al Bibliotecii Centrale Chișinău și pe anul școlar 1942/1943”⁸. În ce privește cărțile în limbile slave, depozitate la BCCh., ministerul recomanda transmiterea lor Seminarului de Slavistică al Universității din Iași, „dar numai selecționate de profesorul respectiv, care n-are trebuință să se încarce cu tot felul de publicații, fie chiar și în limba slavă”⁹.

La prima vedere lucrurile se mai așezaseră, dar nu întrutotul. Incertitudinea, dualitatea administrativă continuau să-l macine pe Ion Zaborovschi. Corespondența între instituții îi răpea timpul și buna dispoziție. Din octombrie 1941 funcționarii BCCh. nu mai erau salariați din bugetul Ministerului Instrucțiunii, dar depindeau direct de el din punct de vedere administrativ. Conform dispoziției Președinției Consiliului de Miniștri, comunicată cu adresa nr. 52.445/C. B. B. T. din 12 mai 1942, BCCh. trecea în subordinea Directoratului Învățământului și al Cultelor din Basarabia. Pe de altă parte, s-a decis ca foștii directori ai instituțiilor de cultură din Chișinău – Muzeul Regional, Arhivele Statului și Biblioteca Centrală, trecute sub conducerea Directoratului local, să rămână prin detașare la conducerea numitelor instituții. Lanțul ierarhic se îngreunase: Directoratul trimitea dispoziții și informații lui Ion Zaborovschi – Zaborovschi cerea explicațiile ministerului – Directoratul avea și el nelămuririle sale, pe care încerca să le elimine la fel cu ajutorul ministerului.

Sfârșitul anului 1942 este și sfârșitul carierei de bibliotecar a lui Ion Zaborovschi. Pe 17 decembrie 1942, în baza ordinului nr. 4.837/1942 din 27 noiembrie 1942, el predă *Biblioteca Aurorii Duduica*, considerată de Directorat „foarte bună funcționară, având pregătire temeinică și aptitudini remarcabile pentru serviciul ce îl prestează”. În punctul referitor la fondul Bibliotecii, părțile s-au mărginit să constate că inventarul conține 269.834 cărți, reviste, ziare și broșuri în valoare totală de lei – 11.260.370; asemenea două cataloage de fișe alfabactice și sistematice și șapte registre-inventar, ultimele existente înainte de ocuparea sovietică. Verificarea fondului, confruntarea lui cu registrele-inventar nu s-a făcut nici de această dată, fiind amânate pentru altă dată. Lucrul acesta, după cum se vede, a devenit o tradiție la preluarea conducerii Bibliotecii. Acum s-au invocat motive provocate de ocupația sovietică și de război.

Bănuim că modul în care cei de la Guvernământ și Directorat au înțeles să se despartă de Ion Zaborovschi i-a produs ultimului supărări și gânduri amare. Dar poate soarta l-a protejat în felul acesta, scutindu-l de povara evacuării Bibliotecii, ce se va produce peste un timp nu prea îndepărtat.

În anii următori conducerea BCCh. s-a tot schimbat. După Aurora Duduica vine Temistocle Malenda, profesor de franceză la Liceul „B. P. Hasdeu” din Chișinău, însărcinat provizoriu cu administrarea Bibliotecii. Anume, Malenda a operat evacuarea acesteia la Bibești, jud. Gorj, eveniment pro-

dus în martie 1944. Până la urmă Biblioteca Centrală din Chișinău a fost desființată, împreună cu alte instituții basarabene evacuate în Țară, când devenise clar că provincia nu mai poate fi recuperată de la imperiul sovietic.

Ion Zaborovschi a continuat să activeze în capitala Basarabiei și după ce a fost înlăturat de la conducerea Bibliotecii Centrale din Chișinău. În statul personal, întocmit la 1 iulie 1943, îl găsim cu mențiunea: „Jurământul: 18 iunie 1943. Autoritatea în fața căreia s-a depus jurământul – liceul teoretic băieți «A. Russo», Chișinău”. Ulterior, el a revenit definitiv în orașul natal București, profesând la Liceul de băieți „Gh. Șincai”.

A lăsat în urmă o sumedenie de griji și responsabilități, onorate cu mai mult ori cu mai puțin succes pe parcursul a 14 ani, cât s-a aflat la cârma Bibliotecii Centrale din Chișinău. Să desfășori o activitate pe tărâmul culturii într-o regiune cu multiple probleme, cum era Basarabia, nu era deloc ușor.

Un lucru rămâne cert – Ion Zaborovschi a avut merite incontestabile în organizarea și funcționarea Bibliotecii Centrale din Chișinău, supranumită de el, pe bună dreptate, „Biblioteca românească a Basarabiei”.

Printr-o vastă și impresionantă activitate culturală, didactică și extrașcolară, desfășurată în Basarabia pe parcursul a mai bine de două decenii, Ion Zaborovschi a contribuit la promovarea valorilor naționale și universale, la deșteptarea națională a basarabenilor, la culturalizarea și românizarea lor.

Bucureșteanul Ion Zaborovschi, unul dintre admirabilii „fii adoptivi” ai Basarabiei, face parte din istoria Provinciei și a României Mari.

Note:

5. Valentina Marian, soția bucovineanului Liviu Marian, fost director la liceul „B. P. Hasdeu” din Chișinău, „ajutoare de bibliotecar la BCCh., cu 21 ani de serviciu la această Bibliotecă”. Chiar a doua zi după ce primește Biblioteca de la Ion Zaborovschi, pe 29 iunie 1940, ea o predă la rândul ei Paulinei Soliomon, bibliotecară cu stagiu. Spre deosebire de Zaborovschi, Valentina Marian s-a refugiat la Craiova, locuind pe str. Copertari, 1, alături de soțul ei grav bolnav. În 10 septembrie 1940 Valentina Marian solicită Ministerului Instrucțiunii să fie utilizată la Biblioteca Fundațiilor „Aman” din Craiova. Dosarele ministerului din acest an abundă în cereri de utilizare la instituțiile din Țară, depuse de refugiații din Basarabia și Bucovina. Reproducem în continuare conținutul uneia dintre adresele Valentinei Marian către Ministerul Instrucțiunii, un document viu și tulburător care redă cu lux de amănunte consecințele nefaste ale ocupației sovietice, tragedia umană trăită de intelectualii provinciilor cedate (și nu doar de ei), în vara lui 1940:

„Domnule Ministru,

Subsemnata Valentina Marian, fostă ajutoare de bibliotecar la «Biblioteca Centrală» din Chișinău, fostă bibliotecă de stat, dependentă de M.E.N., cu onoare vin a Vă face cunoscut, că m-am repatriat din Basarabia, după lungi și grele peripecii, în ziua de 23 August a.c., stabilindu-mă provizoriu la Craiova.

Soțul meu, profesor pensionar, fiind greu bolnav, sunt nevoită să-l îngrijesc personal și deci nu-l pot părăsi pentru a veni personal la București.

Atât eu cât și soțul meu suntem complet lipsiți de avere, iar din cauza neprimirii până în prezent a pensiei (stabilite pe data de 1 Mai a.c.) în curs de patru luni de zile, din cari două trăite sub regimul sovietic, – am fost nevoiți să ne vindem toate lucrurile din casă pentru a realiza banii necesari traiului, medicamentelor, drumului etc.

Până să primim pensia și să ne putem asigura un adăpost peste iarnă, rog respectuos, să binevoiți a dispune să mi se ordonanțeze leafa mea, începând cu luna Iulie 1940, prin serviciul de

învățământ din Craiova, sau direct la domiciliu, și să mi se acorde un concediu de odihnă de o lună de zile, fiind complet extenuată de cele trăite în ultimele două luni, de peripecile drumului și de îngrijirile ce trebuie să dau zilnic soțului meu bolnav, neavând posibilitatea de a-l interna într-un sanatoriu sau spital pentru a fi operat.

Până la 1 Octombrie sper să-mi pot găsi un domiciliu stabil, convenabil situației mele familiale și materiale, și unde să pot fi încadrată într-o funcție corespunzătoare gradului meu de funcționar.

Valentina Marian, Craiova, str. Copertari No. 1, 6 septembrie 1940.

Referatul de pe cerere anunță: „Salariul cerut prin prezenta s-a ordonat cu [tem.] no. 169.204/940 la 20 septembrie 1940. Pentru încadrare mai are alte cereri care urmează să se soluționeze, prezenta urmează să se dea la acte. 12 noiembrie 1940”.

Ne întrebăm dacă ministerul nu putea rezolva rapid problema angajării, chiar dacă numărul solicitanților era mare? Ori e vorba de ordinară birocrație?

6. Titus Hotnog, născut în 1890 în com. Covasna, jud. Iași (după alt document, în jud. Fălciu); absolvent al Liceului Național din Iași, seria 1909; licențiat al Facultății de Litere a Universității din Iași, specialitatea Filologia română; custode al Bibliotecii Universitare din Iași (1914 – 1918); profesor suplinitor la catedra de limbă română la Liceul de băieți din Tighina (1918 – 1919); profesor titular provizoriu la catedra de limbă română la Liceul de băieți „Al. Donici” din Chișinău (1919 – 1926); profesor în învățământul secundar din Iași (Liceul Național); inspector general cu funcția de Director al Culturii și Cultelor din Basarabia (1941 – [1944]); decorat cu medalia „Răsplata muncii pentru învățământ cl. I” (1930), „Răsplata muncii pentru 25 ani în Serviciul Statului” (1941), „Meritul cultural pentru școală în gradul de cavaler” (1943); autor de articole și opere literare.

Și lui Titus Hotnog i-a fost dat să soarbă din paharul amar al nerecunoștinței, după decenii de activitate pe tărâm socio-cultural.

Însărcinat cu evacuarea Directoratului Culturii (Învățământului) și Cultelor, cât și a instituțiilor subordonate, a plecat de la conducere „măhnit că nu l-a ajutat Dumnezeu să-și facă datoria până la capăt”. O fi intervenit ceva în relațiile lui Hotnog cu superiorii, dacă el a ajuns să caute dreptate la Ministerul Instrucțiunii: „Mă simt extrem de umilit că, după o muncă grea de aproape 3 ani, cu jertfirea tuturor intereselor și a plăcerilor îndreptățite a oricărui muritor, trebuie să mă găsesc astăzi în această tragică situație morală, al cărei sfârșit nu-l văd apropiat.

Din motive pe care nu le cunosc, sunt supus, de la data evacuării Basarabiei încoace, unui tratament de inferioritate, de închi-ză și de nedemnită, urmărit la fiecare pas pentru vini imaginare și mi se pretind tot felul de imposibilități pentru a se justifica formal sadismul și cruzimea” (adresa lui Titus Hotnog către Ministerul Culturii, din 17 august 1944).

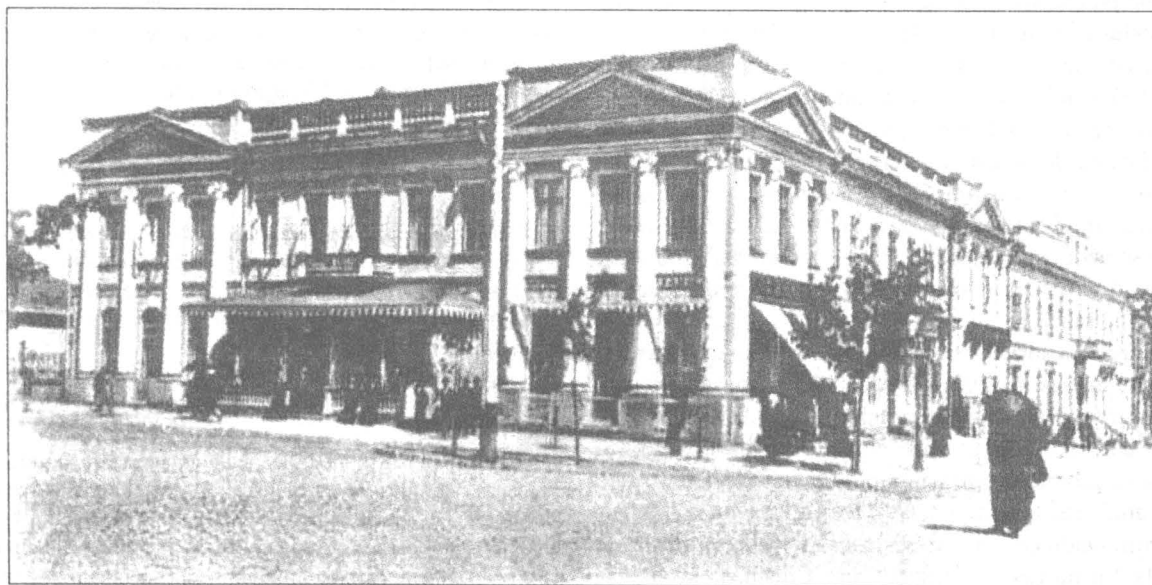
7. Funcționarii care au rămas în Basarabia și Bucovina sub soviete în anul 1940 – 1941 puteau fi repuși în funcțiile pe care le dețineau înainte de 28 iunie 1940 doar în baza avizului favorabil al Comisiei de Cercetări, special înființată în acest scop.

Personalul BCCh. avea să fie verificat și el dacă și-a păstrat ori nu loialitatea față de statul român în timpul ocupației sovietice. În [23 august] 1941 ministrul instrucțiunii a înaintat generalului Voiculescu șapte cereri de repunere în funcție, semnate de foștii salariați ai Bibliotecii Centrale din Chișinău – Paulina Soliomon, Vera Sacenco, Ecaterina și Valentina Dașcheev, Elena Popa, Zinaida Florea și Ion Sumeico – cu rugămintea de a dispune cercetările respective și reprimirea lor în funcție, „în cazul că nu se va găsi nimic de imputat (...) pentru ca biblioteca să-și înceapă activitatea cât mai curând posibil”. Impresionează atitudinea umană și colegială a lui Ion Zaborovschi față de subalternii săi. El a știut să le întindă o mână de ajutor în clipele grele, care s-au abătut asupra lor. În aceeași adresă ministrul îi comunică guvernatorului: „În privința acestui personal directorul Zaborovschi ne arăta printr-un raport că numitele funcționare au servit sub regimul român între 15 – 20 ani, dând dovadă de conștiinciozitate în îndeplinirea serviciului, de corectitudine față de Statul Român și că au experiența necesară în tehnica instituției. De asemenea că, deși au continuat a servi sub soviete, totuși nu s-au abătut de la îndatoririle stricte atât ale serviciului, cât și față de Statul Român, păstrând și averea românească cât și firma de pe frontonul clădirii”.

Pe 15 octombrie 1941 Comisia de Cercetări din Chișinău și-a dat avizul favorabil pentru repunerea în funcție a personalului BCCh.

8. Din neatenție, subsemnata a scăpat să noteze numărul dosarului și pagina sursei. E vorba, însă, de fondul „Ministerul Instrucțiunii Publice”, citat de multiple ori în studiu, inventar 1072.

9. După 1944 cărțile în limbile slave, ajunse la Iași, au fost reevacuate în Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, la cererea Uniunii Sovietice. O parte din ele au intrat în posesia Bibliotecii Institutului Agricol din Chișinău (actuala Academie), unde se păstrează și astăzi. Pe unele publicații este aplicată ștampila în roșu: „Biblioteca de limbi slave – Iași”.

Edificiul central al Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” din Chișinău, construit între anii 1835 – 1844

Agenda culturală

Literatura – legătură directă cu cititorii

Nina VASILE

Din câte știu, cu excepția iernii, ne-am obișnuit ca în București să avem câte un Târg de carte pe anotimp. Vara era până de curând *Bookarest*, la Teatrul Național; de la el îmi amintesc imaginea mulțimii de cărți, aglomerația, ... trompeta și costumele insolite de claun al Curtii Poeziei, de fiecare dată altfel, pe care le purta poetul Paul Daian. La *Gaudeamus*-ul din toamnă, de la Romexpo, într-un spațiu mult mai larg, îl regăseam împreună cu micul cocoș tronând pe binecunoscuta-i pălărie; apoi rămâneam puțin lângă fântâna arteziană, vizitam expozițiile de desene, fotografiile și invenții pentru care, personal, am avut mare bucurie să le probez, de una singură sau cu fetița mea; am urmărit și spectacole pentru copii, dar și demonstrații ale unor experimente științifice, foarte simple, și arătând totuși lumea misterioasă de lângă noi în felul lor. În fine, atât cât îngăduiau împrejurările, mă lăsam în voia cărților care-și păstrează, doar luate în mâini și măcar răsfoite, puterea de a ne abstrage tocmai din mijlocul târgului în acea dimensiune trans-cotidiană (a se citi sacră sau magică, dar și fantastică pur și simplu) a umanității după care tânjim, chiar fără s-o știm, tot timpul, precum Făt-Frumos după tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. De fapt, de data asta vroiam să scriu despre târgul de carte din această vară a lui 2006, găzduit și el la Romexpo, în aripa dreaptă expozițională iar nu la cupolă, între 14 și 18 iunie: *Bookfest*. Dincolo de schimbările de decor, de directori, de imagine, dincolo de orice comentarii ale unor specialiști în domeniul marketing-ului, cred că pentru vizitatorii obișnuiți marca acestui târg a fost *comunicarea vie cu publicul*; de aceea, manifestările specifice contactului apropiat între expozanți și vizitatori au avut un spațiu generos de desfășurare printre standurile de cărți așezate astfel încât sonorizarea să poată avea condiții optime de receptare; zgomotul de fond, la un grad confortabil potrivit lecturii, ca și vizionării unui film cum a fost *Sideways* (*Beat crită*), sau dialogului cu invitații, ziariști și/sau scriitori, realizatori de emisiuni TV (Cristian Tudor Popescu, Robert Turcescu, Emil Hurezeanu, Mircea Dinescu, Cătălin Ștefănescu, Cristina Modreanu, Dan C. Mihăilescu, Mihai Tatulici). În acest sens, cred că este o premieră implicarea postului TV Realitatea ca expozant, ca prezență permanentă, găzduind transmisiile directe ale discuțiilor personalităților culturale cu publicul, mese rotunde, prezentări de carte, promovări de produse culturale – ca să spunem așa. Am văzut și un spațiu de joacă pentru copii, cu tobogane și căsuțe, în care se ascultau povești și se desena. Fotografiile n-au lipsit nici ele. Au expus Răzvan Voiculescu, Victor Bortaș, Ion Barbu. Au fost prezente marile edituri, mai exact cele mai puternice ca ofertă, valoare, atractivitate: Humanitas, All, Polirom, RAO, Paralela 45, Vinea, Nemira, Minerva etc. Între aparițiile de carte nouă,

mi-au atras atenția proza și poezia românească: *O biografie a regizorului Andrei Șerban*, *Despre minciună* – Gabriel Liiceanu, *Proorocii Ierusalimului* – Radu Aldulescu, *Mor-minte străvezii* – Dan Stanca. Remarcabilă lansarea primei reviste de cărți și lectură din România, „Dilemateca”, la a cărei lansare a participat Andrei Pleșu. Între poeți: Octavian Soviany – *Dilecta*, Herta Müller – *În coc locuiește o damă*, Ioan Flora – *Intrarea în casă*. *Poeme bănățene*. Iată și titlurile unor debuturi poetice la Editura Vinea condusă de poetul Nicolae Țone: *Efectul de peliculă* de Robert Mîndroiu, *Arcuri electrice*. *Formele de sub piele* de Eugen Suman, *biographia literaria* de Radu Vancu și *povestiri din orașul b. poeme despre miura*. Cred că poezia, literatura română începe, și cu *Bookfest*, să-și găsească drumul firesc către cititori. Poate că, pe lângă autorii și personalitățile obișnuite din mass media, în discuții directe, televizate, cu publicul, vor fi la edițiile următoare ale târgurilor și poeții foarte buni din noile generații. Sau măcar poezia... Prezentă pentru public la *Bookfest* și prin *Atelierul de creație – Poezie în viață*, reprezentând Biblioteca Metropolitană București, al cărei Centru de Tineret concentrează eforturile acestei instituții de a fi un centru cultural viu, unul în care comunicarea artiștilor și artistică directă cu lectorii ei chiar există. Fie și printr-un pahar cu ceai, un pahar decorat cu poeme de păstrat în colțul stâng al patului la culcare seara, sau la trezire, dimineața. Sau poate, în colțul stâng al pieptului, siguri fiind că acolo poezia nu moare niciodată. Numai să-l privești.

Catalog

Mircea CĂRTĂRESCU, *Jurnal I 1990 – 1996*

Editura Humanitas, București, 2005, 464 p.

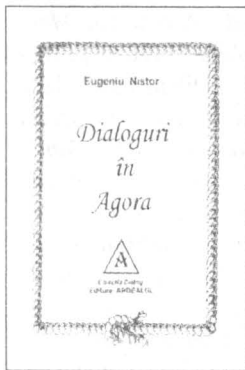
... Nu simt nevoia să spun ceva, ci să fiu aici, mă folosesc de fiecare pagină ca de-o lentilă care-mi focalizează o stare interioară altfel indescifrabilă, ca de-o grilă într-un rebus abstrus. Într-un fel, foaia însăși e cea care scrie, care-și revelează cerneala simpatică la lumina caldă a gândirii mele. Orice foaie e pre-scrisă și conține-ntr-un fel, în grosimea ei, holografic, toate textele. Tu doar o luminezi sub un anume unghi, care e toată contribuția ta. Dar poți căuta toată viața acea unică înclinație, în lipsa căreia totul e ecolalie, palilalie, glosolalie, balbism.

Mircea CĂRTĂRESCU, *Jurnal II 1997 – 2003*

Editura Humanitas, București, 2005, 440 p.

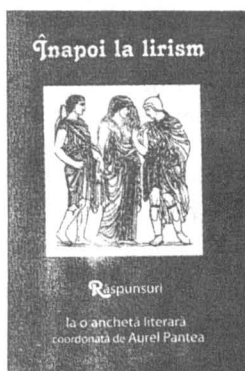
... Iată, scrisul meu emană căldură și gheața se topește. Mai puțin de o treime din câmpul de fulgi albi peste fulgi a mai rămas neatinsă. Acum, mai puțin de un sfert. N-a mai rămas, de fapt, decât un strâmt coridor, o limbă de ghețar, sub același soare egal, și care duce către marele câmp virgin al paginii următoare, vizibilă în toată porozitatea ei dincolo de spirala de sârmă. Azi n-am să trec dincolo. Și, oricât aș scrie (ce voi mai scrie?), va exista, la sfârșit, o pagină la fel de mare, pătrătoasă și albă ca și asta de alături, peste care n-o să mai pășesc. Ar putea fi chiar asta, de care mă mai desparte acum doar un rând, acum nici unul.

Eugeniu NISTOR, *Dialoguri în Agora*

Editura Ardealul, Colecția „Dialog”, Tg.-Mureș, 2006, 160 p.

Realizate în intervalul 1980 – 2005, cele mai multe interviuri cuprinse în această carte au fost publicate, la vremea lor, în paginile unor reviste de cultură („Luceafărul”, „Orizont”, „Școala Ardeleană” și „Târnava”). Deși eterogene în ansamblul lor, convorbirile – structurate în cele două secțiuni (cu scriitori și cu filosofi) – sunt ferestre deschise către fenomenul literar-filosofic contemporan, către istoria literaturii și filosofiei noastre și – aș îndrăzni să afirm – chiar către istoria culturii românești și interferențele ei vizibile cu factori de cultură și civilizație europeană... (E. N.)

Înapoi la lirism. Răspunsuri la o anchetă literară, coordonată de Aurel PANTEA

Editura Ardealul, Tg.-Mureș, 2005, 128 p.

Cine (mai) vorbește în poeme? E o întrebare ce s-a pus și se mai pune încă. Răspunsurile la această întrebare oferă o multitudine de imagini și idei referitoare la statutul lirismului și la cel al subiectului liric. Ancheta noastră a dorit să ilustreze, prin intermediul răspunsurilor unor poeți și critici literari, unii fiind universitari, ecoul dezbaterilor despre lirism și subiectul liric în conștiința literară de la noi...

Iată, acum, întrebările adresate invitaților anchetei noastre: 1. Ce reprezintă pentru Dvs. lirismul? 2. Este lirismul doar o modalitate de a fi a poeticului sau îl recunoașteți în toate domeniile literarului? 3. Pot exista crize ale lirismului? 4. Ce șanse credeți că are lirismul astăzi? 5. Vă rugăm să selectați din creația Dvs. sau a altui scriitor un fragment liric pe care îl considerați reprezentativ.

Ion BRAD, *Final cu prelungiri al ciclului Ambasador la Atena* – 6

Editura Viitorul Românesc, București, 2005, 463 p.

... *N-am uitat atunci, cum nu putem uita nici acum, spusele unui precursor al istoriografiei moderne, Tucidide (460 – 396 a.Chr.), cunoscut și ca prieten al lui Pericle: „Oricât de bine i-ar merge personal unui om, dacă patria pierde, pierde și el împreună cu ea“.*

Închei deci și eu ultimele rânduri din lunga mea „odisee“ memorialistică, adeseori istovitoare la scris, sper nu și la lectură, în aceste zile de vară capricioasă, când țara stă să se înece sub năvala ploilor acide, ca un blestem al cerului, și sub mângă morală adusă de oamenii care i-au devastat pădurile și care încearcă să-i ucidă, sigă-sigă, cum zic grecii, și ultima pâlpăire de speranță.

Sper că nu vor reuși!

Vasile SPIRIDON, *Gellu Naum, monografie*

Editura Aula, Brașov, 2005, 112 p.

Gellu Naum (1915 – 2001) este, prin încercarea de a investiga „partea cealaltă“, misterioasă, a ființelor și lucrurilor, unul dintre cei mai importanți poeți ai secolului al XX-lea, care se distinge prin: imagine convulsivă, tehnică a asocierilor insolite, ritm abrupt și tensionat.

A publicat: Drumețul incendiar; Libertatea de a dormi pe o frunte; Culoarul somnului; Medium; Athanor; Copacul-animat; Tatăl meu obosit; Cărțile cu Apolodor; Descrierea turnului; Zenobia; Malul albastru etc.

Vasile Spiridon, critic și istoric literar, este conferențiar la Facultatea de Litere a Universității din Bacău.

Maria CRIȘAN, *A doua culegere de microstudii și articole*

Editura Arvin Press, București, 2006, 160 p.

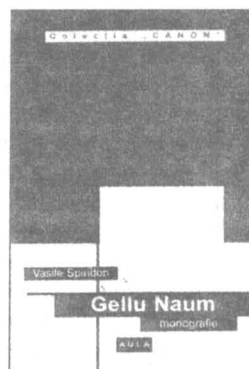
Din Cuprins: Străvechea vatră în care au hălăduit strămoșii noștri; Locul lui Publius Ovidius Naso (43 î.e.n. – 18 e.n.) în limba și literatura română; Străbunul nostru Homér, martor viu al străvechimei limbii române/gete scrise; Uriașii, o realitate istorică și la noi, nu numai în Scandinavia; Amintirea unui dac – strămoș al lui Tagore; Carolus Lundius, precursor al filosofiei dreptului; 250 Geburtstag des Johann Wolfgang von Goethe war zum Jubiläumsjahr; Ähnliche Schicksale, ähnliche Gottheiten. Publius Ovidius Naso (Sulmo, 43 V.U.Z. – Cetatea Albă, Weißenburg, 17/18 Ad.) und Heinrich Heine (Düsseldorf, 1797 – Paris, 1856)

Mihai PREPELIȚĂ, *Dincolo și dincoace de viață*

Editura Printech, București, 2005, 290 p.

În octombrie 1989 aveam să ajung pentru prima oară la București. Alergam pe străzile Capitalei Tuturor Românilor cu sufletul la gură și mulțumeam la fiecare pas, în tainițele ființei mele, Bunului Dumnezeu pentru fericita și nefericita șansă de a vedea pe viu Patria Mea Istorică. Eram chiar la prima mea ieșire din Uniunea Sovietică – Imperiul Răului, după cum l-a botezat, pe dreptate, celebrul Andrei Saharov...

Atunci, în octombrie 1989, n-am îndrăznit să sărut picioarele goale ale Poetului Mihai Eminescu – statuia din fața Ateneului Român. Cel puțin, mi-am făcut semnul Crucii. Cu vârful limbii. Cu gura închisă. Scrâșnind din dinți. Deși mâna dreaptă mi se ridicase, tot dintr-un instinct creștin, înnăscut, să repet gestul mâinii drepte a Poetului, atât de potrivit „găsită“ de sculptorul Gheorghe D. Anghel!...

Repere

Tradiția „Daciei Literare“

Nina VASILE

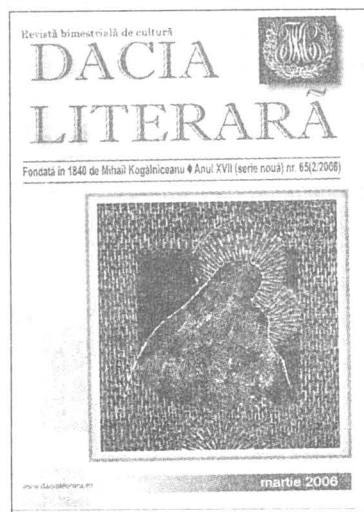
Dacia Literară – revistă bimestrială de cultură, anul XVII (serie nouă), nr. 65 (2/2006), editată de Muzeul Literaturii Române de la Iași, este o revistă tradițională (strict vorbind, reamintim că a fost înființată la 1840 de Mihail Kogălniceanu...), titlul marcând ca atare accentul pe „zona retrospectivă” a culturii române. Acesta este punctul de vedere în care ne plasăm în lectura de față. De mișcarea, frământările, stângăciile noilor generații, fie și sub formă critică, cel puțin în numărul din martie, revista pare ferită. Nu observăm acum nici asimilarea vieții vreunui cenanclu local sau a unei eferescențe literare pregnante, deși în pliantul atașat revistei sunt anunțate concursuri de creație, și sunt numite trei cenancluri: „Emil Iordache” (de literatură și arte), „Virtualia – Poezia pe Internet”, „Quasar”. Să spunem că această discreție este apreciazabilă, cel puțin până se mai limpezesc apele în literatura română actuală? Așadar, să vedem ce găsim în „Dacia Literară”. La rubrica „Istoria restaurării. Restaurarea istoriei” (în termeni muzeistici, după cum se vede), citim sub semnătura lui Al. Zub, „Gheorghe Platon – în memoriam”: „marele istoric, academician, dascăl eminent al multor generații și autor de studii monumentale, îndeosebi despre modernitatea românească”; două dintre ele, mari sinteze: *Istoria modernă a României*, *Cum s-a înfăptuit România modernă*, iar ultima, *Românii în veacul construcției naționale*. Despre volumele din publicistica lui Păstorel Teodoreanu, apărute în 1934 și 1935, cu titlul *Tămâie și otravă*, citim un studiu atent documentat. Celebrul epigramist, fratele lui Ionel Teodoreanu, prozator și poet, a avut o contribuție jurnalistică pe nedrept uitată – cum spune Ilie Dan – colaborările la cotidiene fiind legate îndeosebi, de vin și de gastronomia românească și cea franceză; dar cartea în discuție (*Tămâie și otravă*) rămâne referențială pentru „calitatea de scriitor și in-telectual erudit”, fiind o „colecție de panegirice și pamflete”, cu un binecunoscut umor și spirit critic. Bogdan Crețu discută un text puțin cunoscut, apărut în 1986, clasificat ca minor, al lui Vasile Voiculescu: *Lobocoagularea prefrontală*. O parabolă a societății totalitariste în care tocmai trăia, exprimând ideea „mancurtizării științifice” (v. Cinghiz Aitmatov – *O zi mai lungă decât veacul*), și astfel reprezentând una dintre scrierile „rezistenței prin cultură”, o demascare a realității, care, într-o dezvoltare adecvată, „ar fi putut da naștere unui roman de calibrul titlurilor-etalon ale genului” (un exemplu: 1984 – Orwell). Tot în seria rubricii „de restaurare”, vom găsi trecerea în revistă a cărții lui Octav Vorobchievici – *Cu Lucian Blaga în Portugalia*.

Cu un ochi spre un prezent oarecum îndepărtat (geografic vorbind) și un altul spre antichitate, rubrica „Ferestre luminate” ne poartă de la „Poezii damnați – Catul, Tibul, Propertiu” (în lectura Anei Cojan), legenda albaneză *Zidul viu* (în traducerea Blerinei Daja), Andersen, Frații Grimm (Cay Dollerup – în traducerea Oanei Edith Coman), la scriitorul columbian Manuel Cortés Castañeda

(traducere: Rodica Grigore), poetul sârbo-român Adam Puslojić și Mihai Ursachi.

„Arca lui Noe”, sub semnul ineditului, este, din nou, o incursiune în alte timpuri și spații: „Avaturile lui Ion Vianu” (scriitor, eseist, psihiatru, bun cunoscător al limbilor și culturilor greco-latine) – în dialog cu Lucia Dărămuș; un alt interviu (în traducerea Nataliei Cantemir), dat de Marguerite Yourcenar, clarifică pentru cei interesați tema astrologică folosită de romancieră în *L'oeuvre au Noir* și *Mémoires d'Hadrien*. Iată câteva fraze relevante pentru spi-

ritul treaz, riguros, pregnant al scriitoarei; reținând din astrologie... poezia: „Cele mai mari mituri și cele mai mari vise ale omului supraviețuiesc în vocabularul astrologic, e drept, sub forme simplificate, transpuse cel mai adesea din mit în simbol, dar cu toate acestea învăluite încă în strălucirea și credința secretă care constituie aura marilor mituri”. Și: „Oricât de precise ar fi calculele făcute de astrolog, o «temă astrologică» îmi pare a se impune mai cu seamă prin efectele ei de referire quasi-hipnotică asupra celui interesat, pus în mod simbolic în prezența, autentică sau nu, a câmpului său de forță”. Despre familia francezului Joseph Sibi de la Iași, un mic amănunt anecdotic: „De mai bine de 50 de ani, drapelul tricolor francez este păstrat cu prețiozitate în casa strănepotului și stră-stră-nepoților lui. Astăzi, urmașii consulului Sibi mărturisesc cu mult umor că albul drapelului a îngălbenit, cu timpul, românizându-se încetul cu încetul, ca și noi”. Se poate și invers, zicem noi: pe străzile noastre vezi adesea drapele românești al căror galben e atât de decolorat, încât ne putem gândi că steagurile roș – galben / alb – albastre sărbătorească perpetuu ziua francofoniei în România. Tradiția românească se arată fie timid, fie sub masca actualității, sau sub alte măști. „Dacia Literară” credem că este o revistă ce-și asumă tradiția în mod programatic, uneori, dacă am sesizat bine, sub semnul unui filon ocult. Mă refer aici la marcarea unor personalități și evenimente revoluționare de la 1848: Ion Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti, Ion Brătianu, lideri importanți ai masoneriei?! (Iftimie Nefântu – „Trei Crai ascunși în casa Melic”, o casă care se află nu la Iași ci la... București).

Sursele ilustrațiilor: p. 2 – Adrian-Silvan Ionescu, *Artiști documentariști și corespondenți de front în Războiul de Independență (1877 – 1878)*, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002; pp. 6 – 8 – *Enciclopedia României*, vol. I, 1938; Biblioteca Națională a României, Fondul St. Georges; pp. 19, 21 – *Lumea științei. Universul*, Enciclopedia RAO, 2003; p. 34 – site-ul Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” din Chișinău; coperta II – V. Firoiu, *Convorbiri cu... Henri Coandă*, Editura Albatros, 1971; coperta III – Laffont-Bompiani, *Dictionnaire biographique des auteurs*, Paris, 1964; coperta IV – Petru Comarnescu, *Luchian*, Editura Tineretului, 1965.

Sursele citatelor: coperta II – V. Firoiu, *Convorbiri cu... Henri Coandă*, Editura Albatros, 1971; coperta III – *Clasicii literaturii ruse*, Editura Cartea rusă, 1956; coperta IV – Tudor Argehezi, *Scrieri 34. Proze*, Editura Minerva, 1985.

Calendar

iunie 2006

- ◆ 1 iunie. **Ziua Internațională a Ocrotirii Copiilor**
- ◆ 1 iunie. **Ziua Eroilor Români**
- ◆ 1 iunie 1636. 370 de ani de la nașterea lui **Nicolae Mălescu Spătaru**, diplomat, memorialist, geograf (1 iun. 1636 – 1708)
- ◆ 1 iunie 1796. 210 ani de la nașterea lui **Sadi Carnot**, fizician francez (1 iun. 1796 – 24 aug. 1832)
- ◆ 1 iunie 1876. 130 de ani de la moartea lui **Hristo Botev**, poet bulgar (6 ian. 1848 – 1 iun. 1876)
- ◆ 1 iunie 1956. 50 de ani de la nașterea scriitorului **Mircea Cărtărescu**
- ◆ 2 iunie 1816. 190 de ani de la nașterea lui **Constantin A. Rosetti**, publicist și om politic (2 iun. 1816 – 1885)
- ◆ 2 iunie 1821. 185 de ani de la nașterea lui **Ion C. Brătianu**, om politic (2 iun. 1821 – 4 mai 1891)
- ◆ 3 iunie 1906. 100 de ani de la nașterea cântăreței și dansatoarei americane **Josephine Baker** (3 iunie 1906 – 12 apr. 1975)
- ◆ 4 iunie 1881. 125 de ani de la nașterea **Nataliei Sergheevna Gonțearova**, pictoriță rusă (4 iun. 1881 – 17 oct. 1962)
- ◆ 5 iunie 1826. 180 de ani de la moartea lui **Carl Maria von Weber**, compozitor și dirijor german (18 nov. 1786 – 5 iun. 1826)
- ◆ 6 iunie 1946. 60 de ani de la moartea lui **Gerhart Johann Robert Hauptmann**, dramaturg naturalist german, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură, 1912 (15 nov. 1862 – 6 iun. 1946)
- ◆ 6 iunie 1961. 45 de ani de la moartea lui **Carl Gustav Jung**, psihiatru și psiholog elvețian (26 iul. 1875 – 6 iun. 1961)
- ◆ 6 iunie 1991. 15 ani de la moartea poetului **Gheorghe Pituț** (1 apr. 1940 – 6 iun. 1991)
- ◆ 7 iunie 1826. 180 de ani de la moartea lui **Joseph von Fraunhofer**, fizician german (6 mart. 1787 – 7 iun. 1826)
- ◆ 7 iunie 1886. 120 ani de la nașterea lui **Henri Coandă**, fizician, inventator, inginer (7 iun. 1886 – 25 nov. 1972)
- ◆ 7 iunie 1916. 90 de ani de la moartea lui **Émile Faguet**, critic și istoric literar francez (17 dec. 1847 – 7 iun. 1916)
- ◆ 8 iunie. **Ziua Mondială a Océanelor**
- ◆ 8 iunie 1781. 225 de ani de la nașterea lui **George Stephenson**, inginer american (8 iun. 1781 – 12 aug. 1848)
- ◆ 8 iunie 1846. 160 de ani de la moartea lui **Rodolphe Topfer**, scriitor elvețian (1799 – 8 iun. 1846)
- ◆ 8 iunie 1876. 130 de ani de la moartea scriitoarei franceze **George Sand** (1 iul. 1804 – 8 iun. 1876)
- ◆ 10 iunie 1836. 170 de ani de la moartea lui **André Marie Ampère**, fizician francez (22 ian. 1775 – 10 iun. 1836)
- ◆ 10 iunie 1926. 80 de ani de la moartea lui **Antonio Gaudí Y Cornet**, arhitect și sculptor spaniol (25 iun. 1852 – 10 iun. 1926)
- ◆ 10 iunie 1931. 75 de ani de la nașterea lui **Dan Constantinescu**, compozitor
- ◆ 11 iunie 1776. 230 de ani de la nașterea lui **John Constable**, pictor englez (11 iun. 1776 – 31 mart. 1837)

- ◆ 12 iunie 1916. 90 de ani de la nașterea lui **Alexandru Balaci**, istoric literar (12 iun. 1916 – 7 mart. 2002)
- ◆ 14 iunie 1856. 150 de ani de la nașterea lui **Andrei Andreievici Markov**, matematician rus (14 iun. 1856 – 20 iul. 1922)
- ◆ 14 iunie 1886. 120 de ani de la moartea lui **Aleksandr Nicolaevici Ostrovski**, dramaturg rus (31 mart. 1823 – 2 iun. 1886)
- ◆ 14 iunie 1936. 70 de ani de la nașterea actorului **Cornel Coman** (14 iun. 1936 – 18 ian. 1981)
- ◆ 14 iunie 1986. 20 de ani de la moartea lui **Jorge Luis Borges**, poet, prozator și eseist argentinian (24 aug. 1899 – 14 iun. 1986)
- ◆ 15 iunie 1886. 120 ani de la nașterea lui **Roland Dorgelès**, scriitor francez (15 iun. 1886 – 18 mart. 1973)
- ◆ 18 iunie 1726. 280 de ani de la moartea lui **Michel Richard Delalande**, compozitor francez (15 dec. 1657 – 18 iun. 1726)
- ◆ 18 iunie 1916. 90 de ani de la nașterea artistei plastice **Ligia Macovei**
- ◆ 18 iunie 1931. 75 de ani de la nașterea lui **Iacob Lazăr**, pictor
- ◆ 18 iunie 1936. 70 de ani de la moartea lui **Maxim Gorki**, scriitor rus (28 mart. 1868 – 18 iun. 1936)
- ◆ 19 iunie 1906. 100 de ani de la nașterea lui **Sir Ernst Boris Chain**, biochimist englez de origine germană, laureat al Premiului Nobel pentru Fiziologie și Medicină, 1945 (19 iun. 1906 – 12 aug. 1979)
- ◆ 20 iunie 1891. 115 ani de la moartea lui **Mihail Kogălniceanu** (6 sept. 1817 – 20 iun. 1891)
- ◆ 21 iunie. **Ziua Muzicii Europene**
- ◆ 21 iunie 1781. 225 de ani de la nașterea lui **Simeon Denis Poisson**, matematician, fizician, astronom francez (21 iun. 1781 – 25 apr. 1840)
- ◆ 26 iunie. **Ziua Drapelului Național**
- ◆ 26 iunie 1921. 85 de ani de la nașterea lui **Temistocle Popa**, compozitor
- ◆ 26 iunie 1936. 70 de ani de la moartea lui **Constantin Stere**, prozator, om politic (nov. 1865 – 26 iun. 1936)
- ◆ 27 iunie 1806. 200 de ani de la nașterea lui **Augustus De Morgan**, matematician și logician englez (27 iun. 1806 – 18 mart. 1871)
- ◆ 27 iunie 1831. 175 de ani de la moartea **Sophie Germain**, matematician francez (1 apr. 1776 – 27 iun. 1831)
- ◆ 27 iunie 1896. 110 ani de la nașterea lui **Nicolae Missir**, muzicolog (27 iun. 1896 – 22 dec. 1965)
- ◆ 28 iunie 1906. 100 de ani de la nașterea **Mariiei Göppert-Mayer**, fizician german, Premiul Nobel pentru Fizică, 1963 (28 iun. 1906 – 20 feb. 1972)
- ◆ 28 iunie 1916. 90 de ani de la moartea pictorului **Ștefan Luchian** (1 feb. 1868 – 28 iun. 1916)
- ◆ 29 iunie. **Ziua Dunării**
- ◆ 30 iunie. **Ziua Națională a Învățătorului Român**
- ◆ 30 iunie 1876. 130 de ani de la nașterea lui **Anton Daviloglu**, matematician (30 iun. 1876 – 27 mai 1958)

NOTĂ: Rubrică realizată cu sprijinul Serviciului Informare Bibliografică al Bibliotecii Metropolitane București

Contents

<i>Paul ANGHEL</i> – The Coming to the Throne of Prince Carol	2
The Speech of Bucharest's Mayor at the Inauguration of Mihai Viteazul's Statue in 1874	5
<i>Georgeta FILITTI</i> – Bucharest Archives – Lahovary	6
<i>Ana Maria ORĂȘANU</i> – Bucharest in the Time of King Carol I – The Church – A Community's Representative Institution..	9
Bucharest Metropolitan Library – Patrimony	11
History of the Book – <i>The Romanian Millenium. 1000 Years of History in Images</i>	12
Contemporary Autographs – <i>Ion COCORA</i>	14
<i>Gabriela TOMA</i> – 1 June 2006 in the Children Libraries of Bucharest	16
News on Bucharest Metropolitan Library's Branches	17
<i>Liviu BUTUC</i> – Short History of Communication in Romania (V)	18
Nicolae Iorga – Anniversary Event in Chișinău	22
<i>Georgeta FILITTI</i> – The Place of Bessarabia in Nicolae Iorga's Work	24
<i>Ion CONSTANTIN</i> – The Balkan Concept in Nicolae Iorga's Vision	26
<i>Maria VIERU-IȘAEV</i> – Ion Zaborovschi – Serving the Romanian Book in Bessarabia (II)	30
<i>Nina VASILE</i> – Bookfest 2006 – Romanian Book Fair	35
Catalogue	36
Review – „Dacia Literară”	38
Calendar – June 2006	39

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

București, str. Tache D. Ionescu nr. 4

Sector 1, Cod poștal 010354

Redacția: Tel./Fax: 212.83.11

E-mail: bibliobuc@yahoo.com

ISSN 1454-0487

Director: Florin ROTARU

Director artistic: Mircea DUMITRESCU

Redacția: Ion HOREA (redactor șef), Georgeta FILITTI,
Iulia MACARIE (secretar de redacție), Radu VLĂDUȚ

CUPON

ABONAMENT LA BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR

Numele

Prenumele

Adresa

Cod..... Telefon.....

Solicit abonarea la revista **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR** pe o perioadă de luni.

Adresa: București, str. Tache D. Ionescu nr. 4, Sector 1, Cod poștal 010354.

Anexez chitanța de plată a sumei de RON în contul dvs.

nr. RO38 RNCB 5010 0000 3771 0001 BCR Sector 1. C.U.I. 10141341.

Asociația noastră ABIDOR și Biblioteca Metropolitană București sunt singurele reprezentante din România, în calitate de membre, în asociațiile INTAMEL și EBLIDA începând cu anul 1998. Astfel, revista noastră este unica publicație care vă oferă ultimele noutăți din comunitatea internațională a bibliotecilor.

Administrația noastră face, prin plată directă sau prin mandat poștal, abonamente la revista lunară **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR**. Prețul unui număr este de 20.000 lei / 2 RON. Prețul unui abonament anual (12 numere) este de 240.000 lei / 24 RON.

Tipărit la Tipografia SEMNE '94

Redacția revistei **BIBLIOTECA BUCUREȘTILOR** respectă opțiunile autorilor cu privire la normele ortografice

ALEKSANDR N. OSTROVSKI

1823 – 1886

120 de ani de la moarte

„Ați făcut tot ceea ce se cădea să facă un mare talent.

Mai departe cred că nu se poate merge și nici n-ar mai fi unde.

Ați adus în dar literaturii o bibliotecă întreagă de opere artistice, ați creat pentru scenă o întreagă lume. Ați terminat singur clădirea, ale cărei pietre de temelie au fost puse de Fonvizin, Griboedov, Gogol... după Dumneavoastră, noi, rușii, putem spune cu mândrie: «Avem teatrul nostru național rus. Pe bună dreptate, el trebuie să se numească Teatrul lui Ostrovski»...“

I. A. Goncearov

ȘTEFAN LUCHIAN

1868 – 1916

90 de ani de la moarte

„... Caragiale nu poate fi acuzat că a iubit prea mulți contemporani cu el. Pentru Luchian, care a expus în vechea sală «Ileana» din strada Regală vreo douăzeci de tablouri, la o demonstrație plastică internațională – Rochegrosse, Böcklin, Puvis de Chavannes, Preiswerck etc., – vorbărețul și zeflemistul Caragiale avea tăceri de sfer-turi de oră. «Băiatul ăsta nu știu ce are că mă reține», afirma Caragiale despre pic-tura lui Luchian. Acolo, în expoziție, l-am și cunoscut pe Caragiale. În pauzele lungi ale prînzului el venea să-și piardă timpul într-o singurătate de muzeu, în care un scriitor mare nu se simțea plictisit să stea de vorbă cu sfielile unui începător.

Cîte două-trei ceasuri în șir – mi le amintesc cu multă plăcere...”

Tudor Arghezi

ISSN 1454-0487

9 771454 048009